

ΕΝΔΟΧΩΡΑ

για μία ελεύθερη έκφραση

τ. 44 Μάρτιος - Μάιος 1996
Αλεξανδρούπολη δρχ. 800

Η ομάδα του 1911 με τον αρχηγό της ομάδας του Στρατού Έν. Αίνας

Αθ. Κόρμαλης: Η "νύκτα" της Ύμιας

Απ. Παπαθεοδώρον: Νησος Σάσιον - βραχονησίδα Ύμια και η ελληνική εξωτερική πολιτική.

Π. Ιωαννίδης - Ε. Σοβαράς: Οί τοῦμπες τῆς Θράκης

Αν. Νικολαΐδης: Η διχοτόμηση του Έβρου στα χρόνια της Κατοχής.

Στρ. Τσιρταβής: Διδυμότειχο - Οί πρώτες κατοχικές μέρες. Ο δεσπότης Ίω. Σιγάλας.

Θρ. Παπαστρατής: Τά πρόσωπα τῆς Κομοτηνῆς.

Βασ. Φαρασόπουλος: Σαμοθράκη

Στ. Κοφαχείλης: Μέγα πίναξ Θρακικῶν πόλεων

Ίω. Άλμπάνης: Τό ελληνικό ἀλφάβητο γνήσιο δημιούργημα τῶν Ἑλλήνων

Κείμενα τῶν: Νεκτ. Κατσιλιώτη, Μαρ. Ἄγγελουδη.

Δημοσθ. Δούκα, Τ. Μανάκα, Θρακικῆς Ἐταιρείας.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Αἶνος - Ἡ δική μας Κερύνεια

Ίω. Ἀχουριώτης, Δ. Ζαχαρίου - Πολίτου, Τάσ. Λυμπόπουλος,
Αθ. Μανιάς, Ἀπ. Μπαμπάλας, Ίω. Περράκης, Βασ. Χριστάκης.

8 ΧΡΟΝΙΑ "Ε"
ΜΕ ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ
σελ. 13

Ενθύμιον Αΐνου
«Τῇ δεσποινίδι
Γηνελόπη Βαλασίδου.
Ἀνθυμία Ὀδ(υσσέως) Παπακωστή
Αΐνος 8/9/921»

Ἡ Αἶνός μας, ἡ νυφούλα τοῦ Θρακικοῦ Πελάγους, ἡ ἀγαπημένη ἀλύτρωτη πατρίδα, ἡ ἀξέχαστη γενέθλια γῆ, ἡ δική μας Κερύνεια, ἡ Κερύνεια τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ, στέκει πληγωμένη μὰ περήφανα στέλνοντας τὸ καθρέφτισμά της στὴ θάλασσα, νὰ τὸ μεταφέρει πρὸς τὴ Δύση καὶ τὸν Βορρᾶ, γιὰ νὰ λαχταρίσει ἡ καρδιά κι' ἡ μνήμη τῶν ξεριζωμένων Ἑλλήνων κατοίκων της.

Κι' αὐτὴ ἡ λαχτάρα δημιούργησε τὸ ὄραμα. Τὰ παιδιά της, συνειδητοποιώντας ὅτι δὲν διαφαίνεται - πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον - ἐλπίδα ἐπιστροφῆς στὰ πάτρια ἐδάφη, ἀποφάσισαν νὰ μεταφέρουν ὅσο πιὸ πολλὰ πράγματα μποροῦσαν ἀπὸ τὴ γλυκεῖα πατρίδα στὴν καινούργια. Ἔτσι, μαζί μὲ τὴ διατήρηση ἐθίμων καὶ συνηθειῶν, τὴ δημιουργία τοῦ «Ἑλληνομουσείου Αἶνου», τὸ κτίσιμο τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα στὴν Παλαγία, ἕνα νέο φιλόδοξο καὶ ἐντυπωσιακὸ σχέδιο διατηρήσεως τῆς ἱστορικῆς μνήμης καὶ τονώσεως τῆς ἐθνικῆς αὐτογνωσίας ἔρχεται νὰ προστεθεῖ. Πρόκειται γιὰ τὴν πρωτοβουλία ποὺ ἀναπτύσσουν ἤδη ὁ Δῆμος Ἀλεξανδρουπόλεως, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ὁ Σύλλογος «Ἑλληνομουσεῖον Αἶνου», γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Εὐπλου, ποὺ θὰ εἶναι πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ ὁμώνυμου ναοῦ τῆς Αἶνου.

Ἡ συγκινητικὴ καὶ ἀξιέπαινη αὐτὴ πρωτοβουλία μᾶς ὤθησε στὴ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ ἀφιερώματος στὴν ἀλησιμόνητη πατρίδα, ποὺ περιλαμβάνει ἐκλεκτὲς συνεργασίες καὶ ποὺ πιστεύουμε ὅτι θὰ συγκινήσει, θὰ θυμίσει καὶ θὰ διδάξει.

Ευχαριστοῦμε τὴν κα Δέσποινα Πολίτου, τὸν κ. Ἰωάννη Ἀχουριώτη, τὸν κ. Δημήτριο Λουκιματζῆ, τὸν κ. Δημοσθένη Δούκα, τὸν κ. Γιάννη Περράκη, τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο καὶ τὸν Σύλλογο «Ἑλληνομουσεῖο Αἶνου» γιὰ τίς φωτογραφίες τοῦ ἀφιερώματος, ποὺ εὐγενικά μᾶς παρεχώρησαν.

ΑΙΝΟΣ

Ἡ προομηρική πόλη τῆς Ἀν. Θράκης

τῆς Δέσποινας Ζαχαρίου - Πολίτου*

(Ἡ ἀναδρομή αὐτὴ στὴ χαμένη μας πατρίδα εἶναι ἓνα ταπεινὸ μνημόσυνο στὸν ἀείμνηστο ἱατροφιλόσοφο Ἀχιλλέα Σαμοθράκη, γνήσιο τέκνο τῆς ἱστορικῆς πόλης Αἴνου τῆς Ἀνατ. Θράκης, ποὺ μᾶς καταξίωσε νὰ ἔχουμε τὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μας).

Ἡ πόλη τῆς Αἴνου εἶναι κτισμένη στὴ χερσόνησο τῆς λιμνοθάλασσας Στεντορίδας ποὺ τώρα λέγεται Γιάλα, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, στὴν ἀνατολικὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, γνωστὴ ἀπὸ τὰ προομηρικὰ χρόνια (Ὁμήρου Ἰλιάδα Δ' 520). Κατὰ τὴ γεωγραφία Πτολεμαίου εἶναι σὲ βόρειο πλάτος 41°30' καὶ ἄν. 53°10'.

Στὴν ἀρχαιότητα ἄλλαξε διάφορα ὀνόματα, ὡς ποὺ ἀπὸ τὰ ὀμηρικὰ χρόνια ἐπεκράτησε τὸ σημερινὸ ὄνομα Αἴνος.

Κατὰ τὸν Στράβωνα (Ζ' 319) ἡ Αἴνος ὀνομαζόταν προηγουμένως Πολτυομβρία, ἀπὸ τὸ μυθικὸ βασιλεῖα τῆς τὸν Πόλτυ, ποὺ ἢ κατάληξη -βρία σήμαινε στὴ θρακικὴ γλῶσσα πόλη, ὅπως ἡ Σηλυβρία, ἐπίσης πόλη θρακικὴ ἀπὸ τὸν βασιλεῖα τῆς Σήλυ καὶ -βρία = Σηλυβρία καὶ ἄλλες παρόμοιες.

Κατὰ τὸν Σουΐδα ὀνομαζόταν Ἀψινθος καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Ἀψυνθίς. Ὁ κάτοικός τῆς Ἀψύνθιος. Πῆρε δὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ κάποιον ποταμὸ τῆς Θράκης Ἀψινθο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Διονύσιος ὁ Περιηγητής. Κατὰ τὸν Στράβωνα: «Ἡ μὲν γὰρ Αἴνος κεῖται κατὰ τὴν πρότερον Ἀψινθία, νῦν δὲ Κορπιλικὴν λεγομένην». Ὁ Ἀππιανὸς τὴν ὀνομάζει Σκύθον (Μελετίου Γεωγραφία Παλαιὰ καὶ Νέα, Ἔκδοση Ἀνθίμου Γαζῆ, ἐν Βιέννῃ, 1807, τόμ. Γ', σελ. 55).

Κατ' ἄλλους ὀνομάσθηκε Αἴνος ἀπὸ τὸν Αἰνεΐα, ὅταν φεύγοντας ἀπὸ τὴν Τροία, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς, προσορμίσθηκε στὰ θρακικὰ παράλια, ὅπως ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος στὴν Αἰνεΐαδα: «MANIA PRIMA LOCO FATIO INGRESSUS INIGUIS; AENEADASQUE MEO NOMENDE NOMINE FINGO».

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ αὐτὸ, ὁ Αἰνεΐας

ὀνόμασε Αἰνεΐαδες τοὺς κατοίκους καὶ ὄχι τὴν πόλη. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπωνυμία τῶν κατοίκων (σχόλιο Εὐγενίου Βουλγάρεως στὴν Βιργίλιου Αἰνεΐαδα), ὀνομάστηκε ἡ πόλη Αἴνος καὶ διατήρησε τὸ ὄνομα αὐτὸ στοὺς αἰῶνες μέχρι σήμερα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἀφροδίτη φέρεται σὰν προστάτης τῆς Αἴνου κατὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου.

Ὁ Πομπώνιος Μέλας παραδέχεται ὅτι κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Αἰνεΐα λέγοντας: «EXIMIA EST AENOS AB AENEA PROFUGO CONDITA».

Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς διακρίνουν τὴν Αἰνεΐαν τῆς Κρουσαΐας ἢ Κρουσιιάδος χώρας τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἀπέναντι στὴν Πύδνα, παρὰ τὴ σημερινὴ Ἐπανωμὴ, ποὺ ἦταν κτίσμα τοῦ Αἰνεΐα ἢ κατ' ἄλλους ἀποικία τῶν Κορινθίων, ἐνῶ οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς συνέχισαν τίς δύο αὐτὲς πόλεις.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ἡ Αἴνος ἦταν ἀποικία Αἰολικὴ καὶ τὴν ὀνομάζει «Αἰολίδα πόλιν».

Κατὰ τὸν Σκύμνο (696 - 697) διαβάζομε: «Μετὰ τὴν Μαρώνειαν δὲ κεῖτ' Αἴνος πόλις ἔχουσα ἐποίκους ἐκ Μυτιλήνης Αἰολεῖς».

Κατὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα (λεξικὸν τῶν δέκα ρητόρων, ἐν λέξει) πρῶτοι ἀποικοὶ τῆς Αἴνου ἦταν οἱ Ἀλωπεκοννήσιοι, ποὺ τοὺς διαδέχτηκαν ἀποικοὶ Λέσβιοι καὶ Κύμιοι, ποὺ μετονόμασαν τὴν πόλη ἀπὸ Πολτυοβρία σὲ Αἴνο (Στράβωνος, VII, 331 ἀπ. 52).

Κατ' ἄλλη παράδοση, ἡ πόλη κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Αἴνο, ἀδελφὸ τοῦ Γουνέα (Ἰλιάδος, Β' 748) ποὺ ἦλθε ἀπὸ τὴν Κύφο τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν Περαιβῶν σὰν σύμμαχος τῶν Τρώων. Τὸ ἔθνικὸ ὄνομα τῶν κατοίκων εἶναι Αἰνιάτης ἢ Αἰνίτης.

Μυθικοὶ βασιλεῖς τῆς πόλης ἀναφέρονται: ὁ Κάσσανδρος, ὁ Πολυμήστορας, ὁ Πεῖρος, ὁ Ἰμβρασιίδης κ.ἄ.

Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρο (κεφ. 5 Ἀπολλοδώρου Β') ὁ Πόλτυς φιλοξένησε στὸ ἀνάκτορό του τὸν Ἡρακλῆ, ὅταν κατέφυγε ἐκεῖ μετὰ τὴ διάσωση τῆς Ἡσιόνης, θυγατέρας τοῦ Λαομέ-

δοντα, που είχε εκτεθεί ως βορά του κήτους που έστειλε ο Ποσειδώνας, εξοργισμένος έναντιόν του, γιατί δεν είχε πληρωθεί τη συμφωνημένη άμοιβή για την ανέγερση των τειχών της Τροίας. Ο Ήρακλης ενώ ήταν φιλοξενούμενος, σκότωσε τον αδελφό του Πόλτυος Σαρπηδώνα, γιατί ήταν υπερήφανος και ύβριστής.

Ο Πολυμήτορας ήταν φίλος και σύμμαχος των Τρώων και γαμπρός του Πριάμου, σύζυγος της Υλιόνης. Στην αύλη του Πολυμήτορα έστειλε ο Πριάμος τον νεότερο γιό του Πολύδωρο με πολλούς θησαυρούς, για να εκδικηθεί κάποτε την καταστροφή της Τροίας. Αυτός όμως, μετά την καταστροφή της Τροίας, σκότωσε τον Πολύδωρο για να καταχρασθεί τους θησαυρούς του (Ευριπίδου "Εκάβη", Όβιδίου "Μεταμορφώσεις", Βιργιλίου "Αινείας" Γ' 41 και εξής).

Κοντά στην Αίνο σωζόταν τάφος του άτυχου Πολύδωρου, που έφτιαξε μεγαλοπρεπή ο Αινείας, όταν φεύγοντας μετά την καταστροφή της Τροίας ήρθε στα θρακικά παράλια.

Κατά τον Δ' και Ε' π.Χ. αιώνα, η Αίνος άκμαζε όσο λίγες πόλεις της Θράκης. Από την Αίνο πέρασε ο Ξέρξης με το στρατό του όταν έρχόταν έναντιόν της Ελλάδος (Ηρόδοτου VII, 58). Εκεί, κοντά στον Δορίσκο, την άργότερα Τραϊανούπολη, όπου υπήρχε τείχος και περσική φρουρά από την έκστρατεία του Δαρείου κατά των Σκυθών, κατά τον Ηρόδοτο πάλι, τό 513 π.Χ. μετρήθηκε ο πολυάριθμος περσικός στρατός. Τό 477 - 476 π.Χ. η Αίνος άποτελούσε μέρος της ναυτικής ήγεμονίας των Αθηνών και βρίσκεται πάντα στους φορολογικούς καταλόγους των έλληνοταμιών. Κατά τον πελοποννησιακό πόλεμο ήταν ύποτελείς σύμμαχοι των Αθηναίων (Θουκυδίδου, IV, 28-4). Όταν ο δημογωγός Κλέων άποχώρησε από την Πύλο, είχε παραλάβει και πελταστές από την Αίνο.

Κατά τη Σικελική έκστρατεία τό 415 π.Χ., η Αίνος ήταν πάλι σύμμαχος ύποτελής των Αθηναίων και συμμετέσχε στις ναυτικές της δυνάμεις, πάλι κατά τον Θουκυδίδη. Κατά την εποχή του Φιλίππου του Μακεδόνα (359 - 346 π.Χ.) η Αίνος υπέστη την τύχη όλόκληρης της Θράκης και άποτελέσε μέρος του Μακεδονικού βασιλείου και στα χρόνια των διαδόχων του Μ. Άλεξάνδρου και των επιγόνων, η Αίνος με τη Μαρώνεια και τη Λυσιμάχεια, έπειδή κατείχε επίκαιρη στρατιωτική θέση, γιατί βρίσκεται κοντά στην είσοδο του Έλλησπόντου,

καταλαμβάνόταν άλληλοδιαδοχικά από τον ισχυρότερο πάντα.

Κατά τον β' Συριακό πόλεμο (258 - 249 π.Χ.) η Αίνος προσχωρεί στους Σελευκίδες, βασιλιάδες της Συρίας. Τό 221 π.Χ., όμως, βρέθηκε στην κατοχή των Πτολεμαίων της Αιγύπτου, που ήταν εκείνη την εποχή κύριοι όλων σχεδόν των νησιών του Αιγαίου, από την Παμφυλία της Μ. Ασίας μέχρι του Έλλησπόντου. Αύτά κατά τον Πολύβιο.

Στην κυριαρχία των Πτολεμαίων έμεινε μέχρι του θανάτου του Πτολεμαίου V του Φιλοπάτορα (222 - 205 π.Χ.) όταν ο Φίλιππος Γ', βασιλιάς της Μακεδονίας, την πολιόρκησε τό 200 π.Χ. Μετά από πολλούς άγώνες έγινε κύριος της πόλης με προδοσία του ύπαρχου Πτολεμαίου Γανυμήδη. Αύτός έπωφελήθηκε από τις στάσεις και τις διαιρέσεις των κατοίκων που συνέβαιναν σε φίλους του Φιλίππου και άλλων σε φίλους του Εύμένη, βασιλιά της Περγάμου. Και αύτά κατά τον Πολύβιο. Η κατοχή όμως αυτή της Αίνου από τον Φίλιππο Γ' δεν διήρκεσε πολύ και ξαναγύρισε η πόλη στην έξουσία του Αντιόχου Γ' της Συρίας, που λεγόταν Μεγάλος (222 - 186 π.Χ.). Τη φρουρά που έστειλε ο Αντιόχος την έδιωξαν οι Ρωμαίοι τό 189 π.Χ. και τον άνάγκασαν να αφήσει έλεύθερη την Αίνο καθώς και τη Μαρώνεια.

Από την εποχή αυτή, μάλιστα από τό 190 π.Χ., η Αίνος άκμάζει ως έλεύθερη πόλη, γιατί οι Ρωμαίοι, για πολιτικούς λόγους, δεν την παρέδωσαν, όπως ύποσχέθηκαν στον Άτταλο της Περγάμου, φίλο και σύμμαχό τους. Ίσως και αυτός είναι ο λόγος που ο Πλίνιος ονομάζει την Αίνο πόλη έλεύθερη: CIVITAS LIBERA.

Στην Αίνο πέθανε ο στρατηγός Καιπίωνας, αδελφός του Κάτωνα, του νικητή της Ίτύκης, που ονομάζεται και Ίτυκαίος, γιατί πέθανε στην πόλη της Λιβύης Ίτύκη. Αύτός πηγαίνοντας στη Μ. Ασία προσορμίστηκε στην Αίνο, όπου έπαθε μάλλον έλονοσία έφ' όσον ο τόπος μαστιζόταν από πυρετούς από τους άρχαιότατους χρόνους εξ αίτίας του Δέλτα του ποταμού Έβρου.

Ο Κάτων βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη όταν πήρε την είδηση της άρρώστειας του αδελφού του Καιπίωνα και επέστρεψε άμέσως. Δυστυχώς όμως έφθασε μετά τό θάνατό του. Κατά τον Πλούταρχο, τον εκήδευσε μεγαλοπρεπέστατα και έκανε περίφημο τάφο στο κέντρο της πόλης από μάρμαρο της Θάσου, που στοίχε 8 τάλαντα - ή περί τις 48.000 φράγκα χρυσά.

Κατά τή γνώμη τοῦ ἀειμνήστου Αἰνίτη ἱατροφιλοσόφου Ἀχιλλέα Σαμοθράκη, ὁ τάφος τοῦ Καιπίωνα σώζεται στήν Αἶνο καταχωσμένος σέ τοποθεσία τοῦ κέντρου τῆς πόλης ποῦ προσδιορίζει ὁ ἴδιος ἀπό προσωπική του ἐμπειρία. Μᾶς πείθει δέ ὅτι, σέ περίπτωση ἀνασκαφῶν θά ἀνακαλυφθοῦν καί ἄλλα πολλὰ ἀρχαιολογικά εὐρήματα. Δυστυχῶς, κατά τὰ λίγα χρόνια τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς πόλης, δέν ἔγινε καμμιά ἀρχαιολογική ἔρευνα, μολοντί οἱ Βούλγαροι, ποῦ ἔμειναν λιγότερο ἀπό μᾶς ἐκεῖ, δέν ἄφησαν κανένα ἀρχαιολογικῆς ἀξίας εὐρημα ποῦ ὑπῆρχε στήν ἐπιφάνεια, ἀλλά τὰ μετέφεραν στή Σόφια.

Πρὶν ἀφήσουμε τήν ἀρχαία ἐποχή νομίζουμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά προσθέσουμε μερικά γιά τήν τοποθεσία τῆς ἀρχαίας πόλης. Εἶπαμε ὅτι ὁ Καιπίων πέθανε στήν Αἶνο πιθανότατα ἀπό κακοήθη ἐλονοσία. Γνωρίζουμε δέ σήμερα ὅτι ἡ πόλις ἀπό πολύ νωρίτερα ἄρχισε νά παρακμάζει καί ἀπό τοὺς ἐλώδεις πυραετοὺς, ἀλλά καί γιά

Ἡ ἐρειπωμένη ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Νικολάου, στό φρούριο

ἄλλους λόγους. Καί ἔρχεται τὸ ἐρώτημα: Πῶς οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, ποῦ γνωρίζαν νά διαλέγουν τὰ πιὸ ὑγιεινά μέρη γιά τίς ἀποικίες τους, ἦταν δυαντὸν νά κρίνουν κατάλληλη μιὰ τοποθεσία τέτοιου εἶδους;

Καί πῶς ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι ἴδρυσαν τὴν Τραϊανούπολη κοντὰ σ' αὐτὴν στὸν ποταμὸ Ἐβρο καί στὸ Δέλτα του, ποῦ ἰσχύουν τὰ ἴδια καί γι' αὐτὴν; Δίκαιο τὸ ἐρώτημα.

Ἄν ὅμως ἐξετάσουμε προσεκτικότερα καί ἐρευνήσουμε καλύτερα, θά δοῦμε ὅτι τίς ἴδιες σκέψεις ἔκαναν καί οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες καί προσπάθησαν νά θεραπεύσουν τὸ κακό. Πράγματι βρίσκονται στήν Αἶνο λείψανα ἀπὸ γιγαντιαῖα λιμενικά ἔργα, ποῦ ἀποδεικνύουν τὴν παρατηρητικότητα καί ἐνεργητικότητα τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν. Ἀνατολικά τοῦ Ἐβρου, μίαιμιση ὥρα περίπου (πεζή) ὑπάρχει σήμερα λιμνοθάλασσα, ποῦ οἱ Ἑλληνες κάτοικοί της τὴν ὀνόμαζαν «Ποντισμένη», χωρίζεται δέ ἀπὸ τὴ θάλασσα μὲ μία ἀμμώδη λωρίδα πλάτους ὀλίγων μέτρων. Ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ σχημάτιζε ἄλλοτε ἀσφαλῆ λιμένα, ποῦ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις πολλές φορές σκέφθηκε νά ἐκβαθύνει. Δυστυχῶς ὅμως, οἱ σκέψεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης δέν πραγματοποιήθηκαν. Γιά τίς σκέψεις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως σχετικὰ μὲ τὴν κατασκευὴ λιμανιοῦ καί ἐκβάθυνση τοῦ Ἐβρου βρίσκουμε σέ βιβλίο τοῦ Καπιτάν Νικολοῦ Κεφάλαι τοῦ Ζακυνθίου (1946), ποῦ ἔχει ἐκδοθεῖ στὰ ἑλληνικά καί ἰταλικά. Εἶναι δέ πολὺ πιθανὸ αὐτὸν τὸν λιμένα νά ἐννοεῖ ὁ Σκύλαξ ὁ Καρυνδεύς, ποῦ λέγει: «Αἶνος πόλις καί λιμὴν», ἐφόσον, ὅπως καί οἱ νεώτεροι γνωρίζουμε, δέν ὑπάρχει πουθενά κοντὰ ἄλλο λιμάνι.

Ἀπέναντι λοιπὸν στή λιμνοθάλασσα αὐτὴ, 100 περίπου μέτρα μακριὰ ἀπὸ τὴν παραλία, οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν σηκώσει πρόχωμα, σὰν εἶδος λιμενοβραχίονα, ποῦ οἱ κολοσσιαῖοι ὀγκόλιθοι φαίνονται καί σήμερα ἀκόμη στή θάλασσα σὲ μᾶκρος 300 περίπου ποδῶν καί πλάτος 20. Τὸ πρόχωμα αὐτό, ἂν καί κατερειπωμένο καί καταχωσμένο, εἶναι τόσο μεγαλοπρεπές, ὥστε εὐκόλα πείθεται κανεὶς γιά τὴν ἀνθηρότητα τῆς πόλης ποῦ ἐπιχείρησε τέτοια ἔργα.

Ὁ ἐλληνικὸς χαρακτήρας τῆς κατασκευῆς τοῦ προχώματος εἶναι καταφανέστατος. Μὲ τὴν ἀνέγερση τοῦ προχώματος αὐτοῦ ἐξασφαλιζόταν ἀσφαλὲς λιμάνι γιά τὸ ἐμπόριο, ἀλλὰ καί ἐμποδιζόταν ἡ εἰσροὴ καί συσσώρευση σὲ διάφορα μέρη τῆς ἄμμου καί τῆς ἰλύος τοῦ ποτα-

μοῦ πού ἔφεραν ἐνωρίτερα ἀναθυμιάσεις καί ἀποσυνθέσεις, ὅπως παρατηροῦνται καί σήμερα μετὰ τίς προσχώσεις ἀπὸ τίς ἐκβολές.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν γιγαντιαίων αὐτῶν ἔργων, πού ἐρείπια μόνο σώζονται σήμερα, πληροφοροῦμαστε ὅτι ἄποικοι Ἕλληνες εἶχαν τροποποιήσει τὸν ροῦ τοῦ Ἐβρου δίνοντας ἄλλη κατεύθυνση στίς ἐκβολές του. Δικαιούμαστε δὲ νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ ἐκβολές τοῦ Ἐβρου, κατὰ τὴν ἀκμὴ τῆς λαμπρότητας τῆς Αἴνου καί τῆς κατὰ πολὺ νεώτερης Τραϊανούπολης δὲν ἦταν ὅπως εἶναι σήμερα. Αὐτὸ δὲ τὸ πρόχωμα τῆς Αἴνου ἀποτελεῖ μιὰ παραπάνω ἀπόδειξη, πρᾶγμα ἐπιβεβαιωμένο ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογία, τῆς καλαισθησίας καί δραστηριότητας καί τῆς ἀπαιτούμενης φρόνησης γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν δυσκολότερων ἀλλὰ χρήσιμων καί ὠφέλιμων ἔργων.

Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἡ Αἴνος ἦταν πρωτεύουσα τῆς Ροδόπης τοῦ θέματος τῆς Εὐρώπης (κατὰ Ἱεροκλέα Συνέκδημον, 634). Γράφει «*Ἐπαρχία Ροδόπης, ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις ἑπτὰ: Αἴνος, Μαξιμιανούπολις, Τραϊανούπολις, Μαρώνεια, Τόπκρος - τῶρα Ρούσιον -, Νικόπολις, Κερέπυργος*». Ἦταν ἔδρα ἐπισκοπῆς ἀπὸ τὸν 4ο αἰ., ἐπὶ δὲ τοῦ Λέοντος Σοφοῦ (886 - 912) ἡ Αἴνος ἦταν ἔδρα μητροπόλιτου, πού κατεῖχε τὴν 63η θέση τῆς κλίμακας τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου (Ράλλη καί Ποτλῆ, «*Σύνταγμα τῶν θείων καί ἱερῶν κανόνων*», τόμ. Ε', σελ. 474 - 475).

Παρ' ὅτι ἡ Αἴνος ἦταν παράλια πόλη δὲν διέφυγε τίς ἐπιδρομὲς τῶν Οὐννων κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰ. οὔτε τίς ἐπιδρομὲς τῶν Σλάβων ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527 - 565). Ἀλλὰ μὲ τίς περιλαμπρὲς νίκες τῶν στρατηγῶν του: Γερμανικοῦ, Βελισσαρίου καί Ναρσή καί πρὸ πάντων μὲ τὰ μεγάλα ὀχυρωματικὰ ἔργα του (Προκοπίου, «*Περὶ κτισμάτων*», IV, 11) ἀσφαλίστηκε ἡ Θράκη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἐπιδρομείς, συνεπῶς καί ἡ Αἴνος.

Ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια περιβαλλόταν μὲ ὄχυρά τείχη. Αὐτὰ ἀνακαίνισε καί συμπλήρωσε ὁ Ἰουστινιανὸς καί ἔκανε τὴν πόλη ἀπόρθητη πρὸ πάντων ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σήμερα ἡ πόλη ἀπέχει ἀπὸ τὴν παραλία περὶ σὸς ἀπὸ μισῆ ὥρα. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως καί τὸν Μεσαίωνα, ἡ θάλασσα ἔφθανε μέχρι τὰ ἔξωτερικὰ φρούρια. Οἱ παλαιότεροι τῶν κατοίκων τῆς θυμόνταν ὅτι καί τὰ πλοῖα προσόρμιζαν κοντὰ στὸ ἔξωτερικὸ φρούριον στὴ

σημερινή θέση «*Τσουκαλαριά*», ὅπου σώζονται ἀκόμη διάφοροι κρικοί πού ἔδεναν τὰ καρῖα. Αἰτία τοῦ γεωλογικοῦ αὐτοῦ φαινομένου εἶναι τὸ Δέλτα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, πού μὲ τίς συχνὲς προσχώσεις γέμισε τὸν κόλπο πού χωροῦσε βαθειὰ μέσα στὴν ξηρὰ. Λεῖψανό του εἶναι ἡ ἄβαθη λίμνη Στεντορίδα, 10 χλμ. περίπου μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα σήμερα.

Τέτοια εἶναι ἡ δύναμη καί ἡ ἔκταση τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ὥστε, κατὰ τοὺς γεωλόγους, ἐπειδὴ ἡ μεταξὺ τῆς Αἴνου καί τῆς Σαμοθράκης θάλασσα δὲν ἔχει σημαντικό βάθος, κάποτε θὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ νησί (Κ. Μησοπούλου, «*Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Θράκης*», ἐν τῇ Θρακικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ 1897).

Μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια, τὸ κεντρικὸ φρούριον σωζόταν σχεδὸν ἀκέραιον, ἀλλὰ οἱ δυνατοὶ καί ἐπανειλημμένοι σεισμοὶ τοῦ Αὐγούστου 1912, πού κατέστρεψαν τὰ θρακικὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔκαναν μεγάλη καταστροφή καί στὴν Αἴνο καί κυρίως στὸ φρούριον. Πρὸ πάντων τὸ βόρειον τμήμα καί τὸ μεσημβρινόν, ἔπεσαν ἐντελῶς, ὅπως καί πολλὲς ἐπάλξεις. Ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Αἴνο, ἀνατολικά τοῦ ποταμοῦ, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς νίκησε κατὰ κράτος στίς 29 Ἀπριλίου 1019 τοὺς Σκύθες, ὅπως μας πληροφορεῖ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ σὲ στερεότυπη ἔκδοσή της. Σ' ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς νίκης, ὁ Ἀλέξιος ἔκτισε τὸ περίφημον μοναστήρι τῆς Θεοτόκου, πού λέγεται «*Σκαλωτή*», ὅπως μαρτυρεῖ ἐνεπίγραφη πλάκα πού σωζόταν μέχρι τοῦ 1940 τοῦλάχιστον πάνω ἀπὸ τὴ μοναδικὴ τῆς πύλη. Ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, οἱ Βούλγαροι πολιορκήσαν τὴν Αἴνο τὸ 1265, γιὰ ν' ἀπελευθερώσουν τὸν Σουλτᾶνο τοῦ Ἰκονίου Ἀζατῖνο Β', πού κατέφυγε ἐκεῖ ἀφοῦ συνωμότησε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, μὲ τοὺς Βουλγάρους. Μετὰ ἀπὸ γενναία ἀντίσταση τῆς φρουρᾶς καί τῶν κατοίκων, ἀναγκάστηκε ἡ πόλη νὰ παραδοθεῖ καί ν' ἀφήσει ἐλεύθερον τὸν Ἀζατῖνο, μὲ τὸν ὄρο ὅτι οἱ πολιορκητὲς δὲν θὰ βλάψουν τὴν πόλη καί τοὺς κατοίκους. Ἔτσι οἱ Βούλγαροι πῆραν τὸν Ἀζατῖνο καί ἔφυγαν.

Ἡ Αἴνος εἶχε τὴν τύχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως τέσσερα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1457, πού κυριεύτηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀρχὼν τῆς Αἴνου τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, σχεδὸν ἀνεξάρτητος, ἦταν ὁ Ντόρια ἀπὸ τὴ Γένουα, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλη, γόνος τῆς μεγάλης ἱστορικῆς οἰκογένειας τῶν Ντόρια. Ἦταν ἐπίσης καί ἀρχὼν τῆς Ἰμβρου, μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς

πόλης από τους Τούρκους. Για να κρατήσει την ηγεμονία, αναγκάστηκε να καταβάλλει ετήσιο φόρο στον Μωάμεθ τον κατακτητή 2.000 δουκάτα. Τό ποσό αυτό έστειλε ο Ντόρια στον Σουλτάνο με την ωραία θυγατέρα του, που με τὰ θέλγητρά της κατόρθωσε να τον πείσει να επιτρέψει στον πατέρα της την κυριαρχία της Αΐνου με τις υπόλοιπες κτήσεις του, ως φόρου ύποτελής. Μετά όμως από όρισμένο χρόνο κατήγγειλαν τον Ντόρια στον Σουλτάνο, ότι κάνει αυθαιρεσίες σε βάρος των κατοίκων και ότι έδωσε άλας από τις άλυκές της Αΐνου στους έχθρους του. Ο Σουλτάνος, για να τον τιμωρήσει, έπετέθη ο ίδιος από την ξηρά και από τη θάλασσα έστειλε τον στόλο του με 10 γαλέρες και άρχηγό τον Γιουνούς - μπέη. Ο Ντόρια, ξέροντας ποιά τύχη τον περίμενε, μόλις πληροφορήθηκε, κατέφυγε στη Σαμοθράκη, απ' όπου και πάλι έστειλε τη θυγατέρα του με πλούσια δώρα στον Μωάμεθ να μεσολαβήσει γι' αυτόν. Ο Σουλτάνος δέχθηκε να του χαρίσει τη ζωή με τον όρο να πάει στην Κωνσταντινούπολη για να απολογηθεί. Ο Ντόρια συμμορφώθηκε άμέσως προς τη διαταγή του Σουλτάνου, αλλά στο δρόμο έπετέθη με τους δικούς του κατά της τουρκικής φρουράς και άφου τους σκότωσε, κατόρθωσε να καταφύγει σε χριστιανική χώρα και να σωθεί από βέβαιο θάνατο. Λίγο μετά τὸ επεισόδιο αυτό, οί Τούρκοι κατέλαβαν την Αΐνο στις 24 Ιανουαρίου 1457. Ο ιστορικός Δούκας, αλλά και Τούρκοι και Ένετοί συγγραφείς γράφουν γι' αυτό τὸ θέμα.

Τὸ 1568, ὁ Ένετὸς ναύαρχος Νικολὸς Κανάλε, γενικὸς Καπετάνιος τῆς Εὐβοίας, ἐπέδραμε με 26 πλοία στὰ μακεδονικά και θρακικά παράλια. Τότε κατέλαβε τὴ Λήμνο, τὴν Ίμβρο και τὴν Αΐνο, που τότε ἀκόμη ἦταν πλούσια και ἀκμαία, παρὰ τὸ ὅτι ὑπέστη πολλές πειρατικές ἐπιδρομές. Οί Ένετοί, ἀφου κυρίεψαν τὴν πόλη, κατέστρεψαν τὸ φρούριό της και κατέσφαξαν τούς κατοίκους της, ὄχι μόνο τούς ἀλλόθρησκους ἀλλὰ και τούς χριστιανούς. Ἐπειδὴ όμως φοβήθηκαν μήπως ἔλθουν οί Τούρκοι, κατέκαψαν τὴν πόλη και φεύγοντας πήραν μαζί τους κάπου 2.000 αἰχμαλώτους, που τούς ἔφεραν στὴν Εὐβοία. Μετά τὴν καταστροφή αὐτή, ἡ πόλη ἀποικίστηκε ξανά ἀπὸ Ἑλληνες. Χάρη δὲ στὴ γεωγραφική της θέση, τὴ δραστηριότητα τῶν κατοίκων και τὴν οικονομική εὐεξία, ἔγινε τὸ ἑξαγωγικό λιμάνι ὅλης τῆς Θράκης και τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας, μέχρι τὴ Φιλιππούπολη, που συγκοινωνοῦσε με ποταμό-

πλοία ἀπὸ τὸν Ἐβρο ποταμό, που, ὅπως ξέρουμε, ἔρχεται ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Μέχρι πρὶν 100 χρόνια διατηροῦσε ἐμπορικό στόλο με περισσότερα ἀπὸ 300 ἱστιοφόρα μικρὰ και μεγάλα, που ταξίδευαν μέχρι τὶς ἀκτὲς τῆς Συρίας και τῆς Ἀλεξάνδρειας. Σιγά - σιγά όμως, τὸ λιμάνι αὐτὸ καταχώθηκε ἀπὸ τὴν ἰλύ του Ἐβρου και δὲν προσφερόταν πιά στὴ ναυτιλία. Ἐπειτα, ἡ κατασκευή τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη στὴν Ἀλεξανδρούπολη, στὰ 1876, και ἡ φυγὴ τῶν Αἰνιτῶν στὴν τότε νέα αὐτὴ πόλη, ἔφερε τὸν μαρασμὸ τῆς Αΐνου, που οί κάτοικοί της στὰ τελευταία χρόνια τῆς τουρκοκρατίας δὲν ξεπερνοῦσαν πιά τὶς 2.500. Διατηρήθηκε μόνο μικρὸ ἐμπόριο δημοτριακῶν, ἀλίπαστων ψαριῶν, οί περιφημοί γνωστοί λυκουρίνοι (καπνιστὰ αἰνήδικα), αὐγοτάραχου και ἡ ἀγγειοπλαστική, που τὰ πιθάρια της ἦταν περιζήτητα σ' ὄλο τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος για τὴν ἀποθήκευση λαδιοῦ και ἔλαια.

Τ' ἀρχαιότερα νομίσματα τῆς Αΐνου εἶναι τοῦ 450 π.Χ. Εἶναι ἀργυρὰ τετράδραχμα μικρὰ και μεγάλα, ἔχουν ἀπὸ μιὰ πλευρὰ κεφάλι Ἐρμοῦ σὲ κατατομή (EN PROFIL) με πέτασσο, που ἐφαρμόζει ἀκριβῶς στὴν κεφαλή, και στὴν ἄλλη πλευρὰ τετράγωνο ἔγκοιλο με τὴν ἐπιγραφή ΑΙΝΙΟΝ περὶ κηρύκειον. Ἄλλα τῆς ἴδιας ἐποχῆς ἔχουν στὴ μιὰ πλευρὰ τὸν Ἐρμῆ ὅπως τὰ παραπάνω ἢ και τὴν ἐπιγραφή πάνω στὸν πέτασσο ΑΙΝΙ ἢ ταῦρο πάνω σὲ στάχυ με τὴν ἐπιγραφή ΑΙΝ και τράγο ὄρθιο και διάφορα σύμβολα, ὅπως: ἀστράγαλο, μηνίσκο και φύλλο κισσοῦ, Ἐρμῆ πάνω σὲ θρόνο, δίστομο πέλεκυ, κηρύκειο, κεφάλι ζώου, μυῖγα, ἀμφορέα, καρκίνο, προσωπεῖο Σειληνοῦ κ.ἄ. Ἄλλα ἔχουν τὸ ὄνομα ΑΝΤΙΑΔΑΣ (ἄρχων τῆς πόλης) και σύμβολα με μορφή του Πάνα γυμνή. Σῶζονται ἐπίσης χρυσὰ νομίσματα, που κόπηκαν κατά τὰ χρόνια 400 - 350 π.Χ. που ἔχουν κεφάλι Ἐρμοῦ σὲ κατατομή και στὴν ἄλλη πλευρὰ τὴν ἐπιγραφή ΑΙΝΙΟΝ και Ἐρμῆ που στέκει σὲ θρόνο. Τῆς ἴδιας ἐποχῆς σῶζονται ἀργυρὰ και χαλκὰ νομίσματα, που ἔχουν σχεδὸν τὶς ἴδιες ἐπιγραφές και σύμβολα ὅπως τὰ προηγούμενα.

Ἀπὸ τὸ 350 π.Χ. και μετὰ ἔπαυσε νὰ ἐκδίδει νομίσματα ἀργυρὰ, τοῦλάχιστον με τὸ ἴδιο ὄνομα. Κόπηκαν όμως στὴν Αΐνο νομίσματα σὲ ὄνομα του Λυσιμάχου βασιλιᾶ τῆς Θράκης (323 - 281 π.Χ.). Στους ρωμαίικους χρόνους και κατά τὴν ἀπελευθέρωσή της περὶ τὸ 190 π.Χ., ἔκοψε πάλι νομίσματα ἀρχετὸ χρόνο. Μερικὰ ἀπὸ τὰ νομίσματα με κεφάλι Ἐρμοῦ και ἐνώπιον (EN

FACE) είναι τελειότατα καλλιτεχνήματα. Κατά τους νομισματολόγους, τα χρυσά που έχουν τον Έρμη να στέκεται σε θρόνο μοιάζουν με την περιγραφή του Πausανία που κάνει για τ' αγάλματα του Άπόλλωνα εν Άμύλκαις και Θόρναικι της Λακωνίας (Πausανίου "Λακωνικά"). Ίσως να υπήρχε στην Αίνο όμοιο άγαλμα λατρείας (Σβορώνου, "Ιστορία νομισμάτων").

Άπό τις αρχαίες επιγραφές και τὰ γλυπτά μνημεία που είδε και περιέγραψε ο Albert Dumont, έταϊρος και έπειτα διευθυντής της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής Άθηνών, που περιηγήθηκε τή Θράκη κατά τό θέρος του 1869, ελάχιστα σώζονται σήμερα. Άναφέρουμε ένα μόνο γλυπτό μνημείο έντοιχισμένο άλλοτε στη βόρεια πλευρά του φρουρίου, που διέφυγε τήν καταστροφή επειδή βρίσκεται πολύ ψηλά. Τό ανάγλυφο αυτό σωζόταν μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους, όπότε οι Τουρκοί τό πήραν στην Κωνσταντινούπολη. Είναι καλής τέχνης και απεικονίζει νεκρικό δείπνο, παράσταση συνηθισμένη κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους στη Θράκη από τις επιτύμβιες στήλες.

Σπουδαιότατη για τή Μεσαιωνική Ίστορία

της πόλης της Αίνου είναι ένepίγραφη μαρμαρίνη πλάκα, έντοιχισμένη άλλοτε στη βόρεια πλευρά της θαυμάσιας εκκλησίας της Παναγίας "Χρυσοπηγής", που ήταν μέσα στο φρούριο. Τό μήκος της ήταν 1,11 και τό πλάτος της 0,48 μ. και είναι κατά πιστό αντίγραφο έτσι:

*«Πηγή σε χρύσειον, μόρη της αγνείας
οΐδαμεν πάντες τόν Θεόν τετοκυϊαν.*

*Ταϊ σαϊς φέρουσα ποίνυν ώλέναις Λόγου
καθιλέωσαι μοι τό πάν όταν κρίνη
Ούκοδν δέχει και τουτονί δν σου χάριν
πόθω νέον ήγειρα ώς ήδυνάμην».*

Έπειτα:

*«Ο Θεϊος οΐτος πάνσεπτος και περικαλλής
ναός της Πανάγνου και Θεομήτορος Χρυσο-
πηγής ανηγέρθη εκ βάθρων παρ' έμου Δημη-
τρίου του Ξένου, τηνικαύτα κρατουντος της θε-
σώστου πόλεως Αίνου του Ύψηλοτάτου
αυθέντου, σύρ Παλαμίδεος Φραντζέσκου Γατε-
λιούζου του Παλαιολόγου, εν έτει 6931,
Ίνδικτιώνος α'.*

Κωστής ό μάστορας»

Ό Παλαμίδης ήταν ήγεμόνας της Αίνου,

«Ένθύμιον 21ης Μαΐου του έτους 1921, εις αλλόγυρον Μ(ικτού) Δ(ημοτικού) σχ(ολείου) Αίνου. Έν Αίνω τή 21η Μαΐου 1921»

Ίμβρου και Σαμοθράκης. Καταγόταν από τη Γένουα, του οίκου των Κατελούζων.

Από την επιγραφή αυτή πληροφορούμαστε ότι ο ναός κτίστηκε από τα θεμέλια προς τιμή της Θεοτόκου, που έπονομαζόταν Χρυσοπηγή, από τον Δημήτριο Ξένο, ή δε επιγραφή χαράχτηκε την πρώτη Ίνδικτιώνος του έτους 6931 από κτίσεως κόσμου, δηλαδή το 1422 - 1423, από τον αρχιτέκτονα ίσως της οικοδομής "Κοστή τον Μάστορι", όπως υπογράφεται, όταν ήταν άρχων της πόλης ο Παλαμίδης Φραντζέσκου Γατελούζος (από 1409 - 1455).

Την επιγραφή αυτή πρώτα αντέγραψε ο Πατριάρχης Ίεροσολύμων Χρύσανθος, όταν επισκέφθηκε την Αίνο τον Μάρτη του 1716 και την καταχώρισε ο ίδιος σε κάποια σελίδα του 411ου κώδικα της βιβλιοθήκης του μετοχίου του Παναγίου Τάφου και αργότερα ο άοιδιμος Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ως συμπλήρωμα της Δυφοντείου Συλλογής ("Θρακική Ήπετηρίδα", 1897).

Για το πολίτευμα της Αίνου δέν έχουμε σαφείς πληροφορίες, γιατί ήταν πάντα υπόδουλη, όπως όλη ή Θράκη και ή υπόλοιπη Ήλλάδα. Δοκίμαζε πάντα την ξένη επιρροή. Μά πάντα, κάτω από το βλέμμα του κτακτητή, στα χρόνια της ελληνικής επανάστασης, συχνά ήρθε ο Παπαφλέσσας και έπεστράτευσε από τα παληκάρια της Αίνου. Καί οικονομικά βοηθήθηκε ή επανάσταση. Τόσο δέ σκανδαλιστικά έλαβε μέρος ή Αίνος, ώστε οί τουρκικές αρχές άνησύχησαν φοβερά και είδοποίησαν την Ύψηλή Πύλη. Αυτή με τή σειρά της, κάλεσε τον Μητροπολίτη της Αίνου και τον ύποχρέωσε διά του πατριάρχη νά άφορίσει τους κατοίκους της, για νά φοβηθούν νά συνεχίσουν τή βοήθειά τους στην επανάσταση. Ο Μητροπολίτης, μη μπορώντας νά κάνει διαφορετικά, γιατί άπειλοῦσαν οί Τούρκοι νά κάψουν τή πόλη, αναγκάστηκε νά κάνει έναν εικονικό άφορισμό. Παρ' όλ' αυτά όμως, οί Αινίτες έξακολούθησαν τή δράση τους δίνοντας όλόκληρες περιουσίες και τή ζωή τους για τή Μεγάλη Ίδέα, γιατί ο Μητροπολίτης διοχέτευσε στό λαό τήν πληροφορία του εικονικού άφορισμοῦ. Μεγάλη ή θυσία στον άγώνα του Αινίτη Άντ. Βιζβίζη και της γυναίκας του Δόμνας, που άφησε εποχή με τή λεβεντιά και τὸ θάρρος της. Μά κείνον τὸν δολοφόνησαν κατά σύσταση του τότε Άρείου Πάγου, γιατί βοήθησε τὸν Άνδρουτσο και τή Δόμνα τήν άφησαν νά πεθάνει καταφρονεμένη μετά που χάρισε περιουσία, στόλο, σύζυγο και παιδιά

στον άγώνα, στη μεγάλη ιδέα. Τήν άφησαν νά πεθάνει της πείνας στη Σύρο όπου κατέφυγε και όπου άγνοήθηκε τέλεια κι ούτε ο τάφος της φαίνεται πουθενά για νά τιμηθεί απ' τους απογόνους της όπως της άξιζε. Μά εμείς της αποδίνουμε εύλαβικά τήν τιμή. Τήν έτίμησε ή μουσα του λαού της τραγουδώντας:

*«Πουλάκι μ' πόθεν έρχεσαι
πουλάκι γι' άποκρίσου
μην είδες και μην άκουσες
για τήν κυρά Δομνίτσα
τήν όμορφη τή δυνατή
τήν αρχικαπετάνα,
πούχει καράβ' άτίμητο
και πρώτο μέσ' τὰ πρώτα
καράβι γοργοτάξιδο
καράβι τιμημένο
καράβι που πολέμησε
στης Ίμπρος τὸ μπουγάξι.
Και τὸ πουλάκι στάθηκε
και τὸ πουλάκι λέει:
Τήν είδα, τήν απάντησα
σιμά στό Άγιον Όρος.
Τρεῖς μέρες έπολέμαγε
με δυὸ χιλιάδες Τούρκους,
καράβια δῶ
καράβια κεί
καράβια παραπέρα
και τούτη σαν τὸν άετό
όρμησε και χτυποῦσε».*

Είμαι πολλοί Αινίτες που θυσιάστηκαν για τή Μεγάλη Ίδέα, επώνυμοι και άνωνυμοι. Οί επιφανέστεροι: ο Κάρπος Παπαδόπουλος, ο Μαργαρίτης Κούταβος κ. ά.

Ή εκπαίδευση, όμως, και ή θρησκεία, παρ' όλη τήν επιρροή των ξένων και τήν καταδυσταση, δέν έμειναν καθυστερημένες. 60 εκκλησιές είχε ή Αίνος, μεγάλες και μικρές. Άκόμη και κατακόμβες. Ούτε ένας Αινίτης δέ λύγισε στις πιέσεις των άλλοπίστων ή των κατά καιρούς καθολικών δυναστών τους.

Ή εκπαίδευση άνθοῦσε μέχρι τὰ τελευταία χρόνια σε βαθμό περιλαμπρης προόδου και σε ύψηλό επίπεδο και δίδαξαν διαπρεπείς ανώτεροι εκπαιδευτικοί και δάσκαλοι. Ύπηρχαν εκπαιδευτήρια δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης. Ο άείμνηστος Άχ. Σαμοθράκης ύπηρέτησε στα εκπαιδευτήρια της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Αίνου, μέχρι τὸ 1899. Αυτά λεγόταν "Έλληνομουσεια" και λειτουργούσαν με εκπαιδευτικούς λειτουργούς που πλήρωνε ή

Κοινότητα από έσοδα περισσότερο των κληροδοτημάτων. Ύπηρχε επίσης φιλεκπαιδευτική εταιρεία, που φρόντιζε τὰ περί τῆς σπουδῆς τῶν νέων καὶ νεανίδων. Πολλοὶ Αἰνῖτες ὁμως πλούτισαν στὴ Ρωσία, Αὐστρία καὶ ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς χώρους μὲ τὸν μόχθο τῆς δουλειᾶς τους, ἔμποροι οἱ περισσότεροι. Τὸ ἑλληνικὸ ἔμπορικὸ δαιμόνιο εἶναι γνωστὸ κι ἔτσι ὅλοι αὐτοὶ εὐεργέτησαν τὴν πάντα ὑπόδουλη πατρίδα τους πάρα πολὺ. Κατέθεσαν χρήματα σὲ μεγάλα ποσά, σὲ τράπεζες κυρίως τῆς Ὀδησοῦ, τῆς Βενετίας, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄφησαν περιουσίες πού ἀνήκαν στὴν Κοινότητα Αἴνου, ἀπ' ὅπου μὲ πληρεξουσίους ἔφερναν τὰ ἔσοδα στὴν πατρίδα γιὰ ἀνακούφιση καὶ γιὰ ἐκπλήρωση ἱερῶν σκοπῶν, ὅπως γιὰ τὴν ἰδέα τῆς λευτεριάς καὶ γιὰ τὴ σπουδὴ ἀπόρων νέων, πού εἶχαν τὴ ροπὴ στὴ μόρφωση καὶ τὴν πρόοδο. Σπούδαζαν στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ τῆς Χάλκης, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Πατριαρχείου, ἀπ' ὅπου διέπρεψαν στὸ ἑλληνοχριστιανικὸ στερέωμα μορφῆς πού πρόσφεραν πολλὰ στὸ Γένος. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σπούδασε καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς Βιζβίζης, γιὸς τῶν ἡρώων τῆς ἐπαναστάσεως, στὸ Παρίσι, ὅπου θαυμάστηκε γιὰ τὸ πνεῦμά του, τὸ κάλλος του καὶ τὴ μεγάλη του ψυχὴ, ὅπως ἔγραψε Γάλλος ἱστοριογράφος τῆς ἐποχῆς. Τρίτη ἐγγονὴ τοῦ Θεμιστοκλῆ ζῆ ἤδη στὴν Ἀθήνα μὲ τὸ ὄνομα τῆς προγόνου τῆς Δόμνας καὶ ὁ ἀδελφός της Τιμολέων Βιζβίζης μὲ τὸν γιό του Ἀντώνη.

Ἡ Αἴνος ἔδωσε πολλοὺς κληρικοὺς μὲ τεράστια μόρφωση. Μέχρι καὶ στοὺς Ἁγίους Τόπους βρέθηκαν κληρικοὶ τῆς, πού τῆς κληροδότησαν ἔσοδα τῶν μετοχιῶν. Ἐδωσε ἀκόμη τὸν ἀείμνηστο πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμο Τσάτσο, πού ἡ ἀρχιερατικὴ του στολὴ βρίσκεται σήμερα στὸ Μουσεῖο τῆς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, πού ἱδρυσε ὁ σεβασμότετος Μητροπολίτης Ἀνθίμος.

Μαρτυρία ἀδιάψευστη ὅλης τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ πολιτιστικῆς καὶ χριστιανικῆς δράσεως τῆς κοινότητος Αἴνου καὶ τῶν Ἑλληνομουσειῶν ὑπάρχει στὸν περιορισμένον κώδικα πού βρίσκεται στὸ ἐκκλησιαστικὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Τέχνης τῆς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, ὅπου ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι θησαυροὶ τῆς Αἴνου. Ὁ κώδικας χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1879 - 1909. Ἐχει σφραγίδες ἀπὸ τὸ 1839, μαρτυρία ὅτι ὑπῆρχε πολὺ παλαιότερα πρόοδος καὶ δράση

ἑλληνοχριστιανικὴ. Ὑπάρχει ἐπίσης καταστατικὸ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ τόπου τοῦ 1808, πού τὸ περιλαμβάνει αὐτοῦσιο σὲ ἔκδοσή της ἡ Αἰνίτισσα συγγραφέας κα Κ. Παπαθανάση - Μουσιοπούλου.

Τώρα πιά, ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ δὴ βυζαντινὴ αἴγλη δὲν βρίσκουμε παρὰ ἐλάχιστα δείγματα τῆς ὑπαρξῆς λαμπρῶν ἐποχῶν. Ἐχει σβῆσει ἡ αἴγλη τοῦ τόπου καὶ ὅσοι θυμοῦνται τὴν ὁμορφὴ Αἴνο μας δὲν τὴν ἀναγνωρίζουν πιά. Βρίσκουμε ἓνα κατερειπωμένον φρούριο μὲ ἐρείπια τῆς περιλαμπρῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου, μιά πλάκα ἐντοιχισμένη στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τῆς εἰσόδου τοῦ φρουρίου μὲ τὸν ἰπέα καὶ τὸν κριό, μερικὸς ἐντοιχισμένους βυζαντινοὺς σταυροὺς πέτρινους ἀνάγλυφους, πού μαρτυροῦν τὴν κάποτε παρουσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πού ἀνακαίνισε καὶ συμπλήρωσε τὸ φρούριο. Καὶ ἓνα ναῖδριον τοῦ Ἁγίου Εὐπλου, στίς ὄχθες τῆς λίμνης Λαμπή, ὅπου οἱ σημερινοὶ κάτοχοι τοῦ τόπου φυλάγουν ἓνα σκῆνωμα σὲ ξύλινο φέρετρο σφραγισμένο. Ἄγνωστο γιὰτὶ κράτησαν αὐτὸ τὸν ἱερό μας χώρο καὶ τὸν περιποιοῦνται εὐλαβικά. Ἀκόμη ὑπάρχει καὶ τὸ κωδωνοστάσιο τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Χαριτωμένης, πού ἔχουν κατεβάσει τὸν τροῦλλό της, ἔβαλαν κεραμίδια καὶ τὸκαναν κατοικία.

Τώρα πιά, ἀπὸ τὸ 1922, οἱ λιγοστοὶ κάτοικοι πού εἶχαν μείνει ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες καταστροφές καὶ διωγμοὺς ἀφήνοντας μεγάλες περιουσίες, βρέθηκαν σκορπισμένοι στὰ διάφορα σημεῖα τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ καὶ οἱ παλιοὶ ζοῦν μὲ τὴ νοσταλγία τῆς ὁμορφῆς πατρίδας. Οἱ περισσότεροι ὁμως ζοῦν στὴν Ἀλεξανδρουπόλη - εὐτυχῶς καλὰ ἐγκατεστημένοι - ὅπου ὑπάρχει Σύλλογος Αἰνιτῶν μὲ τὴν ἐπωνυμία "Ἑλληνομουσεῖον Αἴνου". Πολιτιστικὸς Σύλλογος μὲ πλούσια δράση, πού τιμᾷ τοὺς Αἰνῖτες καὶ τὸν τόπο τους. Ἡ Αἴνος εἶναι κι' αὐτὴ μιά ἀπὸ τὶς χαμένες πατρίδες τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς δόξας, πού λίγοι τὴν ξέρουν σήμερα - μὰ οἱ παλιοὶ τὴ θυμοῦνται μὲ πόνο - φροντίζοντας νὰ μεταδώσουν στοὺς νεώτερους ὅ,τι ἔχει ἀπομείνει στὴν ψυχὴ καὶ τὴ θύμησή τους.

* Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου "Ἑλληνομουσεῖον Αἴνου", μὲ ἔδρα τὴν Ἀλεξανδρουπόλη. Τὸ κείμενο πρωτοδημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ σύγγραμμα "Θρακικὴ Ἔστια", στὸ τεῦχος 3-4, Γενάρης - Μάρτης 1980.

Οί Βιζβίζηδες καὶ ἡ προσφορὰ τῶν Αἰνιτῶν στὸν Ἀγῶνα τοῦ '21 τοῦ Τάσου Λυμπόπουλου*

Ἡ θάλασσα, πού τόσο σημαντικό ρόλο παίξει γιὰ τὴ λευτεριά μας, ἦταν γιὰ τὸν Ἑλληνα πάντα αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ζωὴ του.

Ἄν ἀνατρέξουμε, ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, μέχρι τοὺς σημερινούς, θὰ δοῦμε ἓνα πλῆθος ἀπὸ γεγονότα, πού σφράγισαν πάνω στὴ θάλασσα τὸ μεγάλο ἑλληνικὸ παρόν.

Δὲν εἶναι ἄμοιρο ὄλων αὐτῶν τὸ μοναδικὸ σήμερα φαινόμενο τῆς Ἑλλάδας τῶν 10.000.000, νὰ ἀποτελεῖ τὴν πρώτη παγκόσμια ναυτικὴ ὑπερδύναμη.

Εἶναι, αὐτὸ τοῦτο, τὸ γεγονὸς πού προβληματίζει ἐχθροὺς καὶ φίλους καὶ καθιερώνει τὴ χώρα μας ὡς νηυτικὸ ὀγκόλιθο.

Τὸ λευτέρωμα τῆς πατρίδας μας τοποθετεῖται στὰ 1821, ἀλλὰ τὸ θεῖο αὐτὸ δῶρο, οἱ ναυμάχοι καὶ μπουρλοτιέρηδες τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Αἴνου τὸ ἀπόκτησαν πολλοὺς χρόνους νωρίτερα, ὅταν μὲ τίς φρεγάτες καὶ τὰ μπρίκια τους στρεμάτωναν τίς θάλασσες καὶ εἶχαν γίνει “ἡ τιμωρὸς χεῖρα” τῶν καταπιεζομένων σκλάβων.

Μά, ἂν ὅλοι γνωρίζουμε πῶς τὰ νησιά Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρὰ ἦταν αὐτὰ πού πρῶτα μπήκαν στὸ χορὸ τῆς ναυτικῆς ἐξέγερσης καὶ ὑψωσαν τ’ ἀνάστημα τοῦ σκλαβωμένου ραγιά ἐνάντια στὴν Πύλη, ἂν γνωρίζουμε πῶς γέννησαν καὶ ἄντρωσαν τοὺς πρώτους ἐκδικητὲς ναυμάχους τοῦ '21, τοὺς Μισοῦληδες καὶ Κανάρηδες, πολὺ λίγοι ἴσως γνωρίζουμε πῶς ἠ ἀπέναντι γῆ τῶν πατέρων μας, ἡ Αἴνος, ἔδωσε μὲ τὴ γενναιοψυχία τῶν τέκνων τῆς ἓνα ἐφάμιλλο παρῶν στὴ μεγάλη ἐξέγερση τῆς φυλῆς μας στὰ 1821 κα’ ἄς χωρίζε τὴν Πύλη ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὸ βίος τῆς ἀπόστασι ἀνάσας.

Στὸν καιρὸ τοῦ ἐθνικοῦ ξεσηκωμοῦ, ἡ Αἴνος ἀριθμοῦσε 8.000 Ἑλληνες κατοίκους καὶ στὴ ναυτικὴ τους δύναμη ἀνῆκαν 300 περι-

που ἱστιοφόρα καράβια τῆς ἀνοικτῆς θάλασσας.

Τὸ μήνυμα τοῦ ἐθνικοῦ ξεσηκωμοῦ, στὰ 1821, ζέστανε τίς καρδιές τῶν Αἰνιτῶν καὶ συνεπαρμένοι ἀπὸ τὸν προαιώνιο πόθο γιὰ λευτεριά, μὲ μέτρο τὴν ἀντρείοσύνη τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι τὴν ψυχρὴ λογικὴ τῶν ἀριθμῶν καὶ προϋποθέσεων, ξεσηκώθηκε ἡ Αἴνος καὶ ἦταν ἀπ’ τίς πρῶτες πόλεις πού κατέλυσαν τίς τουρκικὲς ἀρχές, γιὰ νὰ ὑποστοῦν σύντομα σκληρὰ ἀντίποινα ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατὸ, πού κατέλαβε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1821 τὸ φρούριο τῶν Κατελούζων καὶ κατέσφαξε τοὺς ἄοπλους κατοίκους τῆς.

Μὰ ἤδη γιὰ τοὺς Αἰνίτες ὁ κύβος εἶχε ριχθεῖ.

Ὅσοι μποροῦσαν νὰ φέρουν ὄπλα, κατηφόριζαν μὲ τὰ καράβια στὴν ἀνατολικὴ Στερεὰ καὶ στὴν Πελοπόννησο, πού ἦσαν τὰ κέντρα τοῦ ξεσηκωμοῦ, μακριὰ ἀπὸ τὴν Πύλη καὶ τὸ βλέμμα τοῦ δυνάστη.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς σκλαβιάς καὶ καταπίεσης· τὸ ποτάμι τοῦ ξεσηκωμοῦ δὲν γινόταν νὰ γυρίσει πίσω.

Μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνωνύμων Αἰνιτῶν πολεμάρχων, ἀπὸ τοὺς ὀνομαστότερους ἦταν ὁ Μάρκος Παπαδόπουλος, φλογερὸς πατριώτης πού μὲ τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐπανάστασης παράτησε τὰ ἐμπόριά του στὴν Ὀδησσό, συγκέντρωσε 72.000 γρόσια καὶ δικό του ἐνοπλο τμήμα, πῆρε μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀνδρούτσου στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ, μέχρι τὴ διάλυση τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἀνδρούτσου, ὅποτε καὶ πολέμησε μὲ τὸν Φαβιέρο, ὡς διοικητὴς τοῦ λόχου εὐζώνων, πού ὁ ἴδιος ὀργάνωσε καὶ ὀνόμασε, γιὰ γίνε ἐτοι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ εὐζωνικοῦ μας τάγματος.

Ἀκόμη, σ’ αὐτὸν ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ ἐπανάσταση στοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου δὲν

έσβησε, χάρις στην έγκαιρη επέμβασή του, καθώς και στην Κάρυστο.

Άλλοι όνομαστοί πολέμαρχοι ήταν ο Παπίνης, ο Γεώργιος Χούλιαρος, ο Γρηγόρης Κομνηνοῦ, ο Βασίλης Χροστοφόρου, ο Χατζηεμμανουήλ Τέρογλου, ο Νικόλαος Αϊνίτης, ο καπετάν Γρηγόρης Αϊνίτης, ο Άπόστολος Πάνογλου, ο Κομνηνάκης Κομούλας.

Μά μέσα στο πλήθος αυτό των γανναίων, οί μορφές που δέσποσαν και σφράγισαν τό πέρασμά τους, με τήν πολεμική τους προσφορά στον έθνικό ξεσηκωμό του 1821, είναι άναμφισβήτητα ο ψυχωμένος караβοκύρης Χατζή Αντώνης Βιζβίζης και ή ισάξια γυναϊκά του Δόμνα.

Ευκατάστατος ο Χ' Αντώνης Βιζβίζης, με τρανταχτά εισοδήματα που του απέφερε τό εμπόριο με τό καράβι του "Καλομοίρα", παράτησε τήν άνετη και σίγουρη ζωή του άστοῦ και, ύπακούοντας στο μεγάλο μήνυμα, αυτό που άργοῦσε μά θέρμαινε αϊώνες τίς ψυχές των ραγιαδων, κι' από φιλήσυχος φορολογούμενος του δυνάστη έγινε ο φοβερός εκδικητής των καταπιεζομένων.

Ο Βιζβίζης, όπως και όλοι οί караβοκύρηδες τής εποχής εκείνης που ταξίδευαν στις άνοιχτές θάλασσες, από άνάγκη αντιμετώπισεως των πειρατών, είχε έξοπλίσει τό καράβι του "Καλομοίρα", ένα γερό μπρίκι, με 16 κανόνια κι' έτσι τον βρήκε τό μεγάλο μήνυμα τής Έθνεγερσίας.

Όπως βεβαιώνεται από τό έφοδιαστικό του που υπάρχει και βρίσκεται στον φάκελό του στο άρχείο των άγωνιστών τής Έθνικής Βιβλιοθήκης, ο Αντώνης Βιζβίζης μυήθηκε στη Φιλική Έταιρεία από τον Άνθιμο Γαζή, στην Πελοπόννησο.

Η επίσημη δραστηριοποίηση στον άγώνα του '21 του Αντώνη Βιζβίζη, άρχισε στις 23 Μαρτίου 1821, όταν με τό καράβι του, όπλισμένο με τά 16 κανόνια και πλήρωμα 140 άνδρες, μετέφερε στον Άθω τον Έμμανουήλ Παπα με πολλά πολεμοφόδια, για τό ξεσήκωμα στον άγώνα τής Χαλκιδικής.

Στή συνέχεια, στις άρχές του Μάη 1821, ενώνεται με τά 4 πλοία του Γιαννίτση και άλλα 7 ψαριανά καράβια υπό τον Γιωργή Σκανδάλη και κτυποῦν τό κάστρο των Κατελούζων τής Αϊνου, έξοντώνουν τήν τουρκική φρουρά και παίρνουν τά 24 κανόνια τους.

Μετά από τό κάστρο, άρχισαν τό ξεκαθάρι-

σμα των τουρκικών φρουριών κατά μήκος του κόλπου του Ξεροῦ, με συγκέντρωση μιας άπίθανης λείας για εκείνη τήν εποχή, δηλαδή 70 κανόνια και άλλα πολλά πολεμοφόδια.

Τά 70 αυτά κανόνια του Βιζβίζη και των συντρόφων του στίς άρχές του ένόπλου άγώνα, ήταν τό όξυγόνο για να άνδρωθει ή επανάσταση και να γίνουν στα χέρια των εκδικητών ραγιαδων φοβερά έργαλεία εκδίκησης.

Τέλος, κρίθηκε σκόπιμο μ' αυτά τά κανόνια να όχυρωθει τό φρούριο των Ψαρών, όπως και έγινε.

Στή συνέχεια και πάλι ο Βιζβίζης βοηθά και συνδράμει τους μαχόμενους τής Κασσάνδρας, παίρνει μέρος στις ναυμαχίες του Άγίου Όρους, τής Λέσβου, τής Σάμου και τον Δεκέμβρη του 1821 παραλαμβάνει από τον Άθω τον συντριμμένο άρχηγό τής μακεδονικής επανάστασης, τον Έμμανουήλ Παπα, που έμελλε να πεθάνει μέσα στην "Καλομοίρα" από καρδιακή προσβολή, καθώς τον μετέφερε στην Ύδρα, όπου και τελικά ένταφιάστηκε.

Άκούραστος ο Βιζβίζης, και με άνεπτυγμένο τό συναίσθημα του έννοκου του χρέους, παραμερίζοντας τίς άντιξοότητες που κάθε τόσο παρουσιάζονταν στον άγώνα, συνεχίζει άκατάπαυστα τή μεγάλη του πολεμική προσφορά.

Στις άρχές του 1822, ύποστηρίζει τίς πολεμικές επιχειρήσεις των άρχηγών του Όλύμπου και τή Μεγάλη Βδομάδα του Πάσχα τής ίδιας χρονιάς βρίσκεται στον Μαλιακό με 30 ιστιοφόρα, όπου αποβιβάζει στρατιωτικό σώμα από 3.000 πολεμιστές, στο όποιο άνατέθηκαν οί επιχειρήσεις τής Άνατολικής Ελλάδας υπό τον Δημήτριο Ύψηλάντη, Όδυσσέα Άνδροῦτσο, Νικηταρά και Δυοβουνιώτη, με άντικειμενικό σκοπό τήν κατάληψη του φρουριου τής Λαμίας. Τό φιλόδοξο αυτό έγχείρημα δεν πέτυχε, ίσως διότι διέφυγε τό μυστικό κι' έτσι, τόσο τό στράτευμα των 3.000 Έλλήνων πολεμιστών όσο και τά μέλη του Άρειου Πάγου που παρακολούθησαν τήν όλη εξέλιξη του έγχειρήματος κυκλώθηκαν από 18.000 τουρκικού στρατου στην Άγία Μαρίνα.

Τότε, στη δύσκολη αυτή στιγμή ο Αντώνης Βιζβίζης, με άμεση επέμβασή του διασώζει τό στράτευμα των 3.000 πολεμιστών και τον Άρειο Πάγο, όπως βεβαιώνουν με τή γραφή τους ο Άνδροῦτσος και ο Νικηταράς, που έχει ως έξης:

«Διά τοῦ παρόντος φανερώνομεν καί ἀποδεικνύομεν ὅτι ὁ Χατζῆ Ἀντώνιος Βισβί-
ζης, Αἰνίτης, εὐρισκόμενος μέ τό καράβι του εἰς
νησίον Λιβάδα, ὅστις ἀπό τοῦ Ὀλύμπου εἶχε
ἔρθει πρὸς τόν Ἄρειον Πάγον διὰ ὑπόθεσιν
τοῦ Γένους καί ὄντες ἡμεῖς πολιορκημένοι εἰς
Ἁγίαν Μαρίναν ἀπό τοὺς ἐχθροὺς μέ κανόνια
ἑπτὰ κτυπώντας μας, μέ μπάλλα ἑπτὰ γρανάτες
καί ζητώντας ἀπό αὐτόν διὰ μέσου τοῦ Ἄρειου
Πάγου, δύο κανόνια εἶχε τοῦ κάμπου, ἀμέσως
ἐσηκώθη μέ μέγαλον πατριωτισμόν εἰς τὰ πανιά
καί ἦλθεν μέ τό καράβι του πρὸς βοήθειάν μας
καί δίδοντάς μας τὰ δύο κανόνια τὰ ὅποια καί
πάλιν ἔλαβεν, ἐκράτησεν τρεῖς ἡμέρας πόλεμον
ἀκαταπαύστως μέ κανόνια καί οὕτως ἠμπόρεσε
νά ἐκβαρκαρισθῆ ἡ κολώνα μας ἀπό τρεῖς χι-
λιάδες καί νά σωθῆ καί τὰ προσδιορισθέντα
Λιμινά καί Τρικεριώτικα ἀπό Ἄρειον Πάγον δι'
αὐτήν τὴν περίστασιν, ἐστάθησαν δειλιόντα καί
ἀδιαφορίσαντα εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην. Δι' ὃ καί
τοῦ δίδεται τό παρόν διὰ νά ἔχει νά παρου-
σιασθῆ ἕναν καιρόν εἰς τό Γένος διὰ ταύτην του
τὴν δούλευσιν. Ἐκ τοῦ Μύλου Παλαιοχωρίου
τῆ 15 Ἀπριλίου 1822. Ὀδυσσεὺς Ἀντητήζου -
Νικήτας Σταματελόπουλος».

Μά, ὅπως πάντα, γιὰ νά κλείσει μιὰ
ἀποτυχία χρειάζεται ἀπαραίτητα ἕνα ἐξιλαστή-
ριο θῦμα, ἔτσι καί ὁ Ἄρειος Πάγος βρῆκε τὴν
εὐκαιρία νά ριξοῖ τὴν εὐθὺν τῆς ἀποτυχίας τῶν
ἐπιχειρήσεων στὴν Ἁγία Μαρίνα, στὸν Ἀν-
δροῦτσο καί ζητᾷ ἀπὸ τὸν Χ' Ἀντώνη Βισβίζη
νά σκοτώσει τὸν Ὀδυσσεά, ὅταν θ' ἀνέβαινε
στὴν «Καλομοῖρα» προσκαλεσμένος σὲ σύσκε-
ψη ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο, πού συνεδρίαζε σὲ
καράβι τοῦ Βισβίζη, γιὰ τὸ καράβι αὐτὸ εἶχε
κάτι τό ξεχωριστό καί σπάνιο γιὰ τὴν ἐποχὴ
ἐκείνη: τὴν περίφημη αἶθουσα συνεδριάσεων.

Ὁ Βισβίζης ἀρνεῖται καί, ὅπως γράφει ὁ
Κάρπος Παπαδόπουλος, ἀπαντᾷ στὸν Ἄρειο
Πάγο: «Κύριοι, δὲν θέλω φονεῦσει τὸν
Ὀδυσσεά, ἐπειδὴ ὄχι μόνον δὲν εὐρίσκω αἰτίαν
τινα εἰς αὐτόν, ἀλλὰ τὸν θεωρῶ ἀναγκαῖον εἰς
τὰς περιστάσεις τῆς Πατρίδας». Καί συνεχίζει
τὸν ἀποκλεισμό τοῦ Εὐρίπου αὐλακώνοντας
συνεχῶς τίς θάλασσες καί βοηθᾷ στὴν
ἀνασυγκρότηση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου
στὰ Βρυσάκια.

Ὁ ψυχωμένος καί ἀκριβοδίκαιος καπετάν
Ἀντώνης Βισβίζης, ἀνιδιοτελής καί μέ ὑψηλὸ
φρόνημα πατριώτης, ἀκούραστος, ἔτρεχε ὅπου
οἱ ἀνάγκες τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα ζητοῦσαν τὴ συν-

δρομὴ του.

Εἶχε γίνει ὁ παρήγορος ἄγγελος καί ἡ μεγάλη
ἐλπίδα τῶν μαχομένων.

Ἄλλά, ὡς ἀφήσουμε καί πάλι νά μιλήσουν
ὄσοι γνώρισαν τὸν καπετάν Βισβίζη ἀπὸ πρῶτο
χέρι.

Στὶς 29 Ἀπριλίου 1822, ὁ Μακεδόνας
στρατηγὸς Καρατάσιος βεβαιώνει ἐγγράφως:
«Ὁ παρὼν καπετάν Χ' Ἀντώνης Βισβίζης εἶναι
φανερόν ὅτι τό καράβι του τό ἀφιέρωσε εἰς τό
Γένος καί πολλοὺς χρόνους ὅπου ἐπλοκάρισε
τό Γρυπονήσι καί ὁ πλόκος του ἐστάθη πολὺ
ὠφέλιμος εἰς τό Γένος καί εἰς ἐκεῖνο τό στρατό-
πεδον, σχεδὸν ἑπτὰ μῆνας, καί εἶδον ὅσα καλὰ
ἔκαμεν αὐτὸ τό καράβι καί ποῖον ὄφελος μᾶς
ἔφερεν εἰς τὰ ἐπιχειρήματά μας, δίχως νά ἔχει
ἀπὸ κανένα μέρος καμμίαν βοήθειαν, ἀλλὰ τό
ἀφιέρωσε τό καράβι του εἰς τό Γένος καί ὅταν
τό Γένος ἀποστασθεῖ πρέπει νά θεωρηθεῖ καί
αὐτὸ ὡς καλὸς φιλογενῆς καί φιλόπατρις καί ἐν
ταυτῷ νά πληρωθεῖ καί διὰ τοὺς κόπους του,
διότι τὰ ὅσα εἶδα ὁμολογῶ καί μένω. Καρατά-
σιος, Βρυσάκια».

Καί στὶς 13 Μαΐου 1822 βεβαιώνει ὁ
Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦττος καί πάλι: «Ἐκ τούτου
φανερώνω ὅτι ὁ Καπτ' Ἀντώνης Βισβίζης
εὐρισκόμενος εἰς Λιβάδα μέ τό πλοῖόν του τό
εἰς τὴν πολιορκίαν στρατόπεδον ἔχον μελωτά-
την ἀνάγκην τόσον ἀπὸ τροφᾶς ὅσον καί ἀπὸ
πολεμοφόδια, μᾶς ἔδωσε ὁ ρηθείς 3 (τρία) κα-
νόνια τοῦ κάμπου, διακοσίας πεντήκοντα ἑπτὰ
ὄκ. μπαροῦτι, πεντακόσια δεκάκια φυσέκια τυ-
φεκίων, πενήντα μπάλλας τῶν κανονιῶν, ἐνενηντα
μπάλλες γρανάτες, εἰκοσιπέντε σακέτα μπάλα μι-
δάλια, ἑβδομήντα πέντε ὄκ. παξιμάδι καί πεντα-
κόσιες ἑξήντα ὄκ. ἀλεύρι καί ὑπεσχέθη νά μᾶς
οἰκονομήσῃ καί ἄλλα ἂν λάβωμεν χρειαν. Καί
οὕτω ἐκρατήσαμεν τὴν πολιορκίαν πάλιν καί
ἐστάθημεν, ἐπειδὴ εἴμεθα ἔτοιμοι νά σκορπίσω-
μεν ὄλοι. Διὸ δίδεται τό παρόν διὰ νά ἔχη νά πα-
ρουσιασθῆ ἐν καιρῷ εἰς τό Γένος διὰ ταύτην τὴν
δούλευσιν καί τὸν πατριωτισμόν. Ἐν Λιβάδα τῆ
13 Μαΐου 1822, Ὀδυσσεὺς Ἀντητήζου».

Καί σὲ τὸ Γένος μέν, δὲν παρουσιάστηκε ποτὲ
ὁ Βισβίζης γιὰ νά ζητήσῃ τὴ δούλεψή του, διότι
τόσο αὐτῆ, ὅσο καί τῆ ζωῆ του τὴν εἶχε τάξει
ἀφιλόκερδα σὲ μεγάλο ὄνειρο τῶν ραγιαδῶν,
στὸν ξεσηκωμὸ τῶν ὑποτελῶν, στὴ νέα ἑλληνικὴ
πολιτεία, πού ἡ παρουσία τῆς ἄρχισε νά
ἐδραιώνεται καί ὡς μὴ ἤθελε νά πιστέψῃ αὐτὸ ὁ
δυναστής.

Ἄλλά οἱ ἔγκυρες αὐτὲς μαρτυρίες καὶ πιστοποιήσεις τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ '21 παρουσιάζουν ζωντανὰ καὶ ἀνεπιτήδευτα τὸ μεγάλο τέκνο τῆς Αἴνου ἐνώπιον τῆς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους.

Κι ἦρθε ὁ θάνατος τοῦ παληκαριοῦ σὲ ὦρα μάχης, γιὰ νὰ καθαγιάσει τὸν ἱερό ἀγῶνα καὶ τὸν ἀνιδιοτελεῆ ἥρωα.

Στὶς 21 Ἰουλίου τοῦ 1822, ὁ Βιζβίζης ἄφησε τὴν τελευταία του πνοὴ πάνω στὴν «Καλομοῖρα» του σὲ ὦρα μάχης καὶ ἐνῶ ὑποστήριζε ἀπὸ τὴ θάλασσα τὶς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν στὰ Βρυσάκια.

Τὸ μεγάλο τάμα τοῦ Βιζβίζη, νὰ δώσει τὴν ζωὴ του στὴ δούλεψη τοῦ ἔθνους, ἐκπληρώθηκε τὴν ἀποφράδα ἐκείνη ἡμέρα, ἐνῶ γύρω ἀγκομαχοῦσε ὁ χορὸς ἀπὸ τὸ κανονιδι καὶ τὸ μπαρούτι.

Γιὰ τὸν θάνατο τοῦ παληκαριοῦ θρυλοῦνται πολλὲς ἐκδοχές. Ἄλλοι λένε ὅτι σκοτώθηκε ἀπὸ βόλι, ἄλλοι ἀπὸ βλήμα μπάλας κανονιοῦ καὶ ἄλλοι, ὅπως ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς ἀντισυνταγματάρχης Κάρπος Παπαδόπουλος, ὅτι δολοφονήθηκε, σὲ ὦρα μάχης στὰ Βρυσάκια, ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀπὸ φόβο μήπως ὁ Βιζβίζης φανερώσει στὸν Ὀδυσσεά τὸ σχέδιό τους νὰ τὸν δολοφονήσουν.

Ἐκεῖνο πού μετρᾷ καὶ καθιερῶνει τὸν μεγάλο Αἰνίτη ἀγωνιστὴ εἶναι ὅτι, ἀντὶ νὰ προτιμήσει τὴν ἡσυχία καὶ σίγουρη ζωὴ τοῦ εὐκατάστατου ἀστοῦ, πρόσφερε στὴν πατρίδα, τὴ δύσκολη ἐκείνη περίοδο πού ὄλα τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά, ὄλο του τὸ βίος, μὰ κι' αὐτὴ ἀκόμη τὴ ζωὴ του κι' ἄφησε μιά χήρα μὲ τὰ ὄρφανά του μέσα σ' ἓνα καράβι πού στρεμάτωνε τὰ πέλαγα τοῦ ἀβέβαιου, μὲ τοὺς τόσους κινδύνους καὶ παγίδες τοῦ ἐχθροῦ.

Μὰ ὁ θάνατος τοῦ Βιζβίζη ἔγινε αἰτία νὰ φανεῖ ἀκόμη πόσο βαθειὰ ἡ γενιά του μέθυσε ἀπ' τ' ἅγιο κρασί τοῦ '21.

Μὲ τὸν θάνατό του, ἡ μέχρι χθὲς νοικοκυρὰ γυνα-κά του Δόμνα Βιζβίζη, πού μέσα στὴν «Καλομοῖρα» μὲ τὰ παιδιά καὶ τὸν ἄντρα της μοιραζόταν τὴ σκληράδα τοῦ πολέμου, χωρὶς πολλὲς σκέψεις καὶ κλυδωνισμούς, πῆρε ἀμέσως τὴ διακυβέρνηση τοῦ σκάφους κι' ἔστειλε στοὺς καπετανεῖους καθησυχαστικὸ μήνυμα: «Μὴν ἀνησυχεῖτε γιὰ τὸν θάνατο τοῦ ἄντρα μου, τὸ μπλόκο τοῦ Εὔριπου θὰ συνεχί-

σει ἡ «Καλομοῖρα»».

Ὁ πόνος τῆς γιὰ τὸν χαμὸ τοῦ ἄντρα της, τοῦ πατέρα τῶν παιδιῶν της, τὴ γιγαντώνει καὶ τὸ γέννημα τῆς Θρακιώτισσας Μπουμπουλίνας εἶναι γεγονός.

Διατάζει νὰ κρύψουν τὸν νεκρὸ ἄντρα της στὸ ἀμπάρι τοῦ πλοίου καὶ βοηθούμενη ἀπὸ τὸν ὑπαρχο Καπετὰν Σταυρῆ, συνεχίζει τὴ μάχη μέχρι τὴν ἄλλη μέρα, ὅποτε ἐπλευσε στὸ Λιβιάδι τῆς Εὐβοίας κι' ἀφοῦ ἔβγαψε ἐκεῖ τὸν ἄντρα της στὸν ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ξαναγύρισε καὶ συνέχισε τὸ μπλόκο μέχρι τέλος τοῦ Γενάρη τοῦ 1823, πού λύθηκε ἡ πολιορκία.

Τί ἄλλο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα μπορεῖ νὰ ζητήσει κανεὶς γιὰ νὰ στοιχειοθετήσῃ τὸν ὄρο τοῦ ἥρωα καὶ νὰ μὴ τῶχει ἡ καπετάνισσα Δόμνα Βιζβίζη;

Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων γράφει γι' αὐτὴ: «Τοιαύτη (ὡς ἡ Μπουμπουλίνα) ἀνεδείχθη ἡ Δόμνα σύζυγος Ἀντωνίου Χατζῆ Βιζβίζη πλοιάρχου. Θανατωθέντος αὐτοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Εὐβοίας, ἀνέλαβε ἡ ἴδια τὴν διοίκηση τοῦ πλοίου, ὡς ἄλλος ἀνὴρ ἐπὶ πολὺ χρόνον, ἵνα μὴ στερηθῇ ἡ πολιορκία τῆς ἀπὸ θαλάσσης βοήθειας».

Καὶ μόνον ὅταν τὸ περήφανο μπρίκι, ἡ «Καλομοῖρα», ἀπὸ ἔλλειψη συντηρήσεως καὶ λόγω ζημιῶν πού ἔπαθε κατὰ τὶς καταδρομές, ναυμαχίες καὶ πολιορκίες, δὲν μποροῦσε νὰ συνεχίσει τὴν ἐνδοξη δρᾶση του κι ἡ κασέλα μὲ τὸ χρυσάφι τῶν Βιζβίζηδων ἀπρηροφήθηκε ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀγῶνα, τότε μόνο, στὰ 1823, ἡ καπετάνισσα ἀποσύρθηκε στὴν Ὑδρα, παραχώρησε δὲ στοὺς Ὑδραῖους τὴν «Καλομοῖρα», πού τὴ μετέτρεψαν σὲ πυρπολικὸ καὶ μὲ αὐτὸ ὁ Πιπίνος ἀνατίναξε στὰ 1824, κοντὰ στὸν Τσεσμέ, τὴν τουρκικὴ φρεγάτα, πού ἦταν τὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ τουρκικοῦ στόλου, τὸ «Χαζιέ Γκεμισί».

Κι' ἔτσι καὶ μὲ τὸν θάνατό της ἡ «Καλομοῖρα» σφράγισε μιὰ ἱστορία θρυλικῶν ἀγώνων, διότι εἶχε ἀπὸ τὴν τύχη τὸ μεγάλο προνόμιο, τόσο κατὰ τὴ ζωὴ της ὅσο καὶ κατὰ τὸν θάνατό της, νὰ τὴ διαφεντεύουν χέρια καὶ ψυχὲς ἀνθρώπων ποῦχαν τάξει τὴ ζωὴ τους στὸ μεγάλο ὄραμα, στὴ λευτεριά.

* Τέως Διευθυντὴς τοῦ Γενικοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Ἀλεξανδρουπόλεως

Άγιος Εύπλους

Τό τερνό τής Αίνου παρεκκλήσιο

Η απόπειρα επαναδόμησής του

τού Βασίλη Χριστάκη

Γιά τό βυζαντινό παρεκκλήσι τού Αγίου Εύπλου τής Αίνου, μέχρι πρίν από τρείς μήνες, δέν είχα τήν παραμικρή ιδέα. Ακόμα παραδέχομαι ότι αγνοούσα καί αυτήν τήν ύπαρξη Αγίου μέ τό όνομα Εύπλους στό μακρύ κατάλογο τών αθλητών τής πίστεώς μας.

Μετά από μία απρόσμενη επίσκεψη, η σεβάσµια κα Δ. Πολίτου, πρόεδρος τού Συλλόγου "ΕΛΛΗΝΟΜΟΥΣΣΕΙΟΝ ΑΙΝΟΥ", έμελλε νά μέ στρέψει νά καταπιαστώ μέ μιá υπόθεση, που από τήν πρώτη στιγμή ξύπνησε μέσα μου αισθήματα ενθουσιασµού καί συγκίνησης.

Άκουσα τότε γιά πρώτη φορά γιά τό εκκλησάκι τού Αγίου Εύπλου, τό μοναδικό απομεινάρι, απ' τά τόσα λαμπρά χριστιανικά προσκυνήματα τής Αίνου, που διατηρείται ως κτίσµα ανέπαφο στίς μέρες μας.

Έμαθα γιά πρώτη φορά γιά τόν πόθο τών παλιών Αινιτών νά κτισθεί ένα πανομοιότυπο παρεκκλήσι στή νέα τους εστία, σέ μία περίοπτη θέση που θά αγναντεύει πρós τόν πλατύ ορίζοντα τής θάλασσας τόν επιβλητικό όγκο τής Σαμοθράκης καί θά βιγλίζει πρós τή γλυκύτατη Αίνο, λίγα μόλις χιλιόμετρα εκεί, κατά τήν Ανατολή.

Αυτό ήταν! Χωρίς νά πολυσκεφθώ τίς καθημερινές πιεστικές υποχρεώσεις καί ασχολίες μου, προσφέρθηκα νά βοηθήσω καί νά δουλέψω γιά τήν πραγματοποίησή του.

Ζήτησα νά µού φέρουν οποιοδήποτε στοιχείο ή φωτογραφικό υλικό που θά μπορούσα νά αξιοποιήσω, ενώ άρχιζα καί τή δική μου έρευνα.

Πρώτη μου φροντίδα ήταν νά μάθω περισσότερα γι' αυτόν τόν άγνωστο σέ μένα Άγιο. μέ

Ο ναός τού Αγίου Εύπλου σέ φωτογραφία τού 1902.
(Αρχείο Γ. Λαμπάκη, τού Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών)

τό τόσο εκλάμπρου ωραιότητας αρχαίο όνομα, Εϋπλους. Ευ-πλους, ο έχων, ο εξασφαλίζων καλές πλώδες. Πηγές μου ο Μέγας Ιερός Συνέκδημος Ορθοδόξου, τό Ωρολόγιον Μέγα, τό Συναξάριο τού Αγίου καί εγκυκλοπαίδειες.

«Μήν Αϋγουστος. Τῆ ΙΑ' (11η) τοῦ αὐτοῦ μηνός μνήμη τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος ΕΥΠΛΟΥ τοῦ Διακόνου.

“Ὡς θεῖος Διάκονος, τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ὁσίως διήγαγες, τά πρός Θεόν καί πιστῶς καί ἠθλησας ἀριστα· σὺ γάρ ἐν τῷ πελάγει, τῶν ποικίλων ἀγώνων, εὐπλοος, ἀνεδείχθης, παμμακάριστε Εὐπλε. Καί νῦν ἡμᾶς πρός λιμένα, θεῖον κυβένησον”.

Ὁ Εϋπλους, ὁ ἐνδοξος μάρτυς καί διάκονος ἠθλησεν εἰς Κατάνην τῆς Σικελίας ἐπὶ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ ἐν ἔτει 296, ἀφοῦ ὑπέστη δεινά βασανιστήρια. Ἐτελειώθη ξίφει. Τοῦ μαρτυρίου του ὑφίστανται πράξεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καί τὴν Λατινικὴν ἔχουσαι φανερώς τὴν ἀρχὴν των εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς δίκης του. Ὁ Εὐστρατιάδης (Ἀγιολόγιον, σ. 148) ἀναφέρει ὅτι πλήρης ἀνέκδοτος ἀκουλουθία του ὑπάρχει εἰς τὸν Παρισ. Κώδικα 1575Φ 1962, τῆς ὁποίας ὁ Κανὼν εἶναι ποίημα τοῦ Θεοφάνους, ἄλλα δὲ στιχηρὰ εἰς τὸν Παρισ. Κωδ. 13Φ 364α καί τοὺς Λαυρεωτικοὺς 173Φ 169α, Η 95Φ 131Β καί Θ30Φ 79β».

Τώρα ἤξερα πιά αρκετὰ γιὰ τὸν Ἅγιο Εϋπλου, τὸν Ἕλληνα τῆς ἀποικιακῆς διασποράς, ἀπόγονο τῶν τολμηρῶν θαλασσοπόρων Χαλκιδέων τῆς Νάξου, που τό 693 π.Χ. θεμελίωσαν τὴν Κατάνη, ἡ ὁποία ἀκολουθώντας τὴ μοῖρα τῶν υπολοίπων πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τό 263, κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Μία υπέροχη τοιχογραφία τοῦ «Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Εϋπλου τοῦ Διακόνου», που βρίσκεται στὴν Ἱερὰ Μονὴ Σταυρονικήτα, ἔργο τοῦ Θεοφάνη τοῦ Κρητός καί μία τοῦ 16ου αἰώνα, που βρίσκεται στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ξενοφώντος, στό Ἅγιον Ὄρος, συμπλήρωσαν τὴν εἰκόνα του μέσα μου.

Αντίθετα, τὰ προβλήματα γιὰ τὸν ἀρχιτεκτονικό σχεδιασμό τοῦ ναῖσκου πρόβαλαν ἀνυπέρβλητα. Στὴ διάθεσή μου δὲν εἶχα κανένα σχέδιο ἢ ἄλλο στοιχεῖο ἀποτύπωσής του.

Τό πιό δόκιμο θά ἦταν νά κάνω ἓνα σύντομο ταξίδι μέχρι τὴν Αἴνο, γιὰ νά μπορέσω νά πάρω ἐπιτόπου τὰ στοιχεῖα ἀποτύπωσης που μοῦ χρειάζονταν.

Αὐτό, γιὰ τό φορτωμένο πρόγραμμα μου, φάνταζε ἀπὸ πολὺ δύσκολο ἕως ἀδύνατο. Τό

γεγονός ἐξ ἄλλου ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια οἱ τουρκικὲς ἀρχές ἔχουν χαρακτηρίσει τὴν περιοχὴ τῆς Αἴνου στρατιωτικὴ ζώνη, στὴν ὁποία ἀπαγορεύεται ἡ ἐλεύθερη φωτογράφιση, μὲ ἀποθάρρυνε ὀριστικὰ ἀπὸ τό νά ἐπιχειρήσω κάτι τέτοιο.

Αποφάσισα νά κάνω τὴν προσπάθειά μου μὲ βάση μόνο τό φωτογραφικό υλικό. Απὸ τό Σύλλογο Αἰνιτῶν, ἀπὸ τοὺς φίλτατους Βασίλη Αἰβαλιώτη καί Δημοσθένη Δοῦκα καί ἀπὸ τό ἐξαιρετο βιβλίο τοῦ Ἀκύλα Μήλλα “Προποντίδα - Μιά θάλασσα τῆς Ρωμοσύνης”, συγκέντρωσα τελικὰ 10 φωτογραφίες, οἱ δύο δημοσιευμένες, τραβηγμένες τό διάστημα ἀπὸ τό 1972 μέχρι τό 1994.

Σχοניσμένες σημειώσεις τοῦ Β' ἔτους τοῦ Πολυτεχνείου τῆς Παραστατικῆς καί Προβολικῆς Γεωμετρίας τοῦ Γ. Λαδόπουλου καί ὁ ἀκόμη παλιότερος Γυμνασιακός τόμος τῆς Φυσικῆς Ὀπτικῆς τοῦ Α. Μάξη, που χρόνια περιέμεναν υπομονετικὰ τακτοποιημένα στό πατάρι τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ, βγήκαν ξανά στὴν ἐπιφάνεια... Παλιές μισοξεχασμένες γνώσεις ξαναφρεσκαρίσθηκαν.

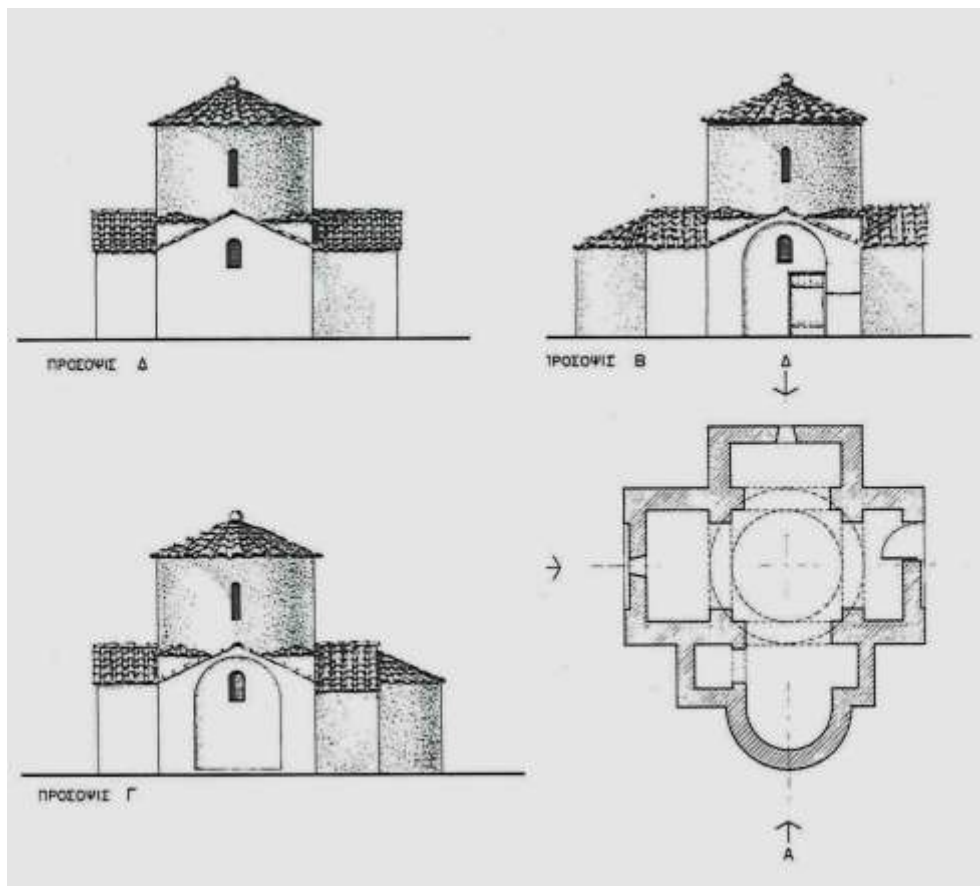
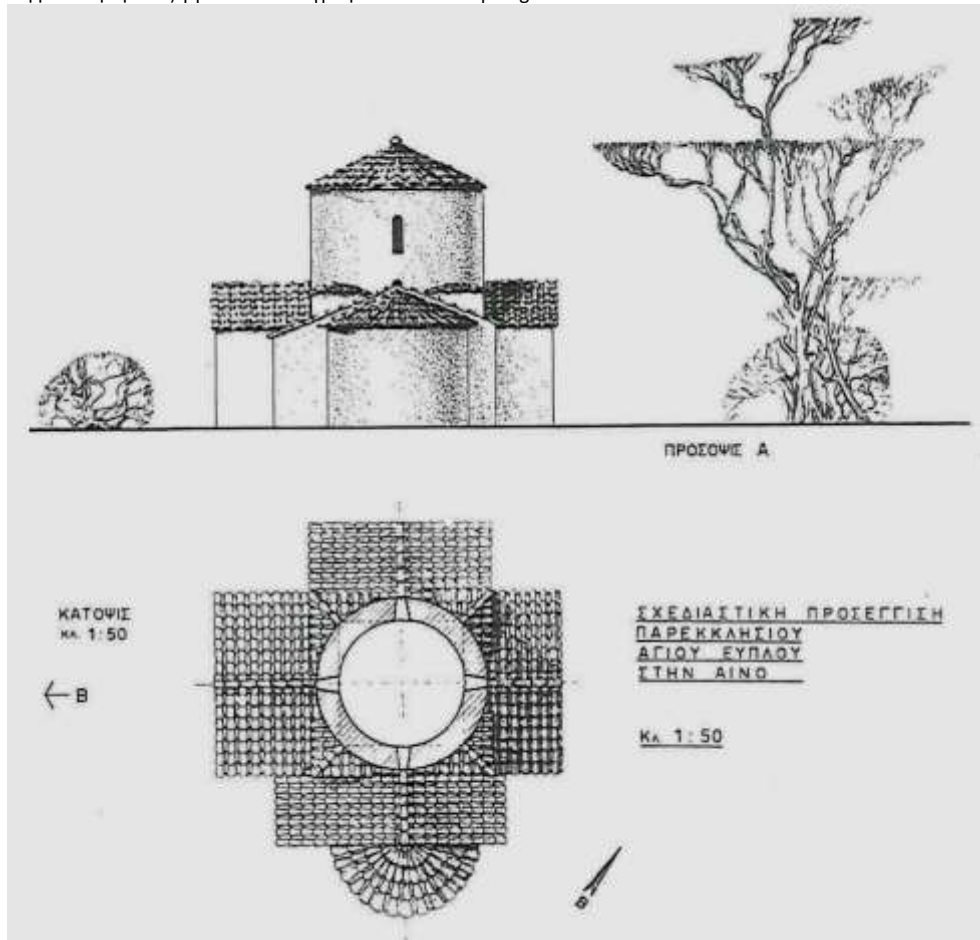
Κατέταξα τίς φωτογραφίες μὲ βάση ὅτι τό ἱερό κάθε ὀρθόδοξου ναοῦ βλέπει κατὰ τὴν Ἀνατολή. Τελικὰ εἶχα: 2 φωτογραφίες τῆς βορειοδυτικῆς, 3 τῆς δυτικῆς, 2 τῆς βόρειας, 2 τῆς ἀνατολικῆς καί 1 τῆς βορειοἀνατολικῆς πλευρᾶς.

Τό πρόβλημα ἦταν ὅτι ὅλες εἶχαν τραβηχθεῖ μὲ σκοπό νά ἀποθανάτισουν τό γραφικό παρεκκλήσι καί τό γύρω ἠδὺ τοπίο ἢ τὰ σμάρια τῶν ἐκδρομῶν - προσκυνητῶν, που ἐκδηλα συγκινημένοι φωτογραφίζονταν μὲ φόντο τὰ πατρῶα κληρονομήματα καί ὄχι γιὰ νά χρησιμοποιηθοῦν σάν υποβοηθητικὰ στοιχεῖα μιάς ἀρχιτεκτονικῆς σχεδίασης.

Μὲ ἐξαίρεση μιάς φωτογραφίας τῆς ἀνατολικῆς ὀψης, οἱ ἀξονες φωτογράφισης, σέ σχέση μὲ τοὺς κύριους ἀξονες Β-Ν καί Α-Δ τοῦ ναοῦ, σχηματίζουν τυχαῖες γωνίες, που εἶναι ἀδύνατο νά προσδιορισθοῦν.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτό ἐπέλεξα νά ἐργασθῶ στὴν παραπάνω φωτογραφία, ὅπου κατὰ προσέγγιση φαίνεται νά ὑπάρχει ταύτιση τοῦ ἀξονα Α-Δ καί τοῦ ἀξονα φωτογράφισης.

Συνάμα στὴ φωτογραφία τῆς ΒΑ πλευρᾶς, εἰκονίζεται γνωστός γιατρός τῆς Ἀλεξανδρουπόλης, που τό ὕψος του εἶχα στὴ διάθεσή μου μὲ προσέγγιση λίγων εκατοστών. Στὶς δύο αὐτὲς φωτογραφίες ἐγιναν συνδυασμένες ἐφαρμογές

τής θεωρίας περί του "σημείου φυγής" και των κανόνων της οπτικής σέ χαρακτηριστικά σημεία των όψεων. Έτσι σχεδιάσθηκε στην αρχή η ανατολική όψη του παρεκκλησίου. Ακολούθησε η Βόρεια, η Δυτική και η Νότια.

Τέλος, σχεδιάστηκε η κάτοψη του που είναι σταυροειδής μετά τρούλλου, διαστάσεων σταυρού 8,0 X 8,0 μέτρων.

Αν παρατηρήσει κανείς τις φωτογραφίες, θά διαπιστώσει ότι μέχρι τό 1972 ο Άγιος Εύπλους δέν είχε επιχρίσματα. Διακρίνεται, έστω και χωρίς πολύ σαφήνεια, ο χαρακτηριστικός βυζαντινός τρόπος δόμησης των εκκλησιών. Ήδη από τό 1978 τό παρεκκλήσι έχει σοβατισθεί και βαφεί με ανοιχτό πράσινο χρώμα.

Στίς φωτογραφίες του 1984 παρουσιάζεται με άσπρο χρώμα. Τέλος, στή φωτογράφιση του 1994 διακρίνεται η προσθήκη στή Β. πλευρά, όπου και η σημερινή είσοδος του τοίχου περιβόλου, ενώ στην γύρω περιοχή έχουν πυκνώσει σημαντικά οι χαρακτηριστικοί μουσουλμανικοί τάφοι, που πάντοτε - έστω και πιο αραιοί - υπήρχαν γύρω από τόν Άγιο Εύπλου.

Είναι φανερό ότι τό κτίσμα εξυπηρετεί κάποιον σκοπό και γι' αυτό συστηματικά συντηρείται. Ποιός όμως είναι αυτός ο σκοπός;

Στό βιβλίο του Ακύλα Μήλλα δίνεται η απάντηση. Οι σημερινοί Τούρκοι κάτοικοι της Αίνου τό προσκυνούν σαν τουρμπέ του Has Yunus Bey - καπουδάν πασά της Οθωμανικής αρμάδας που κατέλαβε τήν Αίνο τό 1457 και που απεκεφάλισε ο Σουλτάνος στην ίδια του τή ναυαρχίδα.

Και ενώ είχα ολοκληρώσει τή σχεδίαση όλων των όψεων, τομών και κατόψεων του κτίσματος, ο ακούραστος Ακύλας Μήλλας, που από τήν πρώτη στιγμή, που έμαθε για τό επιχειρούμενο εγχείρημα, έδειξε έναν αγνό ενθουσιασμό και μου έστειλε μιá σελίδα από τουρκικό αρχαιολογικό περιοδικό. Σ' αυτήν και με υπότιτλο Enez 'de Has Yunus Bey turbesi, εμφανίζεται μιá παλιά φωτογραφία του Αγίου Εύπλου, μιá σχηματική κάτοψη, απ' όπου προκύπτει τό πάχος της τοιχοποιίας 80 εκ., καθώς και τό ύψος του τρούλλου 1,60 μ.

Έτσι προσδιόρισα επακριβώς και τό τελευταίο στοιχείο, που ήταν αδύνατο νά βρώ αλλιώς: τό πάχος της περιμετρικής τοιχοποιίας και για τό οποίο είχα κάνει αναγκαστικά τήν παραδοχή των 60 εκ.

Στήν αρχική σχεδίαση τό ύψος του τρουλλίσκου είχε προκύψει 1,72 μ., δηλαδή 12 εκ. υψη-

λότερος του πραγματικού. Μετά τά νέα οριστικά δεδομένα, επανασχεδιάσθηκαν και πάλι όλα τά αρχιτεκτονικά σχέδια στην τελική τους μορφή.

Και πάλι όμως, και αυτό ίσως νά είναι τό ιδιαίτερον χαρακτηριστικό του κτίσματος, τό ύψος του τρούλλου φαντάζει ιδιόμορφα δυσανάλογο με τίς υπόλοιπες διαστάσεις του.

Στή φωτογραφία που ο Άγιος Εύπλους δέν είναι σοβατισμένος, δέν διακρίνονται ίχνη μεταγενέστερης καθ' ύψος προσθήκης. Εξ άλλου και τό υψόμετρο των ανωφλίων των παραθύρων του τρούλλου δέν συνηγορεί για κάτι τέτοιο. Ο αρχικός μου προβληματισμός, στό εάν θά πρέπει νά μειωθεί τό ύψος του τρούλλου, εγκαταλείφθηκε και έκλινα οριστικά στό νά κατασκευασθεί τό παρεκκλήσι σύμφωνα με τίς διαστάσεις του πρωτοτύπου.

Τίς μέρες που γράφεται αυτό τό κείμενο, γίνεται, σέ συνεργασία του Δήμου Αλεξανδρουπόλεως, της Ιεράς Μητροπόλεως και του Συλλόγου "Ελληνομουσείο Αίνου", η αναζήτηση του χώρου που θά δεχθεί τό νέο κτίσμα του παρεκκλησίου του Αγίου Εύπλου.

Αίσθησή μου είναι, βλέποντας τήν ενθουσιώδη αποδοχή της ιδέας που υπάρχει σέ όλες τίς βαθμίδες της ιεραρχίας του Δήμου Αλεξανδρουπόλεως, ότι πολύ σύντομα ο Άγιος Εύπλους, τό δίδυμο παρεκκλήσι του Αγίου Εύπλου της Αίνου, αυτής που εμείς εδώ αλληγορικά τήν ονομάζουμε πιά «η δική μας Κερύνεια», θά καθρεφτίζεται με χάρη στά γαλάζια νερά του θρακικού αρχιπελάγους.

Σκέπτομαι τή σημασία και τό σημειολογικό περιεχόμενο που έχουν τέτοιες ενέργειες. Αναλογίζομαι τίς απρόβλεπτες ατραπούς της Ιστορίας, που στό διάβα της αναδεικνύει τελικά τους λαούς που αντλούν σοφία από τά διδάγματα της και με σφρίγος, με λογισμό και μ' όνειρο χαράζουν ευοίωνα τό μέλλον τους.

Τίποτα μακροπρόθεσμα στην κλίμακα του χρόνου της δέν μπορεί νά θεωρηθεί κατηγορηματικά σαν τελεσίδικα οριστικό.

Προσωπικά αρέσκομαι νά πιστεύω ότι οι ανεξιχνίαστες βουλές του Κυρίου προετοιμάζουν τίς μελλούμενες γενιές που θά αναμείψουν τους χαιρετιστήριους ύμνους προς οδηγό του Γένους μας ταυτόχρονα στά δίδυμα εκκλησιάκια του Αγίου Εύπλου:

*«Χαίρε δι' ής έγείρονται τρόπαια
Χαίρε δι' ής έχθροί καταπίπτουσι».*

□

Η Αίνος και ο ναός τής Αγίας Κυριακής

τού Ιωάννη Περράκη

1. Η Αίμος και ο ναός τής Αγίας Κυριακής

Όταν ο έφορος χριστιανικών αρχαιοτήτων και θεμελιωτής τής χριστιανικής αρχαιολογίας στην Ελλάδα Γ. Λαμπάκης επισκέφθηκε τήν Αίνο τόν Αύγουστο τού 1902 εντυπωσιάστηκε τόσο πολύ από τό πλήθος τών χριστιανικών τής μνημείων, ώστε τήν απεκάλεσε «μέγα Μουσείον τής χριστιανικής τέχνης»⁽¹⁾. Ο χαρακτηρισμός αυτός δέ φαίνεται υπερβολικός⁽²⁾ άν αναλογισθεί κανείς ότι η πόλη είχε τήν εποχή εκείνη γύρω στίς τριάντα εκκλησίες, παρεκκλήσια και εξωκλήσια⁽³⁾, ενώ παλιότερα,

τήν εποχή τής ακμής τής, είχε πολύ περισσότερες⁽⁴⁾.

Κατά τήν παραμονή του στην πόλη επισκέφθηκε και περιέγραψε όλους σχεδόν τούς ναούς και τά παρεκκλήσια τής· ο ναός όμως που τόν εντυπωσίασε περισσότερο ήταν τής αγίας Κυριακής. Γι' αυτόν έγραψε ότι «ό ναός ούτος έσωτερικώς είναι είς τών έξοχωτέρων έργων τής χριστιανικής τέχνης διά τά έν αὐτῷ λαμπρά έργα τής ξυλογλυπτικής και όστεογλυφικής τέχνης»⁽⁵⁾. Γι' αυτό και από τίς έντεκα φωτογραφίες που τράβηξε σ' όλη τήν

Φωτ.1 Αίμος: Άποψη τής συνοικίας τής Αγίας Κυριακής, όπως φαίνεται από τό φρούριο.
(Φωτογραφία τού συγγραφέα: 8.8.1987)

πόλη οι δυο ήταν από την Αγία Κυριακή ⁽⁶⁾.

Ο ναός της Αγίας Κυριακής πρέπει να ήταν ένας από τους μεγαλύτερους της πόλεως, εφόσον κατά τη διάρκεια της ελληνικής κατοχής της Αίνου (Ιούλιος 1920 - Οκτώβριος 1922) από τις πολυάριθμες εκκλησίες της πόλεως, εκτός από τον κοιμητηριακό ναό του Αγίου Γεωργίου, λειτουργούσαν μόνο δύο: ο μητροπολιτικός ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος και ο ναός της Αγίας Κυριακής ⁽⁷⁾.

2. Θέση

Ο ναός βρισκόταν στην ομώνυμη συνοικία ⁽⁸⁾, στο βόρειο τμήμα της πόλεως, βορειοανατολικά του φρουρίου και ανατολικά της συνοικίας Γκανταντιά, σχετικά κοντά στο Ελληνομουσείο και την εκκλησία του Αγίου Ιωάννου ⁽⁹⁾ (σχέδιο 1). Ήταν έδρα ενεργούς ενορίας στην οποία βρισκόταν και τό παρεκκλήσιο των Αρχιστρατήγων ⁽¹⁰⁾.

Σήμερα ο ναός, όπως και σχεδόν όλοι οι ναοί της Αίνου, δέν υπάρχει πιά. Μετά την αναχώρηση του ελληνικού στοιχείου από την πόλη, την 26/10/1922 ⁽¹¹⁾, κατεδαφίστηκε και στη θέση του σήμερα έχει κτιστεί ένα τζαμί (φωτ.1).

3. Αρχιτεκτονική

Ο ναός, όπως φαίνεται από τη φωτογραφία του Λαμπάκη (φωτ.2), ήταν μία τρίκλιτη βασιλική με μία πεντάπλευρη κόγχη στην ανατολική πλευρά ⁽¹²⁾. Ακολουθούσε δηλαδή τό συνήθη αρχιτεκτονικό τύπο τών ναών της όψιμης τουρκοκρατίας, που επικρατούσε στίς πυκνοκατοικημένες και οικονομικά εύρωστες περιοχές της βόρειας Ελλάδας, όπως αυτός είχε διαμορφωθεί από τίς ανάγκες και τίς κατασκευαστικές συνήθειες της εποχής ⁽¹³⁾.

Ήταν κτίσμα του 18ου αι., όπως μαρτυρούν οι κτιτορικές επιγραφές που ήταν εντοιχισμένες πάνω από τη δυτική και τη βόρεια είσοδο του ναού. Η επιγραφή που ήταν στό υπέρθυρο της δυτικής και κυρίας εισόδου του ναού ήταν λαξευμένη σέ λευκό μάρμαρο κι έγραφε τά εξής ⁽¹⁴⁾:

ΙC	ΧC	"
ΝΙ	ΚΑ	"

 ΕΤ[Ε]Ι ΧΡCΤΟΥ 1745 ΑΡΗΜΟΙ Α

Πάνω από τη βόρεια είσοδο του ναού σέ υπέρθυρο από παρόλιθο υπήρχαν δυο όμοιες

επιγραφές μέ διαφορετική όμως χρονολογία.

Η μία έγραφε

ΙC	ΧC	"
ΝΙ	ΚΑ	"

 ΑΡΗΜΟΙ Α
 1742 <<<< 1742

ενώ η άλλη ⁽¹⁵⁾

ΙC	ΧC	"
ΝΙ	ΚΑ	"

 1745 <<<< 1745

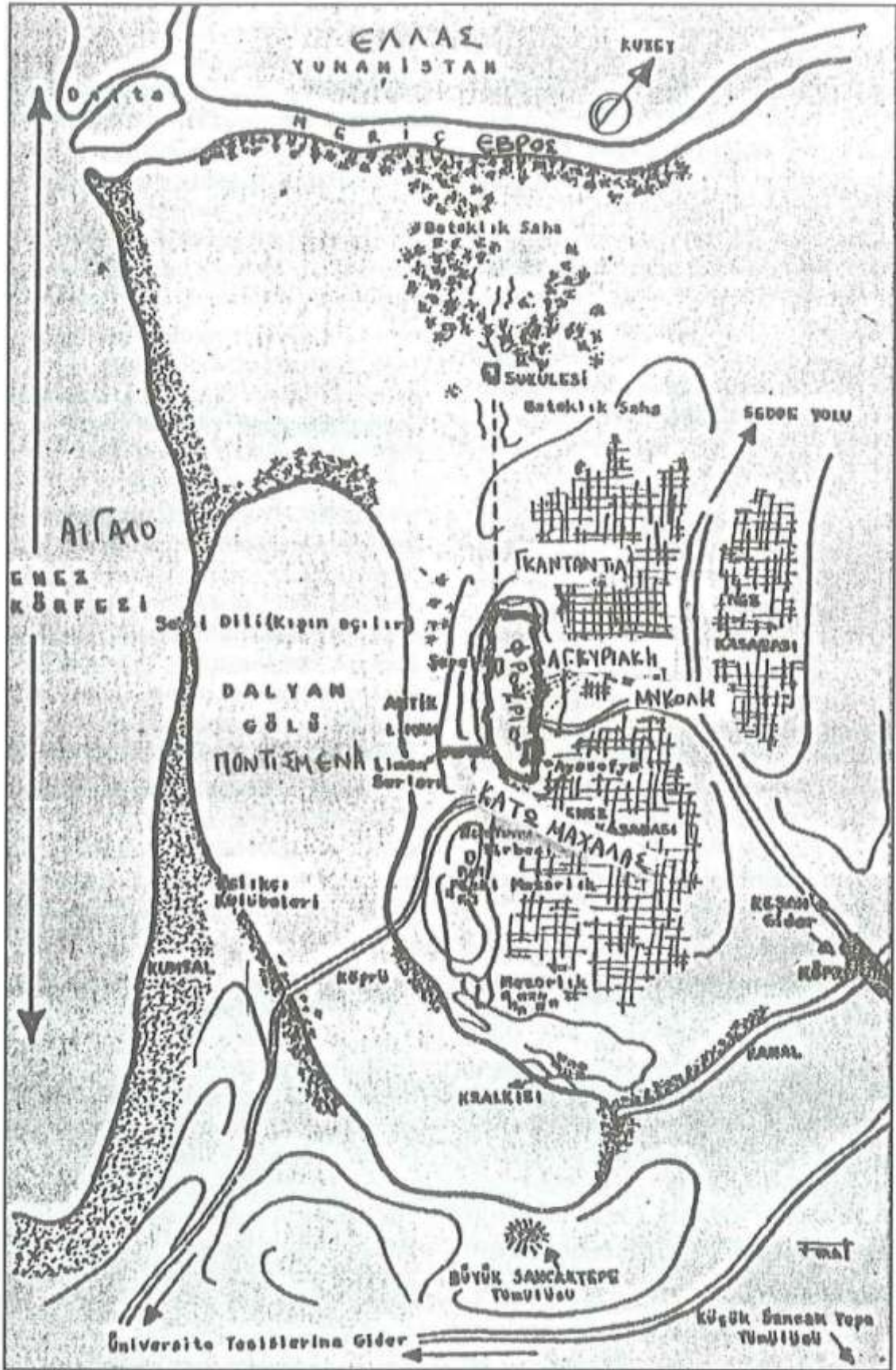
Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η πρώτη αναφέρεται στή θεμελίωση του ναού, ενώ η δεύτερη, που έχει την ίδια χρονολογία μέ την κύρια επιγραφή της δυτικής πλευράς, αναφέρεται στά εγκαίνια του ναού, που φαίνεται ότι έγιναν μετά από τρία χρόνια.

Ο ναός πρέπει να είχε δύο εισόδους, μία στή δυτική και μία στή βόρεια πλευρά ⁽¹⁶⁾. Ο φωτισμός του γινόταν από μία σειρά μεγάλων τοξωτών παραθύρων που χωριζόνταν σέ τετράγωνα τμήματα μέ ένα πλέγμα.

Η σκεπή του ναού ήταν δίρριχτη και κεραμοσκεπής. Εσωτερικά η στέγη καλυπτόταν από μιά ξύλινη οροφή που στά πλάγια κλίτη αποτελούνταν από απλές σανίδες, ενώ στό κεντρικό από φατνώματα, μιά ισλαμική επίδραση που ήταν διαδεδομένη στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική τό 18ο αι. ⁽¹⁷⁾

Εσωτερικά ο ναός χωριζόταν σέ τρία κλίτη μέ δύο κιονοστοιχίες (φωτ.2), που στήριζαν τοξωτό επιστύλιο, πάνω στό οποίο ακουμπούσε η ξύλινη οροφή του ναού. Οι κίονες ήταν μονολιθικοί και επιστέφονταν από κιονόκρανα μέ πλούσια φυτική διακόσμηση από φύλλα άκανθας. Τό επίθημα τών κιονοκράνων ήταν πρωτότυπο στό σχεδιασμό και είχε μιά τοξωτή ένταση στό μέσον κάθε πλευράς, ενώ η διακόσμησή του αποτελούνταν από λευκά και μαύρα τετράγωνα. Τά επιστύλια είχαν γύψινη διακόσμηση πάνω δηλαδή από κάθε κιονόκρανο, στό καμπύλο τρίγωνο που σχημάτιζε η ένωση τών δύο τόξων, υπήρχε ένα ωσειδές στεφάνι μέ μία κορδέλα στό κάτω του τμήμα, ενώ στήν κορυφή του είχε μιά πλούσια διακόσμηση που θύμιζε ανθοδοχείο μέ λουλούδια. Στά εσωρράχια τών τόξων υπήρχε ένα γύψινο μεγάλο άνθος.

Οι τοίχοι του ναού δέν είχαν τοιχογραφίες.

Σχ.1. ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ
 [A. Erzen, 1971 yılı Enez (Ainos) araştırmaları, Türk arkeoloji dergisi, XX- 2 (1973), σ. 34]

Αυτό ήταν συχνό σέ πολλούς ναούς τού 18ου αι. στην Ελλάδα, που είχαν επηρεαστεί από τη γυμνότητα των τοίχων των ναών της Δύσης⁽¹⁸⁾. Τά μόνα διακοσμητικά στοιχεία που υπήρχαν ήταν κάποια γύψινα ωσειδή στεφάνια ανάμεσα στα παράθυρα κι ένα λιτό διακοσμητικό μοτίβο, πάνω απ' αυτά και κοντά στην οροφή, που περιέτρεχε όλο τό μήκος των τοίχων. Τό μοτίβο αυτό αποτελούνταν από επιμήκεις ταινίες μεταξύ των οποίων παρεμβάλλονταν σταυροί (φωτ.2) ή ρόμβοι (φωτ.3). Στο δυτικό τμήμα τού ναού φαίνεται ότι δημιουργούνταν κάποια ορθογώνια πλαίσια απ' αυτές τίσ ταινίες (φωτ.3). Ο ναός είχε γυναικωνίτη⁽¹⁹⁾ στό δυτικό τμήμα του, ενώ φαίνεται ότι δέν υπήρχε νάρθηκας, αφού η ξύλινη πόρτα άνοιγε κατευθείαν στόν κυρίως ναό (φωτ.3).

4. Ξυλόγλυπτα

Αν πάντως για κάτι ξεχώριζε ο ναός τής Αγίας Κυριακής ήταν σίγουρα για τά εξαιρετικά ξυλόγλυπτά του⁽²⁰⁾. Τά ξυλόγλυπτα σύνολα τού ναού ήταν επτά: τό τέμπλο, τό προσκυνητάρι τής Παναγίας Ελεούσας τού Κύκκου, τό προσκυνητάρι τής Αγίας Κυριακής, ο άμβωνας, τό παγκάρι με τά στασίδια των επιτρόπων, ο δεσποτικός θρόνος κι ένα άλλο προσκυνητάρι, αγνώστου αγίου. Δυστυχώς σήμερα δέ σώζεται τίποτε από αυτά. Ακολούθησαν τήν τύχη τού ναού μετά τήν αναχώρηση των Ελλήνων από τήν πόλη. Ευτυχώς όμως τά πέντε πρώτα ξέρουμε πώς περίπου ήταν, γιατί σώζεται η φωτογραφική τους αποτύπωση από τόν Γ. Λαμπάκη τό 1902 (φωτ. 2 και 3).

α') Τό τέμπλο βρισκόταν ανάμεσα στους δύο πρώτους από ανατολικά κίονες τού ναού και εκτεινόταν και στά τρία μέρη τού ιερού βήματος στά οποία είχε ισάριθμα ανοίγματα (σχ.2). Οι διαστάσεις του ήταν περίπου 14 μ. μήκος και 7 μ. ύψος· είχε δηλαδή μιά αναλογία ύψους πρός μήκος 1 πρός 2. Ήταν τριμερές καθ' ύψος, αποτελούνταν δηλαδή από τρία βασικά μέρη: τή βάση με τή ζώνη των δεσποτικών εικόνων πάνω της, τόν πολύ ψηλό κοσμήτη με τίσ πολλές διακοσμητικές ζώνες και τίσ δύο σειρές από εικόνες - που είχε μιά ελαφρά κλίση πρός τό εσωτερικό τού ναού - και τέλος τά λυπηρά που στό τέμπλο αυτό ήταν τρία - ένα πάνω από κάθε άνοιγμα τού τέμπλου - απ' τά οποία τό κεντρικό εντασσόταν, σ' ένα μεγάλο τμήμα του, στόν κύριο όγκο τού κοσμήτη.

Η βάση τού τέμπλου αποτελούνταν από μιά

σειρά θωρακίων με πλούσια φυτική διακόσμηση κι έναν ωσειδή θυρεό στό κέντρο. Τά θωράκια αυτά χωρίζονταν από πεσσίσκους που είχαν ως διακόσμηση ένα δοχείο από τό οποίο εξερχόταν ένας βλαστός με ζεύγη ανθέων και φύλλων. Πάνω σ' αυτούς στηρίζονταν οι στριφτοί κιονίσκοι που οριοθετούσαν τίσ δεσποτικές εικόνες προεξέχοντας ελεύθεροι από τό υπόλοιπο τέμπλο. Η διακόσμησή τους αποτελούνταν από σπειροειδώς ελισσόμενους φυλλοφόρους και ανθοφόρους βλαστούς. Επιστέφονταν από κιονόκρανα με διπλή σειρά άκανθας ως διακόσμηση και ιωνικό κιονόκρανο από πάνω.

Οι δεσποτικές εικόνες, που βρισκόταν μεταξύ των στριφτών κιονίσκων, ήταν δέκα. Από αριστερά ήταν οι εξής: ο Άγιος Γεώργιος - ακολουθούσε η θύρα τής προθέσεως με παράσταση τού αρχαγγέλου Μιχαήλ⁽²¹⁾ - ο Άγιος Ευθύμιος, οι δώδεκα Απόστολοι, η Αγία Τριάς και η Θεοτόκος ένθρονη με τό Χριστό. Δεξιά τής ωραίας πύλης βρισκόταν οι εικόνες τού Ιησού Χριστού, των Αγίων Νικολάου και Σάββα, τής Αγίας Ειρήνης, των Αγίων Σπυριδώνα και Βλασίου και δεξιά τής θύρας τού διακονικού η ψηλάφησις τού Θωμά⁽²²⁾. Όλες οι εικόνες περιβάλλονταν από ένα πλαίσιο που κοσμοούνταν με μιά σειρά ομοιόμορφων ανθέων που ήταν συνδεδεμένα σ' ένα φυλλοφόρο βλαστό.

Πολλές εικόνες είχαν αφιερωθεί από διάφορες συντεχνίες επαγγελματιών τής πόλεως και οι αφιερώσεις τους αποτελούν πολύτιμη μαρτυρία για τή μελέτη των επαγγελμάτων τής εποχής· άλλες ήταν αφιερώματα ευσεβών Αιυντών.

Η εικόνα τού Αγίου Γεωργίου ήταν αφιέρωμα τού ζεύγους Γεωργίου και Αμήρισας κι είχε αγιογραφηθεί τό 1763⁽²³⁾. Η εικόνα τού Αγίου Ευθυμίου ήταν έργο τού 1760, αγιογραφημένη από τόν αγιογράφο Αναστάσιο⁽²⁴⁾ τού Ιωάννου, από τήν Αίνο, που εργάστηκε στην πόλη τό 18ο αι. και τού οποίου έργα ήταν και οι εικόνες τής Θεοτόκου, τού Χριστού και τής Αγίας Ειρήνης τού τέμπλου, καθώς κι η εικόνα τού Χριστού στό δεσποτικό θρόνο⁽²⁵⁾. Η εικόνα ήταν αφιέρωμα τής συντεχνίας των ραπτάδων, που είχαν αφιερώσει και τήν εικόνα τού Αγίου Ιωάννη Προδρόμου στό μητροπολιτικό ναό τής πόλης⁽²⁶⁾. Η εικόνα τής συνάξεως των δώδεκα Αποστόλων ήταν τού 1761, αφιέρωμα των πρίγκηπα Ανδρέα, Αγγελούδη και Πολυχρόνη⁽²⁷⁾. Η εικόνα τής Αγίας Τριάδας ήταν έργο τού 1759,

αφιέρωμα του Ιωάννου Προσκυνητού⁽²⁸⁾, που είχε αφιερώσει και την εικόνα της Θεοτόκου, στο ναό της Κεχαριτωμένης στην Αίνο⁽²⁹⁾. Η εικόνα της Θεοτόκου ήταν έργο του 1755⁽³⁰⁾.

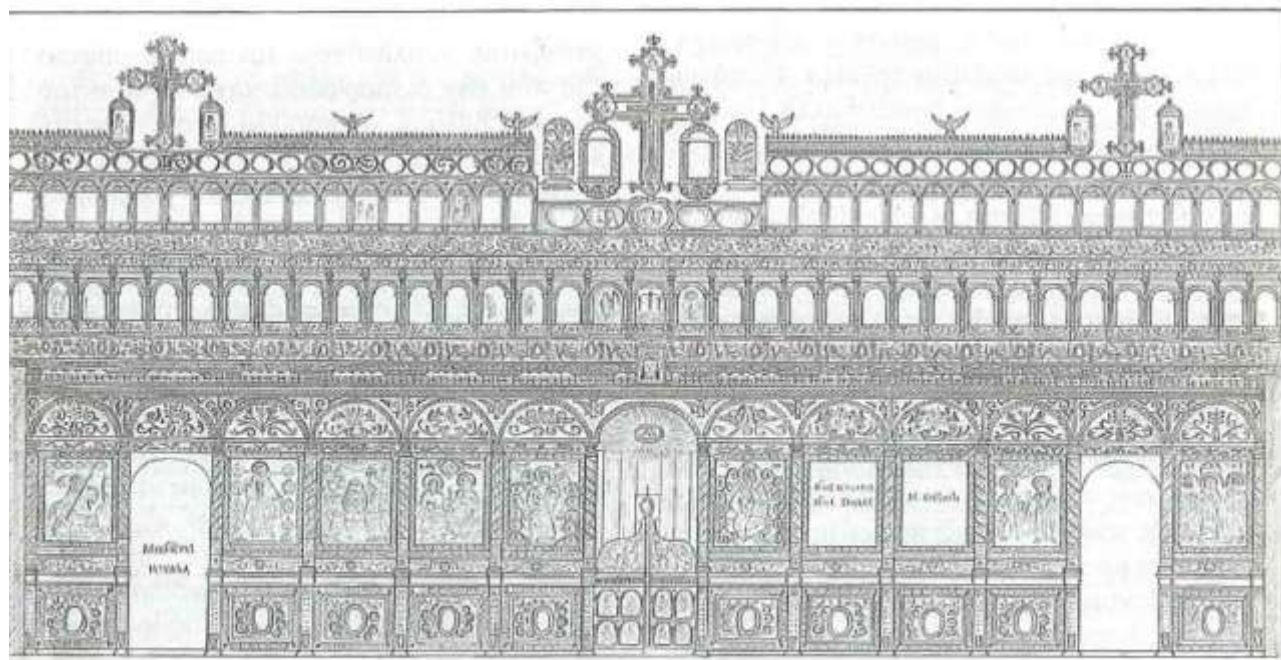
Η εικόνα του Χριστού, στη νότια πλευρά του τέμπλου, ήταν αφιέρωμα του Παναγιώτου προσκυνητού και της συζύγου του Σημηρούδας, τό 1757⁽³¹⁾. Η εικόνα των Αγίων Νικολάου και Σάββα ήταν αφιέρωμα του Σεβαστού Στογιάμνου, τό 1782⁽³²⁾. Η εικόνα της Αγίας Ειρήνης ήταν αφιέρωμα της συντεχνίας των ψαράδων μαγαζητζήδων, τό 1778⁽³³⁾. Η εικόνα των Αγίων Σπυριδώνος και Βλασίου ήταν του 1766, αφιέρωμα των πραγματευτάδων καβερτζήδων⁽³⁴⁾. Η ίδια συντεχνία είχε αφιερώσει άλλες δύο εικόνες, των Αγίων Αθανασίου, Χαραλάμπους κι ενός άλλου αγνώστου κι αυτή της συνάξεως των δώδεκα Αποστόλων, στο παρεκκλήσιο της μητροπόλεως⁽³⁵⁾. Η εικόνα, τέλος, της ψηλαφήσεως του Θωμά, χωρίς χρονολογία, ήταν αφιέρωμα της συντεχνίας των μπεζάσηδων⁽³⁶⁾.

Οι περισσότερες απ' αυτές τις εικόνες - εκτός από τις εικόνες της Θεοτόκου, των Αγίων Νικολάου και Σάββα και της Αγίας Ειρήνης, των οποίων η τύχη αγνοείται, κι αυτή του Χριστού, που βρίσκεται στο γραφείο του μητροπολίτη Αλεξανδρουπόλεως - φυλάσσονται από τό 1976 στο εκκλησιαστικό μουσείο Αλεξανδρουπόλεως. Όταν τον Οκτώβριο του 1922 εγκατέλειψαν οι Αινίτες την πόλη, μετέ-

φεραν τις εικόνες αυτές στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Νικολάου στην Αλεξανδρούπολη, έως ότου κτίστηκε ο μεγαλοπρεπής ναός της Αγίας Κυριακής στην ίδια πόλη, οπότε τοποθετήθηκαν σ' αυτόν. Απ' αυτόν τελικά μεταφέρθηκαν στο εκκλησιαστικό μουσείο, όταν αυτό ιδρύθηκε τό 1976.

Κάτω από τις δεσποτικές εικόνες υπήρχαν οι κάτω κεταμπέδες, ένας κάτω από κάθε εικόνα. Ήταν στενόμακροι κι η διακόσμησή τους αποτελούνταν από ένα ωσειδές θυρεόμορφο κεντρικό κόσμημα δεξιά κι αριστερά του οποίου απλώνονταν ελισσόμενοι ανθοφόροι βλαστοί. Πάνω από τις δεσποτικές εικόνες υπήρχαν τά πανωθωράκια (οι πάνω κεταμπέδες), μεταξύ των κιονοκράνων των στριφτών κιονίσκων, που είχαν πλούσια γλυπτή διακόσμηση, που όμως δέν ήταν κοινή σέ όλους. Αποτελούνταν από συστρεφόμενα ακανθώδη φύλλα, γιρλάντες ή και πτεροφόρες αγγελικές κεφαλές.

Πάνω από τά πανωθωράκια υπήρχε μία σειρά από ημικυκλικά ξυλόγλυπτα, τά κεμέρια, των οποίων επίσης η γλυπτή διακόσμηση δέν ήταν ομοιόμορφη. Δυστυχώς η φωτογραφία του Λαμπάκη, λόγω της ύπαρξης πολλών πολελαίων και καντηλιών μπροστά από τό τέμπλο, δέ μάς επιτρέπει νά σχηματίσουμε μία σαφή εικόνα της διακόσμησής τους εκτός αυτού που είναι πάνω από την εικόνα του Αγίου Γεωργίου - που διακρίνεται καθαρά - και τμημάτων των

Σχ. 2. Προσπάθεια σχεδιαστικής αναπαράστασης του τέμπλου της Αγ. Κυριακής

άλλων. Η διακόσμησή τους ήταν κατά βάση φυτική, υπήρχαν δηλαδή δοχεία με ανθοφόρους βλαστούς και πολύφυλλοι βλαστοί που συστρέφονταν σπειροειδώς δεξιά και αριστερά τους ή ακόμη και μικρές γιρλάντες που περιβάλλονταν από βλαστούς με πολλά άνθη και φύλλα. Τά τόξα που υπήρχαν πάνω από τά κεμέρια ήταν οδοντωτά και προεξείχαν από τά κεμέρια. Στίς συναντήσεις τους είχαν φυτική διακόσμηση από σπειροειδώς συστρεφόμενους πολύφυλλους κλάδους, εκτός από αυτά που ήταν πάνω από τίς εικόνες του Χριστού και τής Παναγίας. Αυτά είχαν ως διακόσμηση δεξιά κι αριστερά τους αετούς με απλωμένα τά φτερά τους, που έφεραν πάνω στο κεφάλι τους άβακα και δημιουργούσαν τήν εντύπωση ότι στήριζαν τόν υπερκείμενο κοσμήτη.

Τό τόξο τής ωραίας πύλης ήταν κι αυτό οδοντωτό και στο δοκάρι που στήριζε τή ζώνη με τούς πάνω κεταμπέδες στηριζόταν ο οφθαλμός τού Θεού - πατέρα, με τή χαρακτηριστική του τριγωνική μορφή μέσα σ' ένα ελλειπιοειδές πλαίσιο, απ' τό οποίο εκτινάσσονταν πολλές ακτίνες και δημιουργούσαν τήν εντύπωση λάμψης. Απ' τό δοκάρι αυτό κρεμόταν ένα παραπέτασμα με κάθετες διακοσμητικές γραμμές, που έφραζε τό χώρο τού ιερού, ενώ στο κάτω τμήμα υπήρχε τό βημόθυρο.

Τό βημόθυρο είχε διαστάσεις περίπου 1,1 X 1,8 μ. και αποτελούνταν από δύο φύλλα διπλής κύρτωσης με οξεία κορυφή. Ήταν χωρισμένο σε δύο τμήματα από μιά στενή οριζόντια ταινία που είχε ως διάκοσμο μιά συνεχή σειρά από μικρά σκαλιστά τοξύλια. Τό πάνω τμήμα ήταν σκαλιστό με ποικίλο αλλά δυσδιάκριτο φυτικό διάκοσμο. Τό κάτω τμήμα ήταν χωρισμένο σε δύο όμοιες ζώνες που περιείχαν οκτώ διάχωρα (τέσσερα σε κάθε ζώνη), που χωρίζονταν από μικρούς στριφτούς κιονίσκους με μικρά κιονόκρανα. Μικρά τόξα συνέδεαν τούς κιονίσκους μεταξύ τους. Οι εικόνες τών διαχώρων είναι δυσδιάκριτες, αλλά μπορούμε νά υποθέσουμε ότι οι δύο μεσαίες τής πάνω ζώνης απεικόνιζαν τόν Ευαγγελισμό τής Θεοτόκου, ενώ οι υπόλοιπες διάφορους αγίους και αγίες - ίσως ιεράρχες - όπως συνηθιζόταν τήν εποχή τής τουρκοκρατίας, που οι τοιχογραφίες τού ιερού με τόν Ευαγγελισμό και τούς ιεράρχες κρύβονται, λόγω τής ύψωσης τού τέμπλου, και τοποθετούνται στο βημόθυρο ⁽³⁷⁾. Η πύλη τού βημόθυρου ήταν στριφτή και κατέληγε σε

αμυγδαλόσχημο μέταλλιο που πλαισιωνόταν από μικρό κλάδο.

Πάνω από τά κεμέρια υπήρχαν δύο μικρές ζώνες με ρομβοειδή και τριγωνική διακόσμηση, ενώ πάνω σ' αυτές ακουμπούσε μιά σειρά από γεισίποδες που στήριζαν τό γείσο και τόν κοσμήτη τού τέμπλου. Ο κοσμήτης τού τέμπλου αποτελούνταν από δύο σειρές εικονιδίων, που εναλλάσσονταν με διακοσμητικές ζώνες.

Η πρώτη διακοσμητική ζώνη αποτελούνταν από μιά σειρά θυρεόμορφων εικονιδίων, μεταξύ τών οποίων παρεμβάλλονταν φυλλοφόροι και ακανθοφόροι κλάδοι. Ακολουθούσε μιά σειρά από τριάντα πέντε τοξωτά εικονίδια που χωρίζονταν από λεπτούς κιονίσκους, ενώ κάτω απ' αυτά - κι' ανάμεσα στους κιονίσκους - υπήρχε φυτική διακόσμηση. Δώδεκα απ' αυτά - ίσως τά κεντρικά - αποτελούσαν τό δωδεκάορτο. Από τή φωτογραφία τού Λαμπάκη φαίνεται ότι τά τρία που ήταν πάνω απ' τήν ωραία πύλη απεικόνιζαν από αριστερά: τήν Ανάσταση - κατά τό δυτικό τρόπο απεικόνισης, όπως αυτός είχε εισαχθεί στην ορθόδοξη εικονογραφία από τό 17ο αι. ⁽³⁸⁾ - τή σταύρωση κι ίσως τήν Ανάληψη. Τά υπόλοιπα εικονίδια τής ζώνης αυτής είναι άγνωστο τί απεικόνιζαν· μπορούμε νά υποθέσουμε ότι απεικόνιζαν αποστόλους ή προφήτες, όπως συνηθιζόταν κατά τήν τουρκοκρατία ⁽³⁹⁾.

Από τό γείσο τού κοσμήτη, κάτω ακριβώς από τήν εικόνα τής Σταύρωσης και πάνω από τήν ωραία πύλη, κρεμόταν η εικόνα τού Αγίου Μανδηλίου. Ακολουθούσε τόν εικονογραφικό τύπο που είχε διαμορφωθεί κατά τά τέλη τού 12ου αι., δηλαδή τό πρόσωπο τού Χριστού κλεισμένο σε πλούσια κόμη, που κατέληγε στά πλάγια σε δύο ζεύγη συμμετρικών βοστρύχων ⁽⁴⁰⁾.

Πάνω από αυτή τή σειρά τών εικόνων τού δωδεκάορτου υπήρχαν τρεις ζώνες, διαφορετικού πάχους, με φυτική διακόσμηση. Η πρώτη αποτελούνταν από μιά σειρά ανθέων. Η αμέσως επόμενη είχε ως διακοσμητικό θέμα ένα βλαστό απ' τόν οποίο κρεμόταν ένας καρπός σάν μήλο που πλαισιωνόταν από συστρεφόμενα φύλλα. Τό θέμα αυτό επαναλαμβανόταν σ' όλο τό μήκος τής ζώνης. Η υπερκείμενη ζώνη, που ήταν κι η ευρύτερη, είχε ως διακόσμηση μιά σειρά από συμπλεκόμενους φυλλοφόρους και ανθοφόρους κλάδους.

Η δεύτερη ζώνη με εικονίδια, που ακολου-

θούσε, διακοπτόταν στη μέση από τό σύμπλεγμα τών λυπηρών. Αποτελούνταν από τριάντα τέσσερα μικρά ορθογώνια εικονίδια - δεκαεπτά δεξιά και δεκαεπτά αριστερά τών λυπηρών - που ήταν μικρότερα σέ διαστάσεις από τά εικονίδια τής κάτω ζώνης. Τά χώριζαν μικροί κιονίσκοι, ενώ πάνω από κάθε εικονίδιο υπήρχε οδοντωτό τόξο μέ φυτική διακόσμηση στό τύμπανο. Είναι άγνωστο τί απεικόνιζαν τά εικονίδια αυτά. Κάποια απεικόνιζαν αγίους και κάποια άλλα ίσως είχαν σχέση μέ τή ζωή τής Παναγίας, άν κρίνουμε από μιά εικόνα που φαίνεται καθαρά στη φωτογραφία τού Λαμπάκη και θυμίζει τή γέννηση τής Θεοτόκου.

Πάνω απ' αυτή τή σειρά τών εικονιδίων υπήρχαν δύο ζώνες που αποτελούσαν και τήν απόληξη τού τέμπλου. Η κάτω αποτελούνταν από μιά σειρά πολύφυλλων κλάδων, που μερικές φορές κατέληγαν σέ άνθη και οι οποίοι συστρέφονταν μέ τέτοιο τρόπο, ώστε σχημάτιζαν διαδοχικές σπείρες, που διέφεραν εντελώς η μιά απ' τήν άλλη. Και η ζώνη αυτή, καθώς και η πάνω απ' αυτήν, που είχε ως διακόσμηση μικρούς ρόμβους, διακοπτόταν από τό σύμπλεγμα τών λυπηρών. Η τελευταία ζώνη μάλιστα διακοπτόταν και από τά δύο πλάγια λυπηρά, που ήταν στό ύψος τών δύο πλάγιων εισόδων τού ιερού. Η απόληξη τού τέμπλου γινόταν μέ μιά σειρά από τρίφυλλα κοσμήματα που δημιουργούσαν τήν εντύπωση οδόντωσης, ενώ υπήρχαν και τέσσερεις περιστερές, ανά δύο δεξιά κι αριστερά τής πυραμίδας - λυπηρών, που ήταν στό κέντρο.

Η πυραμίδα μέ τά λυπηρά τού τέμπλου τής Αγίας Κυριακής ήταν αρκετά εντυπωσιακή, όχι τόσο λόγω τού μεγέθους της, όσο λόγω τής πλούσιας διακόσμησής της. Στο κέντρο δέσποζε ο μεγάλος σταυρός μέ τρίλοβα δισκάρια στίς απολήξεις τών κεραιών του στά οποία υπήρχαν οι τέσσερεις ευαγγελιστές. Κάθε τρίλοβο περιστοιχιζόταν από κουκουνάκια, ενώ οι κεραιές τού σταυρού πλαισιώνονταν από ένα άνθινο κόσμημα. Στο κέντρο υπήρχε αγιογραφημένος ο Σταυρωμένος. Δεξιά κι αριστερά Του υπήρχαν δύο ορθογώνιες εικόνες, ανάμεσα σέ δυό μικρούς κιονίσκους, πάνω απ' τίς οποίες υπήρχε τοξωτή επίστεψη. Στη βάση τους υπήρχε ένα κόσμημα σάν πτηνό, ενώ τό σύνολο περιβαλλόταν από φυτικό κόσμημα. Στίς εικόνες αυτές πρέπει νά εικονίζονταν η Θεοτόκος και ο Άγιος Ιωάννης Θεολόγος, αρι-

στερά και δεξιά τού Σταυρωμένου, αντίστοιχα. Δεξιά κι αριστερά τους υπήρχαν δύο ορθογώνιες διακοσμητικές πλάκες μέ καμπύλη απόληξη, που ήταν πλούσια διακοσμημένες. Η διακόσμησή τους αποτελούνταν από φύλλα που έβγαιναν από έναν κεντρικό βλαστό και κατέληγαν πάνω σ' ένα κόσμημα που έμοιαζε μέ ανθέμιο.

Η βάση τής πυραμίδας, στήν οποία ήταν στερεωμένος ο σταυρός μέ τά λυπηρά και τίς διακοσμητικές πλάκες, ήταν κι αυτή διακοσμημένη μέ πέντε ελλειψοειδή κοίλα εικονίδια. Τό κεντρικό, που ήταν κάτω από τό σταυρό και τού οποίου η περιφέρεια ήταν τονισμένη μέ σειρά από άνθη, απεικόνιζε τό γνωστό συμβολικό θέμα τού πελεκάνου που τρυπά τήν πλευρά του. Είναι ένα θέμα που συχνά απαντάται στά μεταβυζαντινά τέμπλα, πάντα σέ σχέση μέ τόν Σταυρωμένο, αφού, ως γνωστόν, συμβολίζει τό πάθος τού Χριστού ⁽⁴¹⁾. Τά εικονίδια δεξιά κι αριστερά απεικόνιζαν κάποιους αγίους ή αποστόλους - ίσως δεξιά κι αριστερά τού πελεκάνου νά ήταν οι κορυφαίοι απόστολοι Πέτρος και Παύλος.

Τά λυπηρά που ήταν στά δύο άκρα τού τέμπλου, στό ύψος τής προθέσεως και τού διακοσμητικού, ήταν αρκετά μικρότερα και πιό λιτά. Ήταν πιστά αντίγραφα, σέ μικρογραφία, τών λυπηρών (δηλαδή τού σταυρού και τών δύο εικόνων δεξιά κι αριστερά του) τής κεντρικής πυραμίδας.

Τό τέμπλο θά πρέπει νά κατασκευάστηκε στό διάστημα μεταξύ 1745, που κτίστηκε ο ναός, και 1755, οπότε και αγιογραφήθηκε η πρώτη του εικόνα, αυτή τής Θεοτόκου. Οι δεσποτικές εικόνες είχαν κατασκευαστεί στό διάστημα 1755 - 1782, όπως φαίνεται από τίς χρονολογίες τους. Χρειάστηκε δηλαδή ένα διάστημα τριάντα επτά ετών από τότε που κτίστηκε ο ναός, για νά διαμορφωθεί η τελική όψη τού τέμπλου του. Ήταν ένα αρκετά ψηλό και επιβλητικό τέμπλο, που έφτανε σχεδόν έως τήν οροφή τού ναού, απομονώνοντας εντελώς τό ιερό από τόν κυρίως ναό. Αυτό συνηθιζόταν από τό 16ο αι. κ.έ. στά τέμπλα τής Ελλάδας και οφείλεται σέ ρωσική επίδραση ⁽⁴²⁾. Σέ ρωσική επίδραση οφείλεται επίσης και ο μεγάλος αριθμός (69) τών εικονιδίων στόν κοσμήτη τού τέμπλου ⁽⁴³⁾, καθώς και η ύπαρξη τής εικόνας τής Αγίας Τριάδας ανάμεσα στίς δεσποτικές εικόνες ⁽⁴⁴⁾.

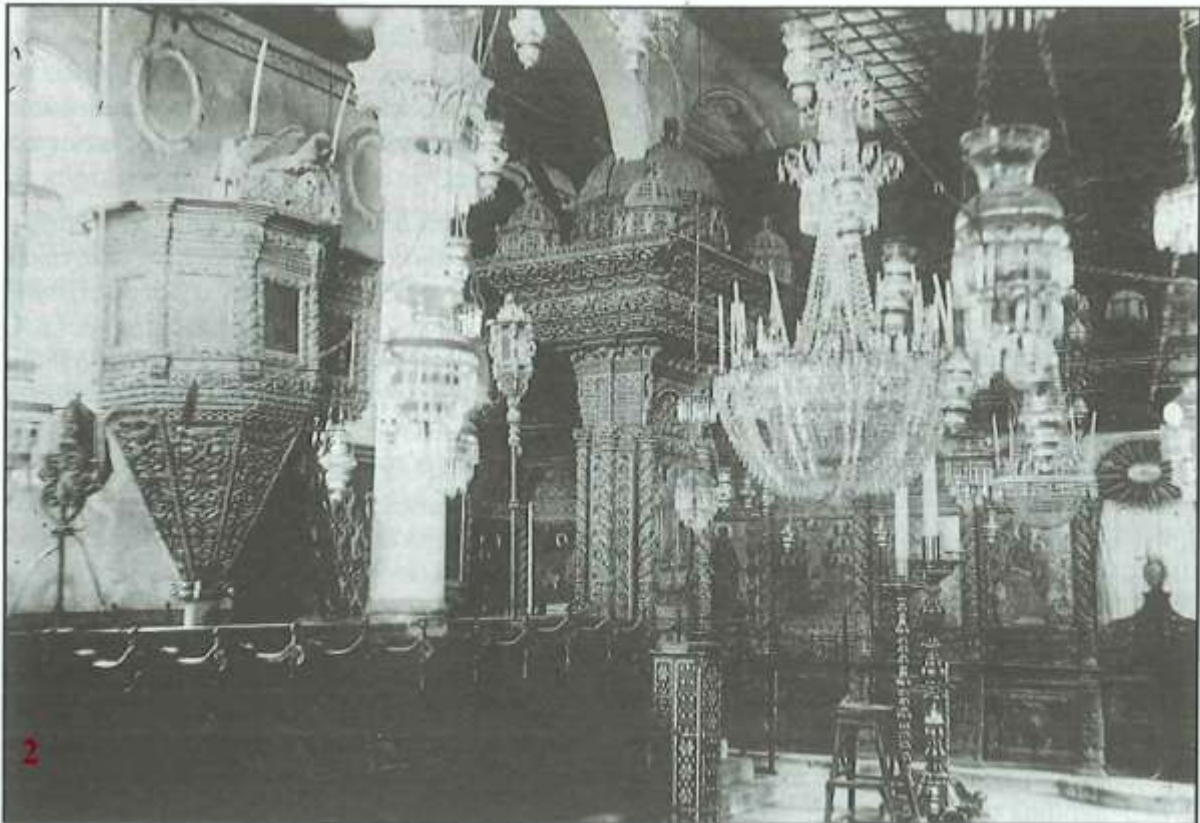
Εκτός όμως από τις ρωσικές έχει και αρκετές δυτικές επιδράσεις, όπως όλα τα τέμπλα του 18ου αι. Η εποχή που κατασκευάστηκε το τέμπλο είναι η εποχή που κάνει την εμφάνισή του το μπαρόκ στην Ελλάδα, ως αποτέλεσμα της αλλαγής της νοοτροπίας και της ιδεολογίας των Ελλήνων, λόγω των εμπορικών τους επαφών με τη Δύση ⁽⁴⁵⁾. Το τέμπλο της Αγίας Κυριακής απηχεί αυτή την εμφάνιση του μπαρόκ στα ελλειψοειδή εικονίδια του κοσμήτη, των θωρακίων και των λυπηρών, στους στριφτούς κίονες, τις γιρλάντες, τις σπείρες και τη διάτρητη τεχνική ορισμένων ζωνών του κοσμήτη διατηρεί όμως πολλά στοιχεία της παλαιότερης παράδοσης στο χαμηλό σχετικά ανάγλυφό του, στην έντονη σχηματοποίηση των φυτικών του μοτίβων και στον εν γένει συντηρητικό του χαρακτήρα.

Δυστυχώς αυτό το εξάισιο δείγμα εκκλησιαστικής ξυλογλυπτικής χάθηκε, μαζί με όλα τα υπόλοιπα ξυλόγλυπτα του ναού, μετά την καταστροφή του ναού από τους Τούρκους μετά το 1922. Το μόνο που μπόρεσαν οι Αινίτες να διασώσουν ήταν οι δεσποτικές του εικό-

νες μαζί με τις άλλες εικόνες του ναού. Παραμένουν έως σήμερα στο εκκλησιαστικό μουσείο Αλεξανδρουπόλεως, μαζί με τα άλλα κειμήλια από την Αίνο, θλιβερές αναμνήσεις ενός ένδοξου παρελθόντος.

β') Τό προσκυνητάρι της Παναγίας Ελεούσας του Κύκκου. Βρισκόταν στην αριστερή (βόρεια) απόληξη του τέμπλου, εφαπτόμενο με αυτό, ώστε δημιουργούσε την εντύπωση ότι αποτελούσε τμήμα του. Είχε την ίδια ακριβώς διάρθρωση με το τέμπλο έως το ύψος του γείσου. Στο ύψος του κοσμήτη του τέμπλου σχημάτιζε τριγωνική απόληξη από πολυέλικτους φυλλοφόρους και ακανθοφόρους κλάδους, στη μέση της οποίας υπήρχε ένα θυρεόμορφο εικονίδιο. Η πανομοιότυπη με το τέμπλο διακόσμηση και επεξεργασία του (σέ χαμηλό ανάγλυφο), καθώς κι η δομική του σχέση μ' αυτό (ο ανατολικός στριφτός κιονίσκος του προσκυνηταριού είναι ο βόρειος του τέμπλου), μάς οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είχε κατασκευαστεί συγχρόνως με το τέμπλο.

Στό προσκυνητάρι αυτό υπήρχε η εικόνα της παναγίας Ελεούσας του Κύκκου, με την

Φωτ. 2. Αίνος. Τό εσωτερικό του ναού της Αγίας Κυριακής.
(Φωτ. Γ. Λαμπάκη 1902, Αρχείο Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών)

επιγραφή: αφ(κθ' ;) Ις' Άνς ⁽⁴⁶⁾. Ήταν έργο του 1729 (;) κι είχε αγιογραφηθεί από τον αγιογράφο Αναστάσιο από την Αίνοσ, που είχε εργαστεί στην πόλη στίς αρχές του 18ου αι. κι είχε αγιογραφήσει και την εικόνα τής Αγίας Παρασκευής στο ναό του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου ⁽⁴⁷⁾. Η εικόνα τής Παναγίας πρέπει νά ήταν κι αυτή αφιέρωμα κάποιας συντεχνίας τής πόλεως, όπως μαρτυρεί η φθαρμένη αφιερωτική επιγραφή, και φυλάσσεται στο εκκλησιαστικό μουσείο Αλεξανδρουπόλεως ⁽⁴⁸⁾.

γ') Τό προσκυνητάρι τής Αγίας Κυριακής ήταν ένα εντυπωσιακό, ομολογουμένως, ξυλόγλυπτο, που βρισκόταν κοντά στο αριστερό τμήμα του τέμπλου και συγκεκριμένα μπροστά από την εικόνα του Αγίου Ευθυμίου. Πατούσε στο ίδιο ξύλινο βάθρο με τή βόρεια σειρά στασιδιών και παρεμβιλλόταν ανάμεσά τους. Ήταν τοποθετημένο γύρω από τό δεύτερο από ανατολικά κίονα τής βόρειας κιονοστοιχίας, τον οποίο κάλυπτε εντελώς. Θά πρέπει νά βρισκόταν απέναντι από τό δεσποτικό θρόνο κι έτσι μαζί με τό τέμπλο δημιουργούσε ένα υπέροχο σύνολο ξυλογλυπτικής τέχνης. Η κάλυψη μάλιστα του κίονα, που άλλως θά ήταν μπροστά στο τέμπλο διασπώντας την ενότητά του, ήταν πολύ ευφυής και έδινε χάρη και ανακούφιση στο ανατολικό τμήμα του ναού.

Τό προσκυνητάρι κατασκευάστηκε αρκετά μετά τό τέμπλο. Η κατασκευή του τελείωσε στίς 6 Μαΐου 1784 και ήταν προσφορά τής συντεχνίας των караβοκραίων τής Αίνου, όπως ανέφερε επιγραφή που βρισκόταν στο θωράκιο κάτω από την εικόνα: + Διά συνδρομής / και δαπάνης των / εὐσεβεστάτων караβο / κυραίων τής Αίνου / απηδ' Μαΐου 6 ⁽⁴⁹⁾. Η ίδια συντεχνία είχε αφιερώσει τό 1782 την αργυρή επένδυση τής εικόνας του Αγίου Νικολάου στο μητροπολιτικό ναό τής πόλεως ⁽⁵⁰⁾.

Τό προσκυνητάρι ήταν ορθογώνιο και είχε δύο όψεις, μιά πρὸς τό νότο και μιά πρὸς τό βορρά. Και στίς δύο φαίνεται ότι υπήρχαν τοποθετημένες εικόνες τής Αγίας Κυριακής. Στη βόρεια πλευρά πρέπει νά ήταν η εικόνα που αναφέρει ο Λαμπάκης ⁽⁵¹⁾ και που σήμερα φυλάσσεται στο εκκλησιαστικό μουσείο. Ήταν έργο του 1754, αφιέρωμα κάποιου Σεβαστού. Στη νότια πλευρά υπήρχε η σημαντικότερη εικόνα του ναού, για την οποία φαίνεται ότι είχε κτιστεί και ο ναός, αφού είναι σαφώς παλαιότερη του. Ή εικόνα είχε αργυρή επένδυση,

έργο του 1816, αφιέρωμα των επιτρόπων του ναού Αναστασίου και Μιχαήλ. Απεικόνιζε την Αγία Κυριακή με δεκαπέντε μικρά διάχωρα γύρω της με σκηνές από τό βίο της. Σήμερα φυλάσσεται στο ναό τής Αγίας Κυριακής στην Αλεξανδρουπόλη.

Και οι δύο όψεις του προσκυνηταριού είχαν την ίδια διάρθρωση: οι εικόνες παισιωνόνταν από δύο στριφτούς κίονες με φυτική διακόσμηση και κιονόκρανα όμοια με αυτών του τέμπλου. Οι κιονίσκοι αυτοί στηρίζονταν σε πεσσούς, όπως ακριβώς και στο τέμπλο. Ανάμεσά τους υπήρχε ένα ορθογώνιο θωράκιο - τμήμα του οποίου ήταν καλυμμένο με ένα ύφασμα - στο οποίο υπήρχε και η αφιερωτική επιγραφή. Μεταξύ του θωρακίου και τής εικόνας, καθώς και πάνω από την εικόνα, υπήρχε ένα άλλο στενόμακρο θωράκιο (πάνω και κάτω κεταμπές) με φυτική διακόσμηση, όπως περιπου και στο τέμπλο.

Λίγο πιο κάτω από τή μέση των κιονίσκων τής νότιας και κύριας όψης, υπήρχαν καρφωμένα δύο μεταλλικά ελάσματα, ίσως για τό κρέμασμα των αφιερωμάτων των πιστών, και στο νοτιοανατολικό κιονίσκο υπήρχε ένα καρφί από τό οποίο κρέμονταν δύο όμοιοι στριφτοί κιονίσκοι, δεξιά κι αριστερά των οποίων υπήρχε διακόσμηση από φυλλοφόρο και ανθοφόρο κλάδο.

Η ανωδομή του προσκυνηταριού ήταν πολύ εντυπωσιακή και αρκετά τολμηρή στη σύλληψη και την εκτέλεσή της. Αποτελούνταν από τρία διαφορετικά τμήματα: α') τά τοξωτά ανοίγματα πάνω από τίς εικόνες με τά ιωνίζοντα επίστηλα, τούς γεισίποδες, τούς κιλλίβαντες και τό γείσο, β') τον επιβλητικό κοσμήτη και γ') την επίστεψη με τούς πέντε θόλους.

Τά τοξωτά ανοίγματα ήταν οδοντωτά και είχαν στο τύμπανο πλούσια φυτική διακόσμηση από συστρεφόμενους φυλλοφόρους και ανθοφόρους βλαστούς, γύρω από ένα κεντρικό κόσμημα. Τά τοξωτά ανοίγματα παισιωνόνταν από δύο ημίγυμνες και πολύ φυσιοκρατικά φτιαγμένες γοργόνες. Η ύπαρξη γοργονών στο προσκυνητάρι δέν ξενίζει, γιατί συνδέονταν προφανώς με τή συντεχνία των караβοκραίων που έκαναν την αφιέρωση. Στίς πλάγιες όψεις υπήρχε από ένας πεσσός που πατούσε στον κάτω απ' αυτόν στριφτό κίονα κι είχε φυτική διακόσμηση. Δεξιά κι αριστερά του υπήρχε, σε χαμηλό ανάγλυφο, από ένας κατακόρυφος βλα-

στός, που κατέληγε σέ ανοικτό άνθος· απ' αυτόν έβγαιναν ακτινωτά κλαδιά μέ φύλλα και άνθη. Πάνω απ' τή ζώνη αυτή υπήρχε ένα τρίγωνο ιωνίζον επιστήλιο, πάνω στο οποίο πατούσαν γεισίποδες, οι οποίοι μέ τή σειρά τους στήριζαν ευρείς κιλλίβαντες, μεταξύ τών οποίων υπήρχαν ρόδακες.

Ο υπερμεγέθης κοσμήτης αποτελούνταν από τέσσερεις ζώνες κι είχε μεγάλη κλίση προς τά έξω, ενώ η επίστεψη του γινόταν από μιά σειρά τριφύλλων φυτικών κοσμημάτων. Στίς τέσσερεις γωνίες υπήρχαν περισσότερες. Η κάτω ζώνη αποτελούνταν από μιά σειρά συστρεφόμενων και συμπλεκόμενων σαρκωδών φύλλων, ενώ στή μέση τών πλάγιων πλευρών υπήρχε από μιά πτεροφόρα αγγελική κεφαλή. Η παραπάνω ζώνη ήταν ευρύτερη κι αποτελούνταν από πολυφύλλους και πολυέλικτους μέ πολλά άνθη κλάδους σέ βαθύ ανάγλυφο. Ήταν διανθισμένη μέ θυρεόμορφα ελλειψοειδή εικονίδια. Στή συνέχεια υπήρχε μιά ζώνη μέ γιρλάντες πάνω στίς οποίες υπήρχαν πτεροφόρες αγγελικές κεφαλές. Η ανώτερη ζώνη είχε ως διακόσμηση σπειροειδώς συστρεφόμενου βλαστούς μέ σαρκώδη μεγάλα ακανθώδη φύλλα, ανάμεσα στά οποία υπήρχαν λίγα άνθη. Στο κέντρο τών στενών πλευρών αυτής τής ζώνης υπήρχε από ένα θυρεόμορφο εικονίδιο μέ φυτικό κόσμημα.

Η επίστεψη τού προσκυνηταριού, μέ τό μεγάλο θόλο που αγκάλιαζε τόν κίονα και τούς τέσσερεις μικρότερους στίς γωνίες, προσέδιδε μεγαλείο και δημιουργούσε, σέ συνδυασμό μέ τό βαρύ κοσμήτη, έναν καταθλιπτικό όγκο που ερχόταν σέ αντίθεση μέ τό κατώτερο λιτότερο τμήμα του. Και οι πέντε θόλοι είχαν ψηλά διάτρητα τύμπανα που αποτελούνταν από μικρά ορθογώνια θωράκια μέ διάκοσμο κοινό σέ όλα έναν όρθιο βλαστό, που κατέληγε σέ ανοικτό άνθος, απ' τόν οποίο έβγαιναν φυλλοφόροι και ανθοφόροι κλάδοι. Χωρίζονταν μεταξύ τους από ένα είδος γεισιπόδων - που θύμιζαν τά φουρούσια τών νεοκλασικών σπιτιών, αλλά κάθετα τοποθετημένα - οι οποίοι στήριζαν μικρούς κιλλίβαντες. Η ίδια διακόσμηση επαναλαμβανόταν και στους θόλους τών γωνιαίων τρουλλίσκων, ενώ ο θόλος τού κεντρικού τρούλλου ήταν διάσπαρτος μέ ρόδακες. Και οι πέντε τρούλλοι είχαν ως επίστεψη μιά κιονοστήρικτη λεπτή θολωτή κατασκευή.

Τό προσκυνητάρι τής Αγίας Κυριακής, που

είναι κατά τριάντα περίπου χρόνια νεώτερο τού τέμπλου, είναι εντονότερα επηρεασμένο από τό στυλ τού μπαρόκ, που στό β' μισό τού 18ου αι. είχε αρχίσει πιά νά κατακτά τήν ελληνική τέχνη. Αυτό φαίνεται στήν τολμηρή του κατασκευή, τήν έξεργη λάξευση ορισμένων τμημάτων του, τήν εκτενέστερη χρήση τής διάτρητης τεχνικής, σέ συνδυασμό μέ τό έντονο, σαρκώδες πλάσιμο τών φύλλων σέ σπειροειδή διάταξη, καθώς και από τήν ευρεία χρήση κεφαλών αγγέλων και γοργονών στή διακόσμησή του. Σίγουρα πάντως ήταν ένα εξαιρετικό δείγμα ξυλογλυπτικής που δυστυχώς χάθηκε γιά πάντα.

δ') Ο άμβωνας βρισκόταν στο βόρειο κλίτος τού ναού μεταξύ τού τρίτου και τού τέταρτου κίονα και στηριζόταν σέ ιδιαίτερο αοράβδωτο κιονίσκο μέ ιωνικό κιονόκρανο. Πάνω σ' αυτόν υπήρχε η εξής επιγραφή: + αψοβ' Ίουλ. οι εὐαγγελισταί ιστορήθησαν τῷ χρόνῳ ...⁽⁵²⁾ Απ' αυτήν πληροφορούμαστε ότι η κατασκευή τού άμβωνα ολοκληρώθηκε τόν Ιούλιο τού 1772· κατασκευάστηκε δηλαδή στο διάστημα μεταξύ τής κατασκευής τού τέμπλου (1755;) και τού προσκυνηταριού τής Αγίας Κυριακής (1784). Φαίνεται επίσης ότι οι εικόνες τού άμβωνα, που ήταν εννέα, τέσσερεις από τίς οποίες απεικόνιζαν τούς τέσσερεις ευαγγελιστές, είχαν αιογραφηθεί σέ διαφορετικό χρόνο, ίσως λίγο αργότερα, από αυτόν που κατασκευάστηκε ο άμβωνας, χωρίς όμως νά ξέρουμε πότε ακριβώς, γιατί ο Λαμπάκης, που διέσωσε τή χαμένη πιά επιγραφή, δέν μπόρεσε νά αναγνώσει τή δεύτερη χρονολογία.

Τό σχήμα τού άμβωνα ήταν εξαγωνικό. Στήν ανατολική του πλευρά, όπου ήταν η είσοδος του, σχηματιζόταν μιά προέκταση μέ δύο θωράκια, ένα βόρεια κι ένα νότια. Αυτά περιέβαλλαν τήν απόληξη τής σκάλας που οδηγούσε από τό βόρειο κλίτος τού ναού σέ αυτόν. Η σκάλα ήταν ευθεία και πλατιά και είχε ψηλό κιγκλίδωμα. Η βάση του είχε τό σχήμα τής ανεστραμμένης εξαγωνικής κόλουρης πυραμίδας και μετέφερε τό βάρος τού άμβωνα στον κιονίσκο.

Η διακόσμηση τής βάσης ήταν η ίδια σέ κάθε πλευρά και αποτελούνταν από έναν κάθετο βλαστό, απ' τόν οποίο έβγαιναν ζεύγη ανθέων και σπειροειδώς ελισσομένων σαρκωδών φύλλων σέ διάτρητη τεχνική. Τό κύριο σώμα τού άμβωνα σχηματιζόταν από εννέα μικρές εικόνες που χωρίζονταν από στριφτούς κιονίσκους,

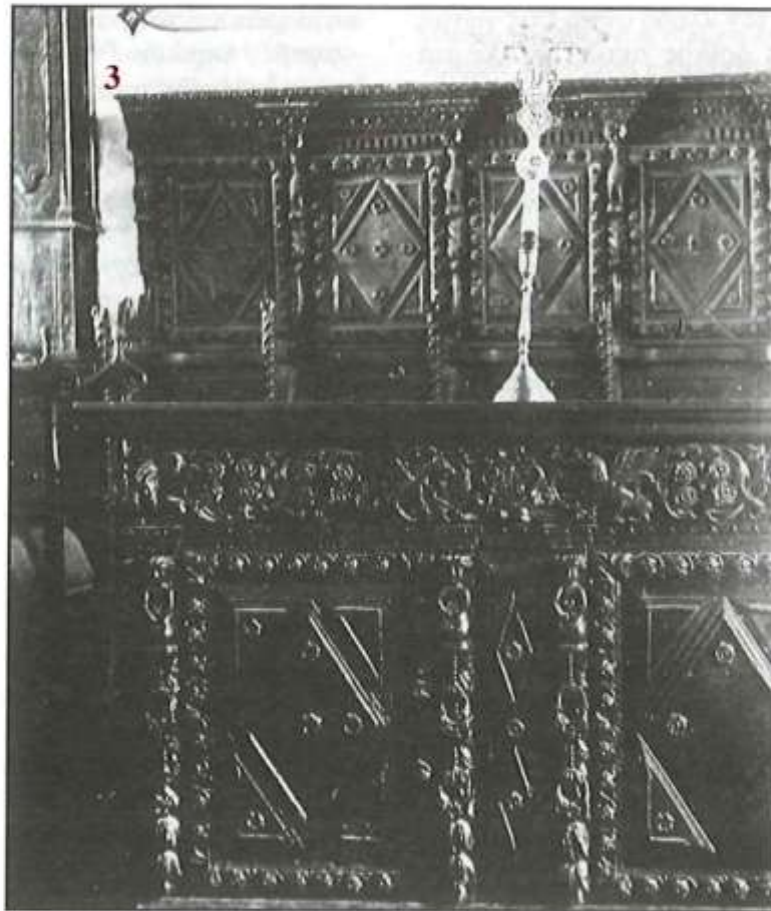
όμοιους με αυτούς του τέμπλου και του προσκυνηταριού. Οι κιονίσκοι αυτοί στηρίζονταν σε γεισίποδες, μεταξύ των οποίων υπήρχε δίζωνη διακόσμηση από άνθη και σπειροειδώς ελισσόμενα σαρκώδη φύλλα. Οι εικόνες περιβάλλονταν από πλαίσια όμοια με αυτά των εικόνων του τέμπλου, ενώ πάνω τους σχηματιζόταν πλουσιότατο σε διακόσμηση γείσο. Πάνω στους κιονίσκους στηρίζονταν διακοσμητικοί κιλλίβαντες, μεταξύ των οποίων υπήρχαν ορθογώνιοι χώροι με φυτική διακόσμηση.

Τό εντυπωσιακό στοιχείο στη διακόσμηση του άμβωνα ήταν ο μεγάλος αετός, με τὰ ανοικτά φτερά και τή βάση του, πάνω στον οποίο τοποθετούνταν τό Ευαγγέλιο. Η χρήση του αετού σ' αυτή τή θέση του άμβωνα είναι συχνή κατά τήν τουρκοκρατία κι αποτελεί δυτικό δάνειο· συμβόλιζε τή θεία έμπνευση των Ευαγγελίων⁽⁵³⁾. Η βάση, πάνω στην οποία στηριζόταν ο αετός, ήταν επιβλητική κι απηχούσε τήν έντονη επίδραση τής τέχνης του μπαρόκ. Βρισκό-

ταν στή νότια πλευρά του άμβωνα και είχε τρεις απολήξεις απ' τίσ οποίες η μεσαία, που στήριζε τόν αετό, ήταν ευρύτερη· στίς δύο πλάγιες στηρίζονταν δύο μικροί αετοί (;), που ήταν στραμμένοι πρός τό μεγάλο αετό, στό κέντρο. Όλη αυτή η σύνθεση περιβαλλόταν από δύο μεγαλόσωμους αγγέλους με μεγάλα ανοικτά φτερά που πατούσαν σε βάθρο, ενώ μέ τό ένα τους χέρι κρατούσαν από ένα μεγάλο κερί.

ε') Τό παγκάρι του ναού, που βρισκόταν δεξιά του εισερχομένου από τή δυτική πόρτα, είχε εντυπωσιάσει τόσο πολύ τόν Λαμπάκη, κατά τήν επίσκεψή του στην πόλη, ώστε του αφιέρωσε ιδιαίτερη φωτογραφία (φωτ.3) και στην αναφορά του σ' αυτό τό χαρακτηρίζει «λαμπράς τέχνης»⁽⁵⁴⁾.

Ήταν ένα πραγματικά έντονα σκαλισμένο έργο σε βαθύ ανάγλυφο, με πλούσια ζωική και φυτική διακόσμηση. Ήταν εξαιρετικά επηρεασμένο από τήν τέχνη του μπαρόκ και τήν οικιακή λαϊκή ξυλογλυπτική⁽⁵⁵⁾ και σ' αυτό διέφε-

Φωτ. 3. Αίνος. Τό παγκάρι του ναού τής Αγίας Κυριακής. (Φωτ. Γ. Λαμπάκη 1902, Αρχείο Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών)

ρε πάρα πολύ από τὰ υπόλοιπα ξυλόγλυπτα τού ναού, κάτι που συνηθιζόταν στα παγκάρια τών ναών τής τουρκοκρατίας ⁽⁵⁶⁾. Η όλη διακόσμηση, καθώς και ο τρόπος σκαλίσματος σέ βαθύ ανάγλυφο, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τὸ παγκάρι καὶ τὰ στασιδία τών επιτρόπων ἦταν νεώτερα τών υπόλοιπων ξυλόγλυπτων τού ναού, ἴσως τού τέλους τού 18ου ἢ τών αρχών τού 19ου αι.

Τὸ παγκάρι ἦταν ορθογώνιο καὶ ἡ κύρια ὄψη του αποτελούνταν ἀπὸ μιά πλατιά διακοσμητική ζώνη, ἐνῶ κάτω ἀπ' αὐτὴ υπήρχαν δύο ορθογώνια θωράκια που χωρίζονταν ἀπὸ ἓνα τρίτο στενόμακρο. Η διακόσμηση τής πάνω ζώνης εἶχε ὡς κέντρο ἓνα θυρεομόρφο εικονίδιο, που ἦταν κοσμημένο μὲ ἓναν ἀνθοφόρο καὶ φυλλοφόρο βλαστό. Δεξιά κι ἀριστερά του στέκονταν μὲ σηκωμένο τὸ ἐμπρὸς δεξιὸ τους πόδι δύο ἀντῶποι γρύπες. Ἀπὸ τὰ φτερά τού καθενὸς ἀπλωνόταν ἐλικοειδῶς ἓνας συστρεφόμενος κλάδος, που δημιουργοῦσε μὲ τὰ σαρκώδη φύλλα του δύο σχεδὸν κυκλικά διάχωρα, που κοσμοῦνταν μὲ τέσσερα πολυπέταλα ἀνθη, που ἐβγαίνουν ἀπὸ τὸν κλάδο αὐτό. Στὶς γωνίες υπήρχε ἀπὸ ἓνα ὄρθιος αετὸς μὲ κλειστά φτερά.

Τὰ θωράκια τής κάτω ζώνης οριοθετοῦνταν στὶς κάθετες πλευρὲς ἀπὸ τέσσερις - ἀπὸ δύο σέ κάθε θωράκιο - στύλους, που εἶχαν ἐντελῶς διακοσμητικὸ χαρακτήρα. Στὸ πάνω τους τμήμα υπήρχε μιά γυναικεία μορφή, που κρατοῦσε μὲ τὰ δύο τῆς χέρια δύο ἀνθη. Κάτω ἀπ' αὐτὴν υπήρχε μιά σειρά ἀπὸ σαρκώδη φύλλα ἀκανθας, που δημιουργοῦσαν δύο κύκλους, ἐνῶ κατέληγε κάτω σέ δύο φούντες. Τὰ θωράκια αὐτὰ πλαισιώνονταν ἀπὸ μιά σειρά ἀνθοφόρων βλαστών. Τὸ ἐσωτερικὸ τών θωρακίων ἦταν διακοσμημένο μὲ ρόμβους ἐνταγμένους σ' ἓνα ορθογώνιο σχῆμα κι εἶχαν διακόσμηση ἀπὸ ρόδακες.

Οἱ πλάτες τών στασιδίων τών επιτρόπων πίσω ἀπὸ τὸ παγκάρι ἦταν κι αὐτὲς πλούσια καὶ πανομοιότυπα μὲ τὰ θωράκια τού παγκαρίου διακοσμημένες μὲ ορθογώνια σχήματα, μέσα στὰ οποία ἐντάσσονταν ρόμβοι. Τὰ τέσσερα στασιδία χωρίζονταν μεταξὺ τους ἀπὸ ὄρθια πτηνά, ἴσως περιστέρια, πάνω στὰ κεφάλια τών οποίων στηρίζονταν βαρεῖς κιλλίβαντες.

στ') Ὁ δεσποτικὸς θρόνος δυστυχῶς δὲ μᾶς ἔχει διασωθεῖ, οὔτε ὑπάρχει φωτογραφία του

κι εἶται δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε πὼς ἦταν. Θὰ πρέπει πάντως νὰ ἐμοιάζε, στὶς βασικὲς του γραμμὲς, μὲ τὸ δεσποτικὸ θρόνο που φυλάσσεται στὸ ἐκκλησιαστικὸ μουσεῖο Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ὁ οποίος προέρχεται ἀπὸ τὴν Αἴνο· εἶναι μάλιστα τής ἴδιας σχεδὸν ἐποχῆς (1751) ⁽⁵⁷⁾. Ὁ δεσποτικὸς θρόνος τής Ἁγίας Κυριακῆς εἶχε μιά εἰκόνα τού Χριστοῦ ἀρχιερέα μὲ τὴν ἐπιγραφή: IC XC O BACIAEYC TΩN BACIAEYONTΩN / KAI MEGAC APXIEPEYC κι εἶχε ἀφιερῶθαι ἀπὸ τὴ συντεχνία τών γεωργῶν τής πόλεως, τὸ 1774, ὅπως ἀνέφερε ἡ ἀφιερῶτική ἐπιγραφή κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα: + διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάνης τών εὐσεβεστάτων καὶ εὐλογημένων γεωργῶν καὶ τουρκικότερα ριντζηπέριδων ἀψοδ' ὦ Δεκεβρ. δ' Ἀ[ν]ς (= Ἀναστάσιος) ⁽⁵⁸⁾ κι ἦταν ἔργο κι αὐτὴ τού ἀγιογράφου Ἀναστασίου.

ξ') Μέσα στὸ ναὸ πρέπει νὰ υπήρχε ἄλλο ἓνα προσκυνητᾶρι, ἀφιέρωμα τής συντεχνίας τών κηπουρῶν στὸ ναὸ τὸ 1782, ὅπως ἀνέφερε σχετικὴ ἐπιγραφή στὴν πίσω πλευρά: + Διὰ συνδρομῆς καὶ δαπά / νης τῶν εὐσεβε / στάτων κηπουρῶν καὶ τουρκικότε / ρα Μπαγτζεβάνιδων - ἀψιβ' Ἀπριλίου ⁽⁵⁹⁾. Αὐτὸ πρέπει νὰ βρισκόταν στὴν εἴσοδο τού ναοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε κι αὐτὸ σώθηκε, οὔτε ὑπάρχει φωτογραφία του, γιὰ νὰ ξέρουμε πὼς ἦταν. Ἐντύπωση κάνει τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ ὁ Λαμπάκης τὸ περιγράφει ὡς ξυλόγλυπτο ⁽⁶⁰⁾, ὁ Λαμπουσιάδης, που ἐπισκέφθηκε τὸ ναὸ σχεδὸν εἴκοσι χρόνια ἀργότερα, περιγράφει ἓνα προσκυνητᾶρι χωνευτὸ ⁽⁶¹⁾. Ἄραγε ἀναφέρεται στὸ ἴδιο ἢ - καὶ τὸ πιθανότερο - σέ κάποιον ἄλλο, που προστέθηκε στὸ ναὸ μετὰ τὴν ἐπίσκεψη τού Λαμπάκη ἢ που υπήρχε, ἀλλὰ ὁ λαμπάκης δὲν τὸ πρόσεξε; Δὲν αποκλείεται βέβαια νὰ εἶναι λάθος καταγραφή ἀπὸ τὸν Λαμπουσιάδη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σταθερὰ ξυλόγλυπτα υπήρχαν στὸ ναὸ καὶ φορητὰ ξυλόγλυπτα ἐξαιρετικῆς τέχνης, ὅπως ἦταν οἱ ξυλόγλυπτοι λαμπαδοστάτες, που χρησιμοποιοῦνταν κατὰ τὶς λιτανεῖες. Στὴ φωτογραφία τού ἐσωτερικοῦ τού ναοῦ (φωτ.2) διακρίνεται ἓνας ἀπ' αὐτοῦς· ἦταν τοποθετημένος ἀριστερά ἀπὸ τὸ προσκυνητᾶρι τής Ἁγίας Κυριακῆς, πίσω ἀπὸ τὰ στασιδία. Η γλυπτὴ του διακόσμηση εἶναι ἐξαιρετικὴ καὶ μοιάζει πάρα πολὺ μ' αὐτὴ τού προσκυνηταρίου, πρέπει συνεπῶς νὰ ἦταν σύγχρονος μ' αὐτό.

Η κωνικὴ του βάση εἶχε φυτικὴ διακόσμη-

ση και χωριζόταν σε τριγωνικά τμήματα από κάποια ολόγλυφα μυθικά όντα. Τό κύριο σώμα του ήταν εξαγωνικό κι είχε διάφορα εικονίδια αγίων, που χωρίζονταν από ολόγλυφες γυμνόστηθες γοργόνες, όπως αυτές του προσκυνηταριού. Πάνω και κάτω από τὰ εικονίδια υπήρχαν ελλειψοειδείς οπές για νά βγαίνει τό φώς και ο καπνός, ενώ ως επίστεψη είχε έναν θόλο, όμοιο ακριβώς μέ τόν κεντρικό θόλο τού προσκυνηταριού.

Ο ναός διέθετε επίσης εξαιρετικής τέχνης χωνευτά αντικείμενα. Αντικείμενα δηλαδή κατασκευασμένα από ξύλο, η διακόσμηση όμως τών οποίων γινόταν μέ τήν ενθετική τεχνική. Τά διάφορα θέματα δηλαδή δημιουργούνταν από τή σύνθεση μικρών κομματιών από φιλντίσι, κόκκαλο, σεντέφι (μάργαρο), ανοιχτόχρωμο ξύλο κ.λπ., που κολλούνταν μέσα σε αβαθείς υποδοχές που είχαν χαραχθεί στό ξύλο ⁽⁶²⁾. Στή φωτογραφία τού Λαμπάκη (φω.2) διακρίνεται ένα από αυτά. Είναι ένα εξαγωνικό αναλόγιο για τούς ψάλτες μέ πλούσια φυτική και γεωμετρική διακόσμηση. Πρέπει νά υπήρχε ένα παρόμοιο αναλόγιο στην απέναντι πλευρά τού ναού. Στό σκευοφυλάκιό τού ναού φυλασσόταν επίσης ένα δισκέλιο, ένα βάθρο δηλαδή μέ δυό σκέλη, μέ τήν επιγραφή: + ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ. ΑΙΝΟΣ. ΕΝ ΕΤΙΕΙ 1785 ⁽⁶³⁾. Ο Λαμπάκης, εντυπωσιασμένος από τήν τέχνη του τό χαρακτηρίζει: «έξοχου χριστιανικής τέχνης, άξιον άληθώς διά τήν καθόλου ιστοριαν τής τέχνης» ⁽⁶⁴⁾.

Στό ναό βέβαια υπήρχαν κι άλλα πολλά αντικείμενα αρκετά αξιόλογα, όπως εικόνες ⁽⁶⁵⁾, ένας αργυρός σταυρός λιτανείας (φωτ.3), πολυέλαιοι, κατήλια, μανουάλια (φωτ.3), μιά χρυσοκέντητη σταύρωση ⁽⁶⁶⁾ κ.ά., για τὰ οποία βέβαια δέν είναι δυνατόν νά γίνει λόγος στό σύντομο αυτό άρθρο.

Τό άρθρο αυτό είχε ως σκοπό νά δώσει μιά πρώτη εικόνα τού πλούτου και τής σημασίας τού ναού τής Αγίας Κυριακής, δίνοντας έμφαση στά πολύ ενδιαφέροντα ξυλόγλυπτα σύνολά του, χωρίς όμως νά κάνει εις βάθος ανάλυσή τους. Ήδη ετοιμάζεται διεξοδική μελέτη τού ναού και τών κειμηλίων του - υπαρχόντων και χαμένων - η οποία ελπίζουμε νά δει σύντομα τό φώς τής δημοσιότητας. Για νά μίν ξεχνάμε...

Σημειώσεις

1. Γ. Λαμπάκη, Περιηγήσεις, Δ.Χ.Α.Ε. Η' (1908), σ. 4

2. Εντυπωσιασμένος από τήν πληθώρα τών ναών τής πόλεως φαίνεται και ο μελετητής τής Αίνου, ιστορικός Β. Μυστακίδης, που αναφέρει σχετικά: «Έκείνο τό όποϊον εις τόν επισκέπτην τής πόλεως άισθησιν ένεποιεί ησαν ... ή πληθός τών εκκλησιών, όλων σχεδόν Βυζαντινης έποχης, παρεκκλήσια, έξωκλήσια, εϋκτήρια, μονών κελλία, μετόχια». [Β.Α. Μυστακίδου, Ένια Αΐνια, Θρακικά Β' (1929), σ. 48].

3. Βλ. σχετικά: Γ. Λαμπάκη, ό.π., 4-28, 'Α.Θ. Σαμοθράκη, 'Η Αΐνος και αι εκκλησΐαι της, Θρακικά ΙΘ' (1944), σ. 9-38 και Θ. Παπαζώτου, Σχεδιάγραμμα περι τών μνημείων τής Αίνου, Θρακική επετηρίδα Θ' (1992 - 94), σ. 87-123.

4. Ο Γ. Λαμπουσιάδης, που περιηγήθηκε τήν Ανατολική Θράκη, κατά τή διάρκεια τής ελληνικής κατοχής τής (1920 - 1922), ως συνοδός τού εφόρου αρχαιοτήτων Ν. Παπαδάκη, αναφέρει ότι η Αίνος, στην εποχή τής ακμής της, είχε 70 - 72 εκκλησίες, πολλές από τίς οποίες ήταν ιδιωτικές. [Γ. Λαμπουσιάδου, 'Όδοιπορικό, Θρακικά ΙΕ' (1941), σ. 119 και 123].

5. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 10.

6. Οι υπ' αριθμόν 3426 και 3427, τὰ αρνητικά τών οποίων φυλάσσονται σήμερα στό βυζαντινό μουσείο Αθηνών, όπου είναι η έδρα τής Χ.Α.Ε., που είχε ιδρύσει ο Λαμπάκης.

7. Γ. Λαμπουσιάδου, ό.π., σ. 123.

8. ό.π., σ. 131

9. Προφορική μαρτυρία τής κας Δ. Πολίτου, από τήν Αίνο. Πρέπει λοιπόν νά αποκλειστεί η υπόθεση τού Θ. Παπαζώτου (ό.π., σ. 116) ότι ο ναός βρισκόταν στόν Κάτω Μαχαλά.

10. Β.Α. Μυστακίδη, Θρακικά, Θρακικά Γ' (1932), σ. 52 και 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 16.

11. Πληροφορία τής κας Δ. Πολίτου.

12. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 9.

13. Έλ. Δεληγάννη - Δωροή, Έπιβίωση τής βυζαντινης και νέες μορφές τής μεταβυζαντινης αρχιτεκτονικής, 'Αθήνα 1993 [Όψεις τής βυζαντινης κοινωνίας 14], σ. 57 - 58 και Χ. Θ. Μπούρα, 'Ο αρχιτεκτονικός τύπος τής βασιλικής κατά τήν τουρκοκρατία και ό Πατριάρχης Καλλίνικος, Έκκλησίες στην Έλλάδα μετά τήν Άλωση, 'Αθήνα 1979, σ. 166.

14. Γ. Λαμπάκη, ό.π., 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 14 και Θ. Παπαζώτου, ό.π.

15. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 9 - 10 και Θ. Παπαζώτου, ό.π.

16. ό.π.

17. Βλ. π.χ. τό καθολικό τής Μονής Σινά ('Αθ. Παλιούρα, 'Ιερά Μονή Σινά, έκδοση 'Ι. Μονής Σινά, 1985, εικ. 68).

18. Δημ. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, "Πρόοδος" και "Συντήρηση" στό πεδίο τής εκκλησιαστικής και θρησκευτικής ζωγραφικής, ή περίπτωση τού 18ου

αίωνα, 'Αθήνα 1993 [Όψεις της βυζαντινής κοινωνίας - 13], σ. 38.

19. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 12.

20. Βλ. παραπάνω, σ. 49 του παρόντος άρθρου, τό θαυμασμό του Γ. Λαμπάκη γι' αυτά.

21. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 12 και Γ. Λαμπουσιάδου, ό.π., σ. 124.

22. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 11 - 12.

23. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 11, 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, Τό εκκλησιαστικό μουσείο και οι παλαιές εκκλησίες, 'Αλεξανδρούπολη 1978, σ. 5 (βλ. την εικ. στο οπισθόφυλλο) και Θ. Παπαζώτου, ό.π.

24. Γ. Λαμπάκη, ό.π., Αχ. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 16, 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 12 - 13 (εικ. 17, 19 - 22) και Θ. Παπαζώτου, ό.π.

25. Μ. Χατζηδάκη, 'Ελληνες ζωγράφοι μετά την άλωση (1450 - 1830), τ. 1, 'Αθήνα 1987 [Κέντρο νεοελληνικών έρευνών Ε.Ι.Ε. 33], σ. 167.

26. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 6, Θ. Παπαζώτου, ό.π., σ. 118.

27. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 11, 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 18 (εικ. 31), Θ. Παπαζώτου, ό.π.

28. Γ. Λαμπάκη, ό.π., 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 6 (εικ. 6)

29. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 26, Θ. Παπαζώτου, ό.π., σ. 104.

30. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 11, Θ. Παπαζώτου, ό.π., σ. 116.

31. Γ. Λαμπάκη, ό.π., 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 15, 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 28 (εικ. 54), Θ. Παπαζώτου, ό.π.

32. Γ. Λαμπάκη, ό.π., Θ. Παπαζώτου, ό.π., σ. 117.

33. ό.π.

34. Γ. Λαμπάκη, ό.π., 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 25 (εικ. 46), Θ. Παπαζώτου, ό.π.

35. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 7, Θ. Παπαζώτου, ό.π., σ. 119.

36. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 12.

37. 'Ε. Τσαπαρλή, Ξυλόγλυπτα τέμπλα 'Ηπείρου 17ου - α' ήμισος 18ου αϊ., 'Αθήνα 1980, σ. 150 - 151.

38. 'Α. Ξυγγόπουλου, Σχεδίασμα ιστορίας της θρησκευτικής ζωγραφικής μετά την άλωση, 'Αθήνα 1957, [Βιβλιοθήκη της έν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας, 10], σ. 245.

39. Κ. Καλοκύρη, 'Εξέχοντα μεταβυζαντινά τέμπλα του 'Αγίου Όρους, Μελετήματα χριστιανικής αρχαιολογίας και τέχνης, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 200.

40. Στ. Παπαδάκη - Οεκλαντ, Το άγιο Μανδύλι ως τό νέο σύμβολο σέ ένα αρχαίο εικονογραφικό σχήμα, Δ.Χ.Α.Ε., περ. Δ. τ. ΙΔ' (1987 - 88), σ. 284.

41. Βλ. σχετικά: Του έν άγίοις πατρός ήμών 'Επιφανίου επισκόπου Κωνσταντίας Κύπρου, εις τόν Φυσιολόγον τόν διεξεθόντα περί της έκάστου φύσεως τών θηρίων τε και τών πετεινών, Ρ.Γ. 43, 524 - 525.

42. Κ. Μακρή, Ξυλόγλυπτική, στόν τόμο γιά τό Νεοελληνική χειροτεχνία, έκδοση τής Εθνικής Τράπεζας τής Ελλάδος, 1969, σ. 51.

43. Κ. Καλοκύρη, ό.π. Γιά τό ύψος του τέμπλου και τίς ρωσικές επιδράσεις γενικά στην ελληνική ξυλόγλυπτική βλ. και 'Ε. Τσαπαρλή, ό.π., σ. 93 - 94 και 170 - 171 και Μ. Χατζηδάκη, Εικόνες επιστυλίου από τό 'Αγιον Όρος, Δ.Χ.Α.Ε. περ. Δ', τόμ. Δ' (1964 - 1965), σ. 385.

44. Κ. Καλοκύρη, ό.π.

45. Κ. Α. Μακρή, 'Εκκλησιαστικά ξυλόγλυπτα, 'Αθήνα 1982, σ. 11.

46. Γ. Λαμπάκη, ό.π.

47. ό.π., Μ. Χατζηδάκη, 'Ελληνες ζωγράφοι μετά την άλωση (1450 - 1830), σ. 165.

48. 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 5 (εικ. 4).

49. Γ. Λαμπάκη, ό.π., Γ. Λαμπουσιάδου, ό.π., 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 13 - 14.

50. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 5.

51. ό.π., σ. 12.

52. ό.π., 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 16.

53. G. Ferguson, Signs and symbols in christian art, Oxford 1961, σ. 17.

54. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 10. Βλ. και 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 14.

55. Κ. Α. Μακρή, ό.π., σ. 25.

56. ό.π.

57. Βλ. 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 25 - 26 (εικ. 47 και 49).

58. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 12, Β. Α. Μυστακίδη, ό.π., σ. 57, Θ. Παπαζώτου, ό.π., σ. 117.

59. Γ. Λαμπάκη, ό.π., Β. Α. Μυστακίδη, ό.π.

60. ό.π.

61. «Τό παγγάρι ώραϊον, ώραϊότερον δέ τό Προσκυνητάριον μέ ώραϊα κανονικά σχέδια έκ μαργάρου» (Γ. Λαμπουσιάδου, ό.π.)

62. Γιά τήν τεχνική και τήν καταγωγή της από τήν ισλαμική τέχνη βλ. Κ. Μακρή, ό.π., σ. 21 - 22 και του ίδιου, τό λήμμα Ξυλόγλυπτική, στόν τόμο Νεοελληνική χειροτεχνία, έκδοση τής Εθνικής Τράπεζας τής Ελλάδος, 1969, σ. 75.

63. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 13, 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π.

64. ό.π.

65. Μιά πολύ σημαντική και ιστορική εικόνα ήταν αυτή του Αγίου Στεφάνου, έργο του 1788, αφιέρωμα ενός προύχοντα Λινίτου, του Στεφάνου, που απαγχονίσθηκε στην Αδριανούπολη από τούς Τούρκους στίς 17/4/1821 [βλ. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 12, 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 15, Σαμίδου, 'Επιγραφαι Αίνου, Θρακικά Β' (1929), σ. 279, 'Ανθ. Δ. Ρούσσα, ό.π., σ. 18 - 19 (εικ. 33), Μ. Κούκου, Οι Θράκες στους αγώνες του '21, Θρακική επετηρίδα, Β' (1981), σ. 137].

66. Γ. Λαμπάκη, ό.π., σ. 13, 'Α. Θ. Σαμοθράκη, ό.π., σ. 16.

□

Ἡ Μονή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος στήν Αἶνο

τοῦ Ἀποστόλου Μπαμπάλα

Τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος βρίσκεται σήμερα ἐρειπωμένο κοντὰ στὸ χωριὸ Μαῖστρος καὶ ὑπαγόταν στὴν διοίκηση τῆς Αἶνου. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Αἶνο περί τὰ 1.500 μέτρα καὶ ὅταν γιόρταζε γινόταν μεγάλο πανηγύρι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά. Βρίσκεται τώρα στὴν τουρκοκρατούμενη Ἀνατολικὴ Θράκη. [Γιὰ τὴν ἱστορία, θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη παραχωρήθηκε στοὺς Τούρκους ἀπὸ τοὺς Γάλλους (συμιάχους μας!) λὲς καὶ πώλησαν κανένα χωράφι τους. Ἡ συμφωνία ὑπεγράφη ἐπάνω στὸ γαλλικὸ βωρητικὸ Ρισελιέ, πού ἦταν ἀγκυροβολημένο στὴ θρακικὴ πόλη Ραιδεστό].

Τὸ 1909 διορίσθηκε ἡγούμενος τὸ μοναστήρι ὁ ἱερομόναχος Σοφρώνιος, ἀπὸ τὴν Ἱερά Μητρόπολη Αἶνου - Δεδέαγατς (ἔτσι λεγόταν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ Ἀλεξανδρούπολη).

Μετά τὴν παράδοση τῆς Ἀνατ. Θράκης στοὺς Τούρκους, ἄρχισε ἡ ἐκκένωσή της ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ στοιχείο. Ὁ πληθυσμὸς της ἄρχισε νὰ φεύγει μὲ ὅ,τι μέσον εὑρίσκει.

Ἐτσι καὶ ὁ πατὴρ Σοφρώνιος πήρε τὰ προσωπικά του πράγματα καὶ μίαν εἰκόνα τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, τὰ φόρτωσε στὸν γάιδαρο, πέρασε τὸν ποταμὸ Ἐβρο καὶ βαδίζοντας ἔφθασε στὸ χωριὸ Παλαγία, ὅπου

Ἑλληνικὸν Ἀρρεναγωγεῖον Αἶνου, 1910

καί ἐγκαταστάθηκε.

Οἱ χωριανοὶ τίμησαν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα ποὺ ἔφερε ὁ ἱερομόναχος ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ ἔκτισαν ἐκκλησίαι στὸ ὄνομά του. Στὸ κτίσιμο πρωτοστάτησε ὁ αἰμίμητος Ξενιτίδης, πατέρας τοῦ σημερινοῦ γιατροῦ Ξενιτίδη, ποὺ ὑπηρετεῖ στὸ Κρατικὸ Νοσοκομεῖο Ἀλεξανδρουπόλεως.

Παραθέτω παρακάτω τὸν «Κατάλογο τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπαρχόντων ἀντικειμένων» (διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ κειμένου), τὸν ὁποῖο παρέδωσα καὶ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος ὡς ἐνθύμιον. Ἄς τὰ διαβάζουν αὐτὰ οἱ ἐπερχόμενοι γιὰ νὰ μὴ λησμονηθοῦν ποτέ οἱ χαμένες πατρίδες μας...

«Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπαρχόντων ἀντικειμένων

α´) Ζῶναι

Μία ἀσημένια καὶ μαλαματοκαπνιζμένη, μία σιντιφένια καὶ τρεῖς (3) ἕτεροι χρυσαὶ χωρὶς θυλόματα.

β´) Φιλόνια

Ἐν ὀλόχρυσον μὲ μαῦρα, Ἐν χρυσομέταξον, Ἐν μεταξωτὸν κόκκινον, Ἐν μεταξωτὸν ἄσπρον, Ἐν μεταξωτὸν ἄσπρον καὶ μύρικον λωροτὸν, Ἐν χρυσομέταξον, Ἐν μεταξωτὸν μαῦρον βαμμένον, Τέσσαρα τσιτένια, Τέσσαρα ἄσπρα καλοκερινά.

γ´) Στιχάρια

Ἐν χρυσομέταξον, Τρία μεταξωτά, Ἐν κυπριώτικον, Δύο τσίτινα.

δ´) Πετραχείλια

Τρία χρυσομέταξα, Ἐν κατηφεδένιο κό(...) καὶ δέκα παλαιὰ διαφόρων εἰδῶν.

ε´) Ἐπιμάνηκα

Δώδεκα ζεύγη, παλαιὰ διαφόρων εἰδῶν.

στ´) Καλύμματα

Δέκα ἕξ ἕξ ὧν τὰ τρία μεταξωτὰ πράσινα.

ζ´) Εἰκόνες

Δύο, τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος καὶ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς.

η´) Ποδιαί, δέκα. Ἐν θυμιατήριον ἄργυρον, Ἐν δισκοπότηρον ἄργυρον μαλαματοκαπνιζμένον, Ἐν δισκάριον, Εἰς ἀστερίσκος, Μία λαβίς. Μία λόγχη ἄργυρᾶ, Ἐν δισκάριον χαλκοῦν τοῦ ἱεροῦ βήματος, Δύο δισκάρια χάλκινα τοῦ παγκαρίου, Τέσσαρα σαμδάνια ὀρειχάλκινα, Δύο κωτία Ἁγ. λείψανα ἄργυρᾶ.

θ´) Βιβλία

Δώδεκα μηνιαῖα, Ἐν παρακλητικόν, Ἐν τριώδιον, Ἐν Εὐαγγέλιον, Εἰς ἀπόστολος, Ἐν Ψαλτήριον, Ἐν Ὠρολόγιον.

ι´) Μπακηρικά

Δύο χαραινὰ μεγάλα, Μία μπακήρα, Εἰς πετμεζοταβάς, Δύο σινία μεγάλα, Ἐν σινίον μικρότερον, Εἰς τέντζερες χαλβατζίδικος, Δύο ταβάδες, Τρεῖς τεντζερέδες, Ἐν μπακράτσιον, Δύο καρσάβανες, Τρία ταψία, Ἐξ τελιάρια, Ἐν μαγάλιον μὲ τὸν χαζηνέ του.

ια´) Ἐν ζεδγος βώδια ἐτῶν -12-, Ἐν ἀμάξι, Ἐν ἄροτρον, Μία ὄνος μὲ πουλάρι, Μία δεκάνη.

ιβ´) Εἰκοσι κοιλῶν χωράφια καλλιεργημένα, νιάματα.

Τὰ ὡς ἄνω παρεδόθησαν τῷ Ἡγουμένῳ Σωφρονίῳ

Αἴνος 15 Ἰουνίου 1909

Ἱερομόναχος Σωφρόνιος Α. Γεωργιάδης»

Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἁγίου
Παντελεήμονος ὑπαρχόντων ἀντικειμένων.

α) Ζώδια
 ἑξὶ ἀσημένια καὶ μαγαματοειδῆ ἱμῆνη
 ἢ βιντιφένια, καὶ τρεῖς (3) ἕτερα
 ἄρσενά ἄσφραδα ἄσημια.
 β) Φελόνια
 ἓξ ὀλόφρυον μὲ μαύρα, ἓξ ἄρσομετάξον
 ἓξ μεταξωτὸν κόκκινον, ἓξ μεταξωτὸν ἴσθρον
 ἓξ μεταξωτὸν ἄσφρον καὶ κόκκινον χρωστὸν
 ἓξ ἄρσομετάξον, ἓξ μεταξωτὸν μαύρον
 βαμμένον, ἑξ ἄρσενά τεύχενια, ἑξ ἄρσενά
 ἰσθρα κακοκερινά.
 γ) Ξιχαρία
 ἓξ ἄρσομετάξον, ἑξ ἄρσενά μεταξωτά
 ἓξ ὑπορώτιμον, δύο τεύχενια
 δ) Ξυετραχειδία
 ἑξ ἄρσομετάξον, ἓξ κατηγεδένιον κό-
 κκινόν καὶ δύο θαλαίᾳ διαφόρων ειδῶν.
 ε) Ξωιδάθηνα
 δύο καὶ ἑξ ἄρσενά θαλαίᾳ διαφόρων ειδῶν.
 ς) Χαλύματα
 ἑξ ἄρσενά ἑξ ἴσθρων καὶ τρία μεταξωτά
 ἄσημια
 ζ) Ξιμόνες
 ἑξ ἄρσενά τῶν ἁγίων Παντελεήμονος καὶ τῆς εὐ-
 παρσένης.

η) Πλοδαί, δύο, ἓξ ἄρσομετάξον ἄρσενον
 ἓξ δίκωποτον ἄρσενον μαγαματοειδῆ ἱμῆνη
 ἓξ δίκωποτον, ἓξ ἀσφραδία, ἑξ ἄρσενά
 ἑξ ἄρσενά ἄρσενά, ἓξ δίκωποτον χαμμοῦν τῶν ἱερῶν
 ῥήματος, δύο δίκωποτα χαμμοῦν τῶν ἱερῶν,
 ἑξ ἄρσενά ἄρσενά ἄρσενά, δύο κωκία.
 θ) Πειψατά ἄρσενά.
 ι) Βιβλία
 δύο βιβλία ἁγία, ἓξ ἄρσομετάξον, ἓξ
 ἑξ ἄρσενά, ἓξ ἑξ ἄρσενά, ἓξ ἀσφραδία, ἓξ
 ἑξ ἄρσενά, ἓξ ἄρσομετάξον.
 ια) Μασουρία
 δύο ἁγία μεγάλα, ἑξ ἁγία μικρά, ἓξ
 ἁγία μικρά, δύο βιντιφένια, ἓξ βιντιφένια
 μικρότερα, ἓξ κέντηρες θαλαίᾳ, δύο
 θαλαίᾳ, ἓξ κέντηρες, ἓξ ἁγία ἁγία
 δύο ἁγία, ἑξ ἁγία, ἓξ ἁγία, ἓξ
 ἁγία μετὰ τὸν ἁγία του. ἑξ ἁγία
 ιβ) ἑξ ἁγία δύο ἁγία ἁγία, ἓξ ἁγία
 ἓξ ἁγία, ἑξ ἁγία μετὰ τὸν ἁγία, ἑξ ἁγία
 ἁγία
 ιγ) ἑξ ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία
 ἁγία, ἁγία ἁγία.

ἑξ ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία
 ἁγία 15 ἁγία ἁγία
 ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία ἁγία

Η Αίνος

τού Αθανασίου Μανιά*

Στά ψηλώματα τής άλλης όχθης τού Έβρου ποταμού ακουμπά νωχελικά τά νώτα τής η αρχαιότερη πόλη τής Θράκης, η Αίνος, καθρεφτίζεται φιλάρεσκα στόν καθρέφτη τής λιμνοθάλασσας Λαμπί και βρέχει τά πόδια στά νερά τού μυθολογικού ποταμού, που ήρεμα γλιστρούν, παρασύροντας και τά γόνιμα χώματα τής Θράκης πρός τό Αιγαίο πέλαγος, λές και θέλουν νά τήν ενώσουν μέ τήν αντικρυνή τής Σαμοθράκη. Και τό αποκαλώ μυθολογικό τό ποτάμι αυτό, γιατί τό σημερινό του όνομα τό πήρε απ' τόν γιό τού Κάσσανδρου, μυθικού βασιλιά τής Θράκης, τόν Έβρο, που πνίγηκε στά νερά τού Ρόμβου, όπως λεγότανε παλαιότερα τό ποτάμι, φεύγοντας τήν οργή και τήν καταδίωξη τού πατέρα του, στόν οποίο τόν διέβαλε η μητριά του, που τόν είχε ερωτευθεί, γιατί αρνήθηκε τόν έρωτά τής, είτε από εκδίκηση είτε γιατί φοβήθηκε μήπως φανερώσει στόν βασιλιά πατέρα του τό βδελυρό αμάρτημά τής. Στίς όχθες τού ίδιου αυτού ποταμού οι Βάκχες κατακρεούρησαν τόν Ορφέα και έρριξαν στά νερά του τά μέλη του, τή λύρα του και τήν κεφαλή του, εκδικούμενες και αυτές τήν περιφρόνηση τού απαρηγόρητου από τό χαμό τής λατρευτής του Ευρυδίκης Ορφέα, πρός τίς μαινάδες γυναίκες τής Θράκης.

Στήν αριστερή, λοιπόν, τήν ανατολική όχθη τών εκβολών τού μυθολογικού ποταμού κείται η Αίνος η πολυύμηνη, η Αίνος η πολύπαθη, που τής ιστορίας τής η αρχή βυθίζεται στήν αχλή τής μυθολογικής εποχής, τών προομηρικών χρόνων, μά η πόλη σώζεται ως τά σήμερα, παρά τίς απανωτές καταστροφές τής, πικραμένη για τό ξερίζωμα από τά χώματα τής εκείνων τών παιδιών τής που τήν ανέδειξαν, τή μεγάλωσαν και τή δόξασαν στά παλιά τά χρόνια και παραπονεμένη, σέ ξένα χέρια τώρα, μέ γκρεμισμένες τίς εκκλησιές

και τά καμπαναριά τής, ερειπωμένο τό περήφανο κάστρο τής και τά μεγάλα αρχοντικά τής.

Στά χρόνια πριν από τόν Τρωικό πόλεμο, ήταν γνωστή ως Πολτυομβρία, εκ τού μυθικού βασιλιά τής Πόλτους. Η κατάληξη «βρία» στή θρακική γλώσσα σημαίνει «πόλη». Παλαιότερα αναφέρεται ως Άψινθος ή Άψυνθος, η πρωτεύουσα προφανώς τής Αψινθίδος χώρας, που έκείτο ανατολικά τής και στήν οποία κατοικούσε ένα από τά παλαιότερα και ισχυρότερα θρακικά φύλα, οι Αψίνθιοι.

Κατά τόν Απολλόδωρο, ο Πόλτυς φιλοξένησε στά ανάκτορά του τόν Ηρακλή, όταν αυτός πέρασε από τήν Πολτυομβρία μετά τόν άθλο τής διάσωσης τής Ησιόνης, κόρης τού Λαομέδοντα, που ως εξιλαστήριο θύμα, ως άλλη Ιφιγένεια, είχε εκτεθεί βορά θαλασσιού κήτους για νά εξευμενισθεί η οργή τού Ποσειδώνα, ο οποίος τό είχε εξαποστείλει εναντίον τών Τρώων εξοργισθείς γιατί δέν είχε πληρωθεί τά συμφωνηθέντα για τήν ανέγερση τών τειχών τής Τροίας.

Στά χρόνια τού Τρωικού πολέμου, βασίλευε στήν Πολτυομβρία ο Πολυμήστωρ, σύμμαχος τών Τρώων και γαμβρός τού Πριάμου, σύζυγος τής κόρης του Ιλιόνης. Στήν αυλή τού Πολυμήστορος έστειλε ο Πριάμος, διαβλέπων τήν πτώση τής Τροίας, τόν νεώτερο γιό του, τόν Πολύδωρο, μέ πολλούς θησαυρούς, για νά τόν διασώσει και μέ τήν ελπίδα πως κάποτε θά μπορούσε ίσως νά εκδικηθεί τό χαμό τής Τροίας. Μετά τήν καταστροφή όμως, ο Πολυμήστωρας φέρθηκε προδοτικά, σκότωσε τόν Πολύδωρο και οικειοποιήθηκε τούς θησαυρούς. Ο μύθος αυτός θά είναι γνωστός στούς αναγνώστες από τήν τραγωδία τού Ευριπίδη «Έκάβη».

Ο Αινείας, φεύγοντας από τήν Τροία μετά

τήν καταστροφή της, είναι γνωστό ότι προσήγγισε στα θρακικά παράλια και επισκέφθηκε την Πολιτομβρία, στο κέντρο της οποίας ανήγειρε μέγα τάφο προς τιμήν του Πολυδώρου.

Έκτοτε, από τούς ομηρικούς χρόνους, επικράτησε η ονομασία Αίνος, που κατά μίαν εκδοχή συνδέεται με τό πέραςμα του Αινεία από την πόλη, οπότε ονόμασε τούς κατοίκους της Αινειάδες και εκ τού ονόματος τών κατοίκων εκλήθη και η πόλις Αίνος.

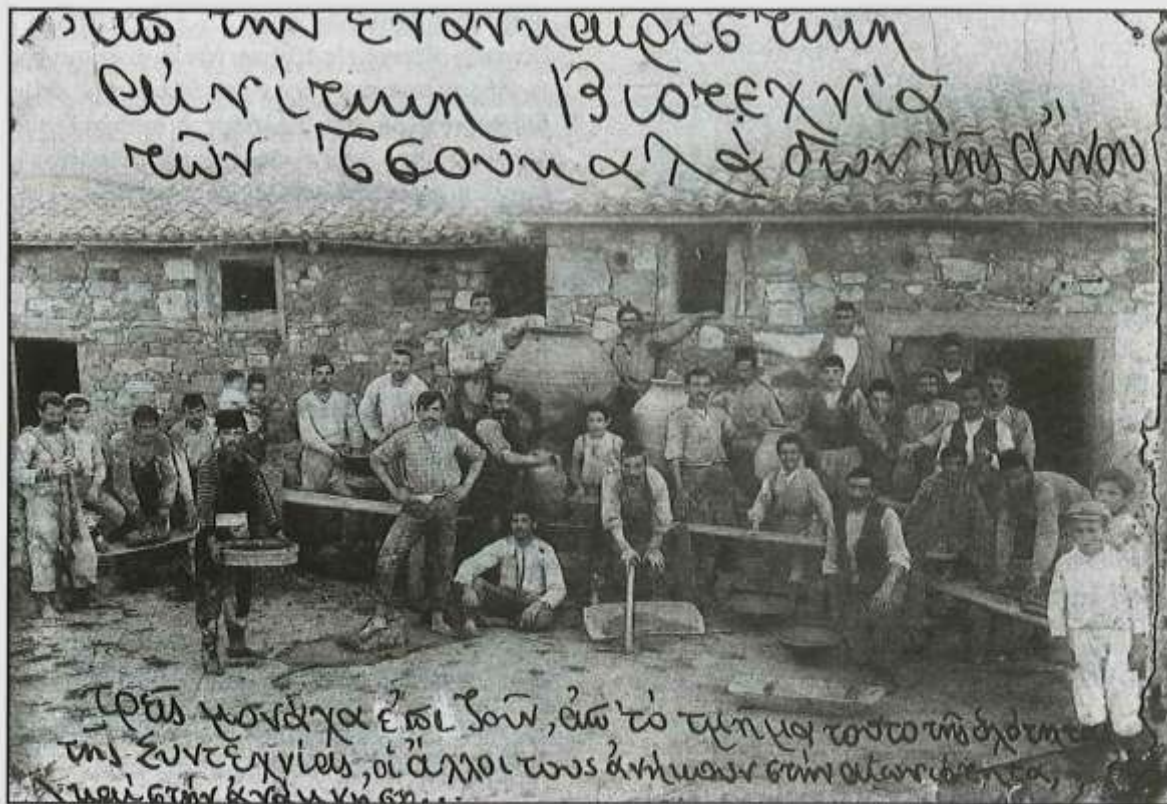
Κατά τόν Ηρόδοτο, η Αίνος ήταν αποικία αιολική και την ονομάζει «Αιολίδα πόλιν». Κατά τόν 5ο π.Χ. αι., η Αίνος ήταν μέλος τής ναυτικής ηγεμονίας τών Αθηνών, κατά δε τή Ρωμαϊκή εποχή, από τό 190 π.Χ., ήκμασε η πόλη ελεύθερη.

Στούς βυζαντινούς χρόνους υπήρξε πρωτεύουσα τής επαρχίας Ροδόπης, τού θέματος τής Θράκης, και έδρα επισκόπου από τόν 4ο αι. και από τού Λέοντος Σοφού έδρα Μητροπολίτη, κατέχουσα τήν 63η θέση στήν κλίμα-

κα τού πατριαρχικού θρόνου.

Από τήν αρχαιότητα, από τά πρώτσια ιστορικά χρόνια, ήταν περιτειχισμένη με πολύ ισχυρά τείχη, που ανακαίνισε και συμπλήρωσε ο Ιουστινιανός, για νά τήν καταστήσει και από θαλάσσης απόρθητη. Τόν 18ο αι., ακόμη και τόν 19ο, η θάλασσα έφθανε μέχρι τών τειχών τών εξωτερικών φρουριών και δίκαια μπορούσε νά εκληφθεί και ως νησίδα, καθώς περιεβάλλετο από τά νερά τής θάλασσας, τού ποταμιού και τής Στεντορίδας λίμνης, τής σημερινής Γιάλας. Έκτοτε, οι προσχώσεις άλλαξαν σημαντικά τήν εικόνα, τήν όλη εμφάνιση τής τοποθεσίας.

Στά χρόνια τής άλωσης τής Κωνσταντινουπόλεως ήταν ηγεμονία τού Παλαιμήδους Φραντζέσκου Γατελούζου, που από τό 1446 έγινε φόρου υποτελής στους Τούρκους και τού οποίου τό κράτος κατελύθη τό 1456 από τόν Μωάμεθ Β' τόν πορθητή. Επειδή κατά τήν ελεύθερη χριστιανική ηγεμονία είναι πολύ εύλογο νά κατέφυγαν σ' αυτήν πολλές βυζαντινές οικογένειες· στο γεγονός αυτό πρέ-

«Απ' τήν ενανκαιρίστικη Αινίτικη βιοτεχνία τών τσουκαλάδων τής Αίνου. Τρεις μονάχα έπιζούν, απ' τό τμήμα τούτο τής όλότητας τής Συντεχνίας, οι άλλοι τους ανήκουν στην αιωνιότητα και τήν ανάμνηση...»

πει νά αποδοθεί καί η ίδρυση στά μέσα τού 16ου αι. τού Ελληνομουσείου Αίνου, που αποτελεί μιά εντελώς ξεχωριστή περίπτωση για όλη τήν περιοχή τής Θράκης. Στο Ελληνομουσείο Αίνου δίδαξαν, στά τέλη τού 19ου αι., ο ιατροφιλόσοφος Αχιλλεύς Σαμοθράκης καί ο αξιόλογος επίσης εκπαιδευτικός Αθανάσιος Σπανός, καθώς καί ο λόγιος εκ Κωνσταντινουπόλεως Β. Μυστακίδης.

Η Αίνος ήταν γνωστή για τά περίφημα καπνιστά κεφαλόπουλα τά «Νίτικα», τό ευγευστότατο αυγοτάραχο καί τό θεοπέσιο μαύρο χαβιάρι, που προήρχετο σέ ικανές ποσότητες από τήν αλιεία τής μουρούνας στίς εκβολές τού ποταμού. Τά καλύτερα από τά προϊόντα αυτά τής αλιείας τής ήταν τά καθιερωμένα δώρα που έστελναν οι άρχοντες καί οι προύχοντες τής Αίνου στους υψηλά ισταμένους, στά Πατριαρχεία, στό Φανάρι καί στήν Υψηλή Πύλη ακόμη, όταν είχαν νά ζητήσουν κάποια εξυπηρέτηση για τήν πατρίδα τους καί ιδίως για τά σχολεία τής. Αλλά περιφημότερη καί γνωστότερη ήταν για τά πελώρια κιούπια τής, τά υπερμεγέθη πιθάρια τής, χωρητικότητας ενός κυβικού μέτρου, 750 οκάδων τουλάχιστον, τά οποία παρήγοντο αποκλειστικά, μονοπωλιακά, στά αγγειοπλαστεία τής, από τούς μοναδικούς Αινίτες μαστόρους καί από ένα πράγματι μοναδικό κοίτασμα αργίλου, που εξορύσσεται από βάθος 40 περίπου σκαλοπατιών, από τά οποία τό ανέβαζαν στήν επιφάνεια καί τό μετέφεραν στά τσουκαλαριά. Χαρακτηριστικό είναι ένα σκωπτικό ποίημα, που δημοσιεύτηκε στήν εφημερίδα τής Κωνσταντινουπόλεως «Νεολόγος», τό 1909:

*«Πήγες Βεζύρ στήν Αίνο
πούχει χώμα παινεμένο
έχει τά τσουκαλαριά
έχει καί τά πιθαργιά
που κατασκευάζουν κιούπια
καί λαγήνια καί κουρούπια.
Πάμε τό λοιπόν εκεί
νά μάς κάνουν βιαστικοί
στά τσουκαλαριά τής Αίνου
εκ πηλού καλώς ψημένου
μία κάρα μιά κορώνα
που δέν κάνουν στόν αιώνα
οι Αινίτες κεραμείς
καί πληρώνουμε εμείς».*

Στόν καιρό τού μεγάλου εθνικού ξεσηκω-

μού, η Αίνος αριθμούσε 8.000 Έλληνες κατοίκους καί στή ναυτική τής δύναμη ανήκαν 300 καράβια ιστιοφόρα μικρά καί μεγάλα που μετέφεραν σ' όλα τά καράβια τής Μεσογείου τήν πλούσια γεωργική παραγωγή τής ευφορότατης γής τής Θράκης, που έφθανε στήν Αίνο μέ τό ποτάμι που ήταν πλωτό έως τήν Αδριανούπολη καί τή Φιλιππούπολη. Οι συνθήκες αυτές είναι που ανέδειξαν τήν Αίνο τότε σέ σημαντικό για τήν εποχή εκείνη κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου.

Καί ήταν από τίς πρώτες πόλεις που κατέλυσαν τίς τουρκικές αρχές, για νά υποστεί σύντομα σκληρά αντίποινα από τόν τουρκικό στρατό που τόν Απρίλιο τού 1821 κατέλαβε τό φρούριο τών Γατελούζων καί κατέσφαξε τούς άοπλους κατοίκους τής. Ωστόσο, όσοι μπορούσαν νά φέρουν όπλα από τήν αρχή πήρανε μέρος στόν κοινό αγώνα για τήν παλιγγενεσία τού έθνους.

Στόν ονομαστικό κατάλογο που συνέταξαν τό 1832 οι παροικήσαντες στήν Ερμούπολη τής Σύρου Αινίτες, διαβάζουμε: *«Έβδομηντα τρία άτομα τό όλον (που χάθηκαν στόν αγώνα) όπου ένθνιμούμεθα πρός τό παρόν. Τούς δέ ζώντας, οίτινες είς τόν κοινόν αγώνα συνηγωνίσθησαν κατά τε ξηράν καί θάλασσαν καί είς διάφορα μέρη τής Ελλάδος διαμένοντες καί δυστυχοῦντες ἄχρι τουδε συμποσομένους είς έξακοσίους καταλιμπάνομεν ένταῦθα».*

Οι ονομαστότεροι εξ αυτών ήταν, εκτός τού Χατζηναντώνη καί τή Δόμνα Βιζβύζη, μέ τό μπρίκι τους, τήν "Καλομοίρα", καί ο Χατζή Φραντζής Κούταβος, ο γιός του Μαργαρίτης Κούταβος, ο Γιάννης Καραβέλας, ο Γρηγόρης Κομνηνού, ο Βασίλης Χριστοφόρου, ο Χατζηεμμανουήλ Τέρογλου, ο Κομνηνάκης Κομούλας κ.ά., που αναφέρονται σέ κρατικά έγγραφα, που υπάρχουν καί στά Γενικά Αρχεία τού Κράτους καί στήν Εθνική Βιβλιοθήκη καί στό Ιστορικό καί Εθνολογικό Μουσείο, που ερευνήθηκαν καί δημοσιεύτηκαν από τόν Κωνσταντίνο Διαμάντη καί άλλους, στό Αρχείο τού Θρακικού καί Λαογραφικού Θησαυρού.

Στους ήρωες αυτούς η Πατρίδα οφείλει αιώνα ευγνωμοσύνη.

17/2/96

* Επίτιμος Πρόεδρος τού Συλλόγου "Ελληνομουσείον Αίνου"

Ἡ καβουρόπιττα

τοῦ Ἰωάννη Ἀχουριώτη

Προκειμένου γιά τυρόπιττα, κασκαβαλόπιττα, κρεατ..., σπανακ... καί ὄλα τὰ εἰς -πιττα λήγοντα, ὁ καθένας ἔχει ἰδέαν τοῦ πράγματος. Ὅμως περὶ καβουρόπιττας κι' αὐτὸς ὁ Τσελεμεντές, ἂν ἐκαλεῖτο νὰ γνωμοδοτήσει, θὰ δήλωνε πλήρη ἄγνοια καί συνεπῶς ... μετεξεταστέος. Τὸ γεγονός, ὡστόσο, εἶναι ὅτι ἡ καβουρόπιττα ἀποτελοῦσε τὴν σπεσιαλιτέ καί τὸ ξεχωριστὸ πιάτο τῶν τότε καλοφαγάδων Αἰνιτῶν.

Ἄφου καί στὸν Δεσπότη παρέθεσαν κάποτε, πλὴν τῶν ἄλλων τιμητικῶν ἐδεσμάτων, καί μιὰ μεγαλοπρεπὴ καβουρόπιττα, ποῦ ἔφαγε ὁ Δεσπότης κι' εἶχε νὰ λέει.

Στὸν Σουλτάν Ἀβδούλ Χαμίτ ἔστειλαν ὡς δῶρο, ὡς ρουσφέτι, μιὰ καβουρόπιττα ἐξαιρετικῆς παρασκευῆς, ἀντὶ τούρτας ἢ πουτίγκας, γιὰ νὰ περιβάλλει τὴν Αἶνο μὲ τὴν εὐνοιά του, ὁ Πολυχρονεμένος. Κι ἂν καί οἱ Τοῦρκοι δὲν πολυτρῶνε ψαρικά, χάβαρα καί τέτοια, ἐν τούτοις ὁ Χαμίτ ἔφαγε, ἄγλειψε τὰ δάχτυλά του, ἐνθουσιάστηκε. Καί ... διέταξε νὰ κατασκευαστεῖ στὸ Ντολμὰ Μπαξέ εἰδικὴ δεξαμενὴ ἐκτροφῆς καβουριῶν, γιὰ νὰ τὰ ἔχει πρόχειρα στίς ἐκάστοτε καβουροπιττοεπιθυμίες του!

Καβουρόπιττα, λοιπόν, πολλῶν Αἰνιτῶν ἢ γαστρονομικὴ ἀδυναμία. Καί νὰ ποῦ κάποτε ἓνας θιασώτης καί ὑπέρμαχος της, ἔτσι καθὼς ἦταν χειμῶνας καιρὸς καί παγωνιά, μὴ ἔχοντας τί νὰ κάνει, κατευθύνθηκε πρὸς τὴ λίμνη Λαμπί καί ἐν τῷ ἄμα γέμισε ἓνα καλάθι ἀλίευμα, ἔτσι καθὼς ἦταν παγωμένα καί τὰ πέταξαν γιαλὸ τῆς λίμνης τὰ νερά. Καί τὰ προσκόμισε στὴ γυναῖκα του, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τοῦ τὰ φιαῖσει μιὰ καβουρόπιττα.

Θορυβήθηκε γιὰ μιὰ στιγμή ἡ δόλια - νιόπαντρη ἦταν, δὲν κατεῖχε καί πολλὰ πράγματα - ἐν τούτοις ντράπηκε νὰ δηλώσει ἄγνοια, ἔτσι καθὼς ἦταν καί λιγάκι σέρτης. Ἐφυγε κείνος γιὰ τὸν καφενέ, ἐνῶ ἡ ἡρωίδα μας περιέπεσε σὲ συλλογὴ μεγάλη.

Ἄλλο πάλι τοῦτο. Καβουρόπιττα, σοῦ λέει ὁ ἄλλος. Τί νὰ κάνεις τώρα; Ἀρκετὰ πράγματα τῆς ἔμαθε ἡ μάνα της, ὁμως ... καβουρόπιττα...

Νὰ ρωτήσῃ τίς γειτόνισσες;

Ἄποκλείεται. Νὰ τὴν πάρουν γιὰ ἀνοικοκύρευτη, ποσῶς;

Κάθισε λοιπόν καί λογάριασε «πόσο πουλιέται τὸ φιλί...»

Ἐχουμε καί λέμε: ἀνοίγεις τὰ σχετικὰ φύλλα, στρώνεις στὸ ταψί μιὰ σειρὰ τυρὶ, κασέρι, κιμῆ, σπανάκι, ἀνάλογα μὲ τὴν πίττα, ἄλλη σειρὰ φύλλα, ἄλλη γόμωση καί οὕτω καθ' ἑξῆς, ρίχνεις τὸ ἀνάλογο ἐπίσης βούτυρο ἢ λάδι, ἔτοιμη ἢ πίττα, στὸ φούρνο καί ... ὄρεξη καλὴ.

Τάξερε τὰ τοιαῦτα ἀπ' τὴ μάνα της ἀκόμα, ὁμως στὴν καβουρόπιττα σκόνταψε.

Οὔτε τῆς πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ νὰ ζεματίσει τὰ καβούρια, ν' ἀφαιρέσει τὸ περιεχόμενό τους χρησιμοποιώντας το γιὰ γόμωση κ.τ.λ.

Εὔρηκα, αὐτὸ εἶναι. Σκέφτηκε. Τί ἄλλες πίττες, τί καβουρόπιττα. Ἄνοιξε φύλλα, μιὰ σειρὰ φύλλα στὸν πάτο τοῦ ταψιοῦ, μιὰ σειρὰ κάβουρες, καταλλήλως ἀραδιασμένους, ἄλλη σειρὰ κι' ἄλλη σειρὰ ὁμοίως, αὐτὸ ἦταν! Ὅπερ ἔδει δεῖξαι. Λάδι μπόλιχο, γιὰ νὰ νοστιμίσει καί νὰ εὐχαριστηθεῖ ὁ ἀντρούλης της. Στὸν φούρνο τὸ λοιπὸν γιὰ νὰ προφταστεῖ τὸ μεσημέρι, μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἀντροῦ της.

Πῆρε τὸ ταψί ὁ φούρναρης καί οὔτε κἂν ρώτησε τί πίττα ἦταν. Τί τὸν ἐνοίξε ἄλλως τε;

Καί κατὰ σύμπτωση, δὲν εἶχε ψηστικά τὴ μέρα ἐκείνη, γι' αὐτὸ διατηροῦσε τὸ φούρνο του γιαβάσιχο. Ἐσπρωξε τὴν πίττα στὸ κέντρο τοῦ φούρνου, ἔκλεισε τὸ καπάκι καί ... ἄστην νὰ ψήνεται.

Μεσημέρι. Τῆς καβουρόπιττας ὁ ἀποθυμίας κατέφθασε σπῖτι του δρομέως. Τὰ σάλια του ἔτρεχαν προκαταβολικὰ στὴ θύμηση τῆς πίττας.

- Ἐτοιμη;

- Στὸ φούρνο τὴν ἔχω.

- Τρέχα πάρτηνε.

- Ψήθηκε ἡ πίττα φούρναρη;

- Τὴν κρατῶ ἀκόμα στὸ φούρνο, γιὰ νὰ τὴ

Γιάννης Άχουριώτης
και η μητέρα του
Σεμίραμις (Σιμερούδα),
κάτοικοι Αίνιτες

φάτε ζεστή ζεστή.

Άνοιγει τὸ καπάκι, χώνει τὸ φτυάρι και
βγάξει τὸ ταψί ... ἄδειο!

Μόνο πὸν δέν λιποθύμησε ὁ ἄνθρωπος. Τέ-
τοιο πρᾶμα, πρώτη φορά τοῦ συνέβαινε στήν
πολύχρονη φουρνάρικη σταδιοδρομία του.
Μιά φορά, πίττα στό ταψί, γιόκ.

Πίσω μου σ' ἔχω Σατανά!

Άναψε ἓνα δαδί και κύτταξε στό βάθος τοῦ
φούρνου

Φριξὸν ἦλιε, τρέμε γῆς!

Έτσι καθὼς τὰ καβούρια ἦσαν μισοπαγωμέ-
να και ὁ φούρνος γιαβάσικος, ζεστάθηκαν,
συνῆλθαν και ... μάγκες βγήκαν γιά σεργιάνι.

Βγήκαν ἀπὸ τὸ ταψί κάνοντας ὀμαδική
ἔξοδο Μεσολογγίου και με τὰ φύλλα στή ράχη
τους περιέφεροντο σάν βαστάζοι στήν περιφορά
τοῦ Έπιταφίου τῆ Μ. Παρασκευῆ σάν παίδες ἐν
καμίνῳ, ψάλλοντες ... ὡσσανά.

Άπανωτὰ τὰ σταυροκοπήματα τοῦ φούρνα-
ρη, πὸν κάλεσε ἐν τῷ μεταξύ και τὸν κάτοχον
τῆς πίττας, νὰ δεῖ ἰδίους ὄμμασι και νὰ πεισθεῖ
γιά τὸ τί γινότανε στό βάθος τοῦ φούρνου!...

Πῆρε τὸ ταψί ἄδειο και γύρισε σπίτι του τῆς
πίττας ὁ ἀποθυμάρης.

Τὸ ἂν τῆς ἔφερε τὸ ταψί στό κεφάλι ἢ ὄχι
τῆς συμβίβιας του, δέν τὸ ἀναγράφει ἡ Παγκόσμια
Ίστορία Παπαρηγοπούλου!...

